

ILLEGITIM VALGMANIPULASJON I RUSSLAND

FRA VONDT TIL VERRE ELLER MER AV DET SAMME ?

Masteroppgave i demokratibyggning

Av Øystein Bogen

Forord	3
1. Innledning	4
2. Teori: Om demokrati, valg og valgmanipulasjon	10
2.1 Demokrati og valg	10
2.2 Hva er valgmanipulasjon?	15
2.3 Typer av valgmanipulasjon	17
2.4 Arven fra fortiden: Valg i Sovjetunionen	20
2.5 Teorienes forklaringspotensial	25
2.6 Hypoteser	26
3. Metode	30
3.1 Å måle valgjuks: Noen dilemmaer	30
3.2 Datakildene, deres validitet og reliabilitet	32
3.2.1 Valg av datakilder	32
3.2.2 Internasjonale valgobservasjonsrapporter	34
3.2.2.1 PACE/OSSE-PA, 2007	34
3.2.2.2 ODIHR, 2011	36
3.2.3. Nasjonale valgobservasjonsrapporter	37
3.2.3.1 Golos, 2007	38
3.2.3.2 Golos, 2011	39
3.3 Forskningsstrategi	41
3.3.1 Kvantitativ innholdsanalyse	41
3.3.2 Uavhengige variabler og operasjonalisering	41
3.3.3 Koding av variablene	43
3.4 Reliabilitet	45
4. Analyse av data	46
4.1 Generelle betraktninger	46
4.2 En beskrivelse av data	47
4.2.1 Parlamentsvalget 2007	48
4.2.2 Parlamentsvalget 2011	50
4.2.3 Sammenlikning av 2007 og 2011	52
4.2.4 Kontrollkoding	54
4.3. Analyse og fortolkning av resultatene	55
4.3.1 Valgmanipulasjon som sentrifugal prosess	57
4.3.2 Valgmanipulasjon som sentripetal prosess	61
4.4. Forbehold om reliabilitet og andre usikkerhetsmomenter	63
5. Konklusjon	66
6. Litteraturliste	71
7. Vedlegg	78
7.1. Coding Framework for Electoral Malpractice Project	78
7.2 Koding av tekster 2007-2011	80
7.2.1 PACE 2007	81
7.2.2 Golos 2007	89
7.2.3 ODIHR 2011	96
7.2.4 Golos 2011	104
7.3 Kontrollkoding	112

Forord

Russland har fulgt meg gjennom hele livet, på godt og vondt. I barndommen, som den mystiske trusselen i øst, som gjorde at far måtte trekke i heimevernsuniformen både titt og ofte. Seinere, da jeg selv om ung rekrutt kjente en iling av nervøsitet i kroppen hver gang alarmen gikk om natten: Er det russerne som kommer nå?

Da Nobels fredspris noen år seinere ble delt ut til Mikhail Gorbatsjov i Oslo, var jeg en av mange som trakk et lettelsens sukk. Nå er det over. Det blir fred på jord og russerne skal bli som oss. Jeg skulle bli skuffet. For som Peter Normann Waage så stillferdig har slått fast: ”Russland er et annet sted” (1992). Og akkurat som russere nok aldri blir helt som oss, vil Russland neppe i overskuelig fremtid bli akkurat sånn som vi i vesten skulle ønske. Det kunne vi ha levd med. Men etter nå å ha reist og arbeidet i Russland i snart 20 år, konstaterer jeg at det er deprimerende tider vi går inn i. Tider der menneskerettigheter brytes nesten rutinemessig i vårt naboland i øst; der journalister, homofile og politiske opposisjonelle forfølges og der det er lenge siden valg har vært valg¹. Det må være lov å si at man er skuffet. Når russere spør meg om jeg liker landet deres, har jeg lært meg å svare diplomatisk: ”Jeg liker folket som bor der”. Men det er også sannheten, og det var én av grunnene til at jeg valgte å fordype meg i denne avhandlingen. For fred og demokrati hører sammen. Og sammen med mitt behov for å forstå, ligger håpet om å kunne bidra med en liten flik av kunnskap som kanskje en gang kan skape bedre vilkår for dette hardt prøvde folkeferd. Således har jeg hatt både personlig og profesjonelt utbytte av dette arbeidet, og jeg ønsker å takke dem som har bistått: Takk til min veileder, Terje Knutsen, som raskt evnet å lodde grensene for mine ambisjoner og evner og kyndig ledet meg på riktig vei; til min arbeidsgiver og i særdeleshet min sjef, Tuva Raanes Bogsnes som tilrettela slik at det var mulig å komme i mål, ved siden av fullt arbeid og til STUP for finansieringen. Sist, men ikke minst til min Kathrine, og til Liv, Ingrid og Isabel som alltid viste tålmodighet hver gang far måtte ”gjøre lekser” igjen.

---

¹ Omslagsbildet viser demonstrasjonene på Bolotnajaplassen i Moskva 10. Desember, 2011, der anslagsvis 50.000 mennesker demonstrerte mot valgjuks. Foto: Leonid Faerberg, Wikimedia Commons.

1. Innledning

4 desember 2011 gikk det russiske folk til urnene for å velge ny nasjonalforsamling. Som forventet vant «maktpartiet», Forente Russland² en relativt overlegen seier. Partiet opplevde imidlertid en markant tilbakegang i forhold til forrige valg, og opposisjonen fikk langt større representasjon i nasjonalforsamlingen enn i 2007. Til tross for dette, stemplet både deler av den politiske opposisjonen og russiske uavhengige valgobservatører 2011-valget som det «skitneste» og mest manipulerte i nyere tid (Washington Post; Deutsche Welle, 4 desember 2011). I dagene før, under og etter valget publiserte velgere, interessegrupper og opposisjonspolitikere flere hundre videoklipp på internett som «dokumenterte» valgfusk. Den russiske NGO-en *Golos'* interaktive kart, «*Karta narusjenii*» fikk tusener av vanlige borgere til å ta med seg mobiltelefonene til det lokale stemmelokalet for å filme og sende inn observasjoner som kunne vitne om valgjuks. Alt dette bidro til sterkt å øke fokus på valgprosessen, noe som i russisk sammenheng må sies å være heller uvanlig. I dagene og ukene som fulgte tok hundretusener til gatene i Moskva, St. Petersburg og andre byer, i det som skulle bli den største og mest vedvarende demonstrasjonsbølge landet hadde sett på 20 år. Demonstrasjonene og deltakernes krav om omvalg kom uventet for oss utlendinger som befant oss i Russland på den tiden. Den voksende russiske middelklassen hadde de siste årene hatt nok med å arbeide og oppgradere sin private eiendomsmasse. Tvilssomme valg hadde dessuten vært regelen, heller enn unntaket under Putin. Og mye skulle uansett til for å toppe graden av valgjuks som åpenbarte seg i 2007, da det internasjonale samfunnet til en stor grad ble forhindret fra å bevitne deg som skjedde (Hutcheson, 2011). Opposisjonen på sin side brukte oppslutningen om demonstrasjonene som ytterligere bevis for at valget i 2011 faktisk var mer uakseptabelt enn alle foregående russiske valg. Det er nettopp denne påstand som danner bakgrunn for mitt prosjekt, hvis tema er valgmanipulasjon i Russland.

Dette er det blitt skrevet en god del om, spesielt i lys av protestbølgen i vintermånedene 2011-2012, som tok verden, og kanskje også de russiske lederne litt på senga. Ved første øyekast kunne altså påstanden om at dette valget var det verste noen sinne, virke sterkt overdrevet. Til tross for mange tilbakeslag når det gjaldt demokratiutviklingen de siste ti åra, hadde Russland en fungerende valglov, som formelt ikke skilte seg veldig fra det rammeverk man finner i flere vestlige demokratier (White, 2011). Etter betydelig internasjonal kritikk for

---

² Partiet Forente Russland (*Jedinaja Rossija*) omtales heretter ved sin russiske forkortelse ER

valg gjennomføringen i 2007, ble disse lovene gjenstand for store reformer før valget i 2011 (ODIHR, 2012). Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europas kontor for demokrati og menneskerettigheter³ som hadde blitt utestengt fra valgobservasjon i 2007, fikk igjen aksess i 2011. Ut i fra sunn fornuft skulle man anta at tilstedeværelsen av et stort antall internasjonale valgobservatører i seg selv ville føre til mindre juks (Kelley, 2012). I tillegg påpekte observatørene innledningsvis at det rent faktisk hadde foregått en utvikling i positiv retning på visse områder. ODIHR omtalte det som positivt at sperregrensen var blitt senket, at partier og kandidater nå hadde lettere for å registrere seg, og at Den sentrale valgkommissjon⁴ utviste en noe større åpenhet rundt sitt arbeid enn tidligere (ODIHR, 2012: 6).

Det fins også andre grunner til å betvile påstandene om at valget i 2011 var ”verre enn noen sinne”. Som nevnt mistet regjeringspartiet flere titalls plasser i nasjonalforsamlingen, og hovedutfordreren, Det russiske kommunistpartiet⁵ gjorde sitt beste valg på over 10 år. Og gitt den økonomiske krisen som i 2008 rammet landet hardt, skulle man tro at det russiske lederskap hadde liten interesse av å fremstå som enda mer autoritært i verdens øyne og med det skremme utenlandske investorer til snillere deler av verden. Det mest logiske var å anta at at det nå var i elitesenes interesse å dempe graden av valgjuks, spesielt nå når man hadde flere hundre internasjonale valgobservatører på plass. Ikke minst med tanke på faren for at jukset skulle bli så påfallende at folket ville gjøre opprør.

Generelt når det gjelder autoritære regimer i de tidligere sovjetrepublikker mener Max Bader at de fleste vil redusere graden av valgmanipulasjon over tid:

“The undemocratic regimes of the region are interested in international recognition. Taking the step of holding an election that is more credible and of better quality than previous elections could help improve the international standing of a regime.” (Bader, 2011: 53).

Dette forutsetter selvsagt at regimet bryr seg om hva det internasjonale samfunn mener. Og i usikre tider vil autoritære leder uansett være stilt overfor et vanskelig dilemma: “[T]hey want

---

³ Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa omtales heretter ved forkortelsen OSSE. Kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter som ODIHR.

⁴ Den russiske sentrale valgkommissjonen (*Tsentral'naja izbiratel'naja komissija*) vil heretter bli omtalt ved sin russiske forkortelse CIK.

⁵ Det russiske kommunistpartiet (*Kommunistitsjeskaja partia Rossiisjoj Federatsii*) vil heretter bli forkortet som KPRF.

to be seen as democratic, on the other hand, they want to remain in power”(Birch, 2011b: 704).

På den annen side finner vi flere teoretikere som mener at valgmanipulasjon i Russland faktisk har akselerert og blitt mer merkbar med årene. I følge Daniel Treisman er en av de urovekkende indikatorer det økende antallet kommuner og fylker der valgdeltakelsen har vært unormalt høy. Ved presidentvalget i 2008 var det for eksempel 36 byer og kommuner som hadde en valgdeltakelse på over 99 prosent. Flesteparten av disse tilfellene inntraff i relativt gravgrendte strøk, og fremfor alt i Russlands etniske republikker. Denne trenden har sammenfalt med ekstremt høye tall for regjeringspartiet ER (Treisman, 2009: 12). Den mest sannsynlige forklaring på dette fenomen er i følge Treisman at det på disse stedene har foregått omfattende valgmanipulasjon på valgdagen. Enten ved at velgere ble tvunget til urnene, at stemmeurnene ble fylt med ferdigutfylte stemmer på vegne av de velgere som ikke møtte opp, eller av systematisk feilrapportering av resultater. ”Under this interpretation, extremely high turnout becomes an indicator that irregularities have occurred” (2009: 15). Siden antallet valgkretser med ekstremtall har økt hele veien siden Putin kom til makten er Treismans hypotese at ”All the indications are that manipulation and fraud increased over time, becoming more widespread under Putin” (2009: 16).

Bealieu og Hyde (2009) har argumentert at valgmanipulasjon i udemokratiske stater over tid får en mer *strategisk* komponent, som gjør den vanskeligere å observere og påpeke for utenforstående. Valgjukset blir med andre ord mer sofistikert. Det flytter seg til områder der det påvirker rammebetingelser, ikke urnene direkte. Men også om dette fins det ulike meninger, og disse vil jeg i de følgende kapitler drøfte inngående. Sentralt for denne oppgaven er nettopp valgmanipulasjonens utvikling eller evolusjon over tid. For å gjøre dette vil jeg gjennomføre en vitenskapelig undersøkelse av de to siste valgene på nasjonalforsamling og forsøke å finne svar på følgende forskningsspørsmål:

1. Var valget i 2011 gjenstand for mer manipulasjon enn valget i 2007?

2. På hvilke måter, om noen, har illegitim valgmanipulasjon forandret seg i Russland fra 2007 til 2011?

For å forsøke å besvare disse spørsmål vil jeg gjennomføre en kvantitativ innholdsanalyse av til sammen fire tekster som bør kunne belyse forhold knyttet til valgkvalitet: Fire sluttrapporter forfattet av tre ulike organisasjoner som drev systematisk valgobservasjon før og under de nevnte valgene. To av rapportene kommer fra den russiske frivillige

organisasjonen *Golos*. De to andre er det henholdsvis Europarådets parlamentarikerforsamling⁶ i 2007 og ODIHR i 2011 som har stått bak.

Vitenskapelig er det meg bekjent ikke blitt gjennomført liknende komparative studier av de to valgene. En årsak til dette kan være at det er metodisk utfordrende og til dels omstridt å kvantifisere data fra slike rapporter. Både samfunnsvitere, så vel som representanter for det politiske og sivile samfunn har uttrykt frustrasjon over ODIHR og andre organisasjoners vaghet i bedømmelsen av valgkvalitet. Av og til blir kritikk av åpenbart kritikkverdige valg tåkelagt av politiske eller andre hensyn (Kelley, 2012: 59), og sjelden eller andre sier valgobservasjonsrapporter noe meningsfylt om trender i utviklingen: "...they did not generate a 'score', nor could it easily be demonstrated...that the quality of elections had 'improved' or 'deteriorated' over a period of time" (White, 2011: 554). Når det gjelder 2007 er dessuten datatilfanget sterkt begrenset, som jeg skal komme tilbake til i metodekapitlet. Men dersom man leser russisk, fins her et ganske stort datatilfang forfattet av russiske sivilsamfunnsorganisasjoner.

Med disse betraktninger som bakteppe har det forekommet meg at her fins et hull i kunnskapen om russiske valg, som jeg ønsker å bidra til å tette. For å gjøre dette vil jeg støtte meg til en metodikk utviklet av Sarah Birch, som har skrevet mye om «valgmanipulasjonens anatomi». I følge Birch, kan mangelen på kunnskap på dette området i noen grad tilskrives akademikerens og valgobservatørens ulike tilnærming og «...a lack of consensus as to the details of what constitutes a good practice in electoral administration or what is to be designated poor practice" (Birch, 2008: 3). Valgjuks har altså vært gjenstand for vitenskapelige analyser før, men "...the vast majority of work in this field has taken the form of case studies" (Birch, 2008:39). Kun i de senere år er valgjuks eller illegal valgmanipulasjon, som jeg har kalt det i denne analysen, blitt gjenstand for stor debatt og økende vitenskapelig analyse. En av de utløsende faktorene for dette kan ha vært skandalevalget i USA i 2000, der en hel verden sjokkert fulgte detroniseringen av et av verdens mest etablerte demokratier, så å si på direkten, mens kun en håndfull stemmer skilte kandidatene George W. Bush og Al Gore i vippestaten Florida.

---

⁶ Europarådets parlamentarikerforsamling vil heretter bli omtalt med sin internasjonale forkortelse PACE.

Når det gjelder en samfunnsmessig begrunnelse for mitt prosjekt, mener jeg det er viktig å granske et fenomen som valgjuks i verdens største land på grunn av konsekvensene dette kan ha for landets langsiktige politiske utvikling, og for Russlands plass i verden. OSSEs Lisboaerklæring av 1996 slår fast at valgjuks både er et brudd på menneskerettighetene, og en trussel mot sikkerhet og stabilitet i OSSE-området (ODIHR, 2005:19). Ulike aktører har blant annet på denne bakgrunn tatt til orde for at russiske myndigheter må stilles til ansvar for sin stadig mer lemfeldige omgang med demokratiske prinsipper og at vestlige politikere og næringsliv på grunn av dette burde reservere seg fra samkvem med det russiske regimet (Nichol, 2011). Noe stort oppgjør med Russland har imidlertid ikke kommet, og jeg mener noe av grunnen er mangelen på data som kan si noe om demokratiet i Russland faktisk beveger seg i ”rett” eller ”gal” retning. Så langt har vestlige observatørens tendens til å generalisere om forhold knyttet til russisk politikk vist seg å være lite konstruktive, med tanke på å anspore til dialog med russiske myndigheter om disse spørsmål. Slik sett kan denne studien være nyttig, ikke bare for andre samfunnsvitere, men også for vestlige og russiske politikere, kommentatorer og det sivile samfunn. Kunnskapen fra denne analysen vil forhåpentlig kunne bidra til å gi et mer spesifikt bilde av hvor «hvor skoen trykker mest». Den vil kunne være til nytte for fremtidige valgobservatører i Russland og kan forhåpentlig være med på å bygge broer mellom teoretikere og praktikere og russiske og vestlige oppfatninger av minimumskriterier for akseptable valg.

I neste kapittel vil jeg starte med gjøre et streiftog gjennom teori som er relevant i forhold til denne analysen. Til å begynne med tar jeg for meg hvilken rolle valg spiller innen begrepet *demokrati*. Jeg vil se nærmere på hva slags minimumskriterier som skal til for at et valg skal kunne kalles *demokratisk*, eller på valgobservatørspråket: *Fritt og rettferdig*. Jeg vil deretter gjøre rede for ulike former for manipulasjon av valg, blant annet i henhold til en klassifisering i tre hovedkategorier, utarbeidet av Sarah Birch.

Når det gjelder Russland og den manipulasjon som foregår innenfor disse kategoriene, vil jeg se nærmere på hvordan dette landets historie og tradisjoner kan ha formet noe av den praksis vi har sett i de senere år. De hypoteser som kommer ut av denne diskusjonen vil danne utgangspunkt for resten av analysen.

I metodekapitlet vil jeg redegjøre for mitt valg av datakilder og hvordan jeg konkret har kodet ulike tekster for å finne et tallmessig mål på graden av valgmanipulasjon. Jeg vil vise hvordan mine variabler er blitt operasjonalisert og kategorisert i henhold til tre størrelser:

Manipulasjon av lover og regler; manipulasjon av velgeren og manipulasjon av valgakten. Underveis vil problemene rundt dataenes validitet og reliabilitet bli grundig behandlet, blant annet ved utarbeidelsen av et kvantitativt reliabilitetsmål.

Til slutt, i analysekapitlet, vil jeg vise de konkrete resultater kodingen av valgobservasjonsrapportene har gitt for 2007 og 2011, og hvordan mine hypoteser har holdt vann i møtet med disse kvantitative data. Jeg vil i siste del av oppgaven bevege meg over til å forsøke å forklare noen av de funn jeg har gjort ved hjelp av andres og egne teorier.

2. Teori: Om demokrati, valg og valgmanipulasjon

Da Den russiske folkekongress ble besluttet valgt med allmenn avstemning i mars 1989 var dette første gang siden 1917 at store deler av den sovjetrussiske befolkning kunne stemme i noe som liknet på et demokratisk valg. Dette var uvant og ukjent for både velger og politikere, men var et eksperiment som markerte starten på den demokratiseringsbølge som feide inn over landet på tampen av Sovjetsamveldets levetid (Tedin, 1994). Ulike teoretikere anså på 80-tallet Sovjetunionen som en anomali når det gjaldt landets manglende overgang til et mer liberalt styresett. Indikatorer som vanligvis hadde vært forbundet med demokratisk transisjon, blant annet økonomisk utvikling, utdanning, og urbant bosetningsmønster, var alle til stede, uten at man kunne spore noen endring i landets totalitære styresett (Tedin, 1994:244). Idet konturene av Gorbatsjovs *glasnost* begynte å gjøre seg merkbare på slutten av årtiet, forklarte Robert A. Dahl årsakene til at endringene ikke hadde kommet tidligere med "...a weakness of democratic ideas, beliefs, traditions" (1989:262). Demokrati lå kanskje ikke helt for russerne. Dersom dette stemmer, er det heller ingen overraskelse at valgmanipulasjon lever videre i Russland i dag, ved at ymse "usunne" tradisjoner kanskje stikker dypere enn vi tror. Som jeg skal komme tilbake til under, hadde valgene under 70 år med kommuniststyre vært lite annet teaterforestillinger, hvis hovedfunksjon var å gi befolkningen en illusjon av at de hadde en medbestemmelsesrett i styre og stell. Derfor var mange fra første stund av mistroiske til såkalte demokratiske valg. I den grad noen var entusiastiske, var det først og fremst på grunn av muligheten valgene gav til å bli kvitt de forhatte kommunistpampene (Tedin, 1994:244). Da man fra 1989 begynte å eksperimentere med ekte valg, var organiseringen og deler av lovgivningen identisk med hvordan ting hadde vært før. Det var ingen "...tradition of popular influence on government. The political culture of the USSR [was] rooted in centuries of absolutism" (Tedin, 1994:246). Disse faktorene kan muligens være med og forklare at man i det nye Russland under Jeltsin allerede ved Dumavalget i 1993 fikk de første, hardnakkede beskyldninger om at den sittende regjering hadde benyttet seg av manipulasjon for å få det resultat man ønsket (Myagkov et. al, 2008). Siden den tid, har hvert eneste russiske valg vært omgitt av liknende påstander. Og til tross for Jeltsins antatt større demokratiske sinnelag enn arvtageren Putin, er mange av teknikkene som er blitt brukt de samme: Deler av et repertoar som ble ført i pennen allerede for flere generasjoner siden. Linz og Stepan mener et moderne konsolidert demokrati kjennetegnes av fem fungerende arenaer, som i sin tur interagerer: Sivilt samfunn; politisk samfunn; rettsapparat; statsapparat og økonomisk samfunn (1996:14).

I Russland er man langt unna noen konsolidering, i og med at samtlige arenaer står svakt. Landet har stagnert langs vektoren mot et demokratisk samfunn, og er blitt det enkelte kaller et *adjektiv-demokrati* (Collier & Levitsky, 1996). Et tegn på hvordan dette har påvirket samfunnet og på mange måter kan antas å ha en selvforsterkende effekt, er at de demokratiske holdninger blant folk flest i dag ser ut til å være på retur i Russland. En meningsmåling fra Levada-senteret høsten 2013, viste for eksempel at bare 39 prosent av de spurte mente Russland trenger en folkevalgt forsamling. Dette er ni prosentpoeng færre enn i 2007. Et flertall, 43 prosent, mente derimot at landets politikk på en bedre måte kunne blitt utformet av presidenten alene (Levada, 2013).

I dette teorikapitlet skal jeg først gå dypere inn i ulike forståelser av hvordan valg forholder seg til demokrati og omvendt. Jeg vil deretter utdype noen av de kriterier man mener må være på plass for å kunne kalle valg *frie* og *rettferdige*, samtidig som jeg også vil problematisere selve bruken av begrepene. Jeg vil deretter dykke ned i det som er denne avhandlingens egentlige tema, nemlig manipulasjonen av valg. Jeg vil gjøre rede for Sarah Birchs klassifisering av valgmanipulasjon i tre ulike typer og deretter vise hvordan konkrete valgmanipulasjonsteknikker fra det totalitære Sovjetunionen kan ha blitt ført videre til i dag. Jeg vil til slutt drøfte hvordan politiske og samfunnsmessige omstendigheter de senere år kan ha medført en evolusjon når det gjelder teknikker og arenaer for valgmanipulasjon og skissere mine hypoteser for denne vitenskapelige undersøkelsen av illegitim manipulasjon under de russiske parlamentsvalgene i 2007 og 2011.

2.1 Demokrati og valg

Hva er demokrati? Om du stiller ti statsvitere dette spørsmålet er du i trøbbel, siden "...you are likely to get at least eleven different answers," skriver Larry Diamond (2008: 21). Han mener ingen av disse er direkte gale, men at man kan tjene på å skille mellom tykke og tynne definisjoner av begrepet. På den ene enden av skalaen har vi for eksempel Joseph Schumpeters minimalistiske "[a system] for arriving at political decisions in which individuals acquire the power to decide by means of a competitive struggle for the people's vote" (Siteret i Diamond, 2008: 21). På den andre enden har vi i tillegg til valg, en omfattende liste av kriterier som tar opp i seg blant annet kravet om ytringsfrihet, fritt og uavhengig rettsvesen; sivile friheter, forutsigbart byråkrati, et fungerende sivilsamfunn og markedsliberalisme. Demokrati er en slags grenseverdi, et hypotetisk ideal, mener Robert A.

Dahl, som implisitt vektlegger betydningen av genuine valg sterkt i sin definisjon: Et demokrati er et system som karakteriseres av at det er "...completely or almost completely responsive to all its citizens" (1971:2). Dette innebærer at disse borgerne må ha mulighet til fritt å ha politiske preferanser; at de har mulighet til å uttrykke disse preferanser gjennom regelmessige valg og gjennom ytringsfrihet, samt at deres preferanser er vektet likt. Alle disse forutsetninger må være til stede for at en stat skal kunne kalles demokratisk, mener Dahl. Blant de mange konkurrerende definisjoner av *demokrati*, kommer man således ikke utenom kravet om valg. Uten frie og rettferdige valg er det umulig å tenke seg demokrati i noen forstand. Samtidig er det i dag utbredt enighet om at avholdelse av valg i seg selv ikke er nok til at et land kan kalle seg demokratisk. Og dersom valgene er forfalsket, tjener de heller ikke demokratiets sak, slår tidligere generalsekretær i FN Kofi Annan fast: "While elections are the foundation of democracy, they do not serve the cause of democracy if they are corrupt; in fact, they give democracy a bad name" (The Elders Blog, 4 mars 2013). Således kan man si at dersom valg ikke er demokratiske og ærlige, kan de bli hjelpemidler som autoritære herskere kan bruke for å klamre seg til makten. I andre omgang kan avsløringer om manipulering av valg, eller endog påstander om dette underminere befolkningens tillit til valgprosessen, demokratiet og staten (Alvarez et. al: 2008, xi).

I bakgrunnen for forventningen om en allmenn standard for valg, ligger tanken om de demokratiske verdiers universalitet. Denne ideologi kommer klart til uttrykk i *FNs universelle menneskerettighetserklæring*, som i artikkel 21 slår fast at alle har rett til å delta i styret av sitt land, og at borgernes vilje "...be expressed in periodic and genuine elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret vote or by equivalent free voting procedures" (United Nations, 1948). Denne grunntanken konkretiseres og bearbeides i en rekke påfølgende internasjonale konvensjoner og erklæringer, blant annet *International Covenant of Political and Civil Rights* (1966) og OSSEs *Københavnserklæring*: "...the will of the people, freely and fairly expressed through periodic and genuine elections, is the basis of the authority and legitimacy of all government" (CSCE/OSSE, 1990). Men tanken om at disse verdiene er allmenne og universelle er under stadig press. Fenomenet Diamond kaller *kulturskepsis* eller *partikularisme* gjør seg gjeldende når akademikere og politikere fra blant annet den tredje verden fremmer tanken om at de demokratiske verdier er en vestlig oppfinnelse, som ikke nødvendigvis passer for alle stater (Diamond, 2008).

Under stadig sterkere internasjonal kritikk for brudd på grunnleggende politiske og sivile rettigheter har Russlands president Vladimir Putin plantet seg solid i denne sistnevnte leir. Under en tale på det årlige møtet i Valdai International Discussion Club i september 2013 uttrykket han bruddet med den universelle idé klarere enn noen sinne da han tordnet mot vestens forsøk på å få det russiske folk til å akseptere fremmed spiritielt, ideologisk og politisk tankegods: “The time when readymade lifestyle models could be installed in foreign states like computer programs has already passed” (Russia Today, 19.09.2013).

Ingen, heller ikke Putin, vil i dag karakterisere Russland som et *liberalt demokrati*. Faktisk har Putin og resten av den russiske elite lyktes i farge adjektivet *liberal* til noe negativt, noe som bærer i seg den kulturimperialisme mange verdikonservative russere assosierer med fremmede og umoralske skikker som homofili, sekularisme og provoserende kunstneriske uttrykk (The New York Times, 25. mars, 2000). I den forstand at Russland i dag rangeres på samme lave plassering som Den demokratiske republikken Kongo når det gjelder både sivile og politiske rettigheter (Freedom House, 2013), må landet i dag med Diamonds begreper kunne kalles et *pseudodemokrati* (2008:23).

De fleste teoretikere er altså enige om at valg er en grunnforutsetning for å kunne kalle et land et demokrati. Samtidig, skriver Diamond, *må* andre faktorer inn i bildet: “A country cannot be a democracy if there is no freedom of speech and association and no rule of law” (2008:21). Men hvordan valg henger sammen med øvrige, grunnleggende demokratiske verdier blir litt som høna og egget. Er faktorene ovenfor nødvendige for at valg skal kunne bli fri og rettferdige, eller er frie og rettferdige valg utilstrekkelige for at et land skal bli et demokrati? Jeg vil i det følgende diskutere dette i litt større detalj ved å ta utgangspunkt i hva som menes med begrepene *fri og rettferdig* i en valgsammenheng.

At begrepene er både krevende og til dels problematiske er både teoretikere og internasjonale valgobservatører enige om. Den første dimensjonen, *frihet* i et valg er i følge Elklit og Svensson en antitese til press for å få velgerne til å stemme på en bestemt måte – ofte under mer eller mindre åpne trusler om negative konsekvenser for familie, jobb eller egen sikkerhet (Elklit og Svensson, 1996: 39). Forhold knyttet til denne dimensjon foregår først og fremst rundt selve valgakten. *Rettferdighet* i valg beskriver i hvilken grad alle velgergrupper og kandidater behandles likt og ikke gis systemiske fordeler på andre gruppers bekostning. Denne dimensjon brukes ofte for å gi en beskrivelse av den arenaen valget foregår på. Er den jevn, eller har banen hatt en helning som har tilgodesett ett eller flere av lagene? Alt fra lovverk, til registrering av kandidater og pressefrihet kan inngå i denne størrelsen. *Frihet* kan i

en gitt forstand sies å være synonymt med *åpenhet*. Dersom valg på en banal måte sammenliknes med en konkurranse som for eksempel *Idol*, betyr det at alle som ønsker må få lik mulighet til å delta. Og i avstemningsrunden må alle som ønsker få mulighet til sende inn stemme på sin kandidat. *Rettferdighet* vil med den samme analogi bety at alle de konkurrerende må kunne delta på samme vilkår, både hva angår teknisk utstyr og andre ytre omstendigheter, og at stemmene de får vektet likt. Dommerne må også forutsettes å være upartiske i kåringen av en vinner.

En av grunnene til at disse begrepene er så vanskelig å bruke når regnskapet skal gjøres opp etter valg i stater der demokratiet står svakt, er deres binære kvalitet. Det fins ikke universell enighet om noe vippepunkt. Hvor mange stemmer må forfalskes, hvor mange opposisjonspolitikere må undertrykkes, og hva slags undertrykking må til før vektskåla tipper og hvitt blir til svart? Diamond poengterer dilemmaet på denne måten:

“Every elected government tries to draw some electoral advantage from its incumbency...scattered violations of the rules, or the fact that the ruling party has some competitive advantages, do not make elections undemocratic, so long as it is still possible for the voters to ‘throw the bums out’ ” (2008:25).

Han får støtte fra Alvarez, Hall og Hyde som mener at illegal valgmanipulasjon kun i et mindretall av tilfellene vil ha noen avgjørende effekt på utfallet av et valg (2008:6). Nå er heller ikke mangel på kriteriene *fri* og *rettferdig* ensbetydende med at det har foregått intenderte handlinger med sikte på å endre valgutfallet, som jeg skal komme tilbake til senere. Distinksjonen kan dermed skape unødige motsetninger mellom det internasjonale samfunn og en stat som genuint prøver å følge universelle kriterier for valggjennomføring. Faglig sett mener stadig fler at de fenomener som favnes av “free and fair” bedre kan beskrives med en glidende skala (Elklit og Svensson, 1996). «The phrase ‘free and fair’ has tended to obscure rather than clarify», skriver for eksempel valgforskeren Eric Bjornlund (2004:95).

Fri og rettferdig kan anses som en slags idealtilstand for valg, og i likhet med Dahls syn på demokrati, er det muligens mest riktig å forholde seg til begrepene som en grenseverdi som bør tilstrebes, snarere enn en universell karakteristikk der man består eller ikke. Noen av spørsmålene som dukker opp i forbindelse både med diskusjonen rundt *fri* og *rettferdig* og med illegitim valgmanipulasjon er de kulturelle: Praksis som er både vanlig og lovlig i ett land, vil være både uvanlig og forbudt i et annet (Alvarez et. al, 2008: 6). Eksempler på dette

finner man i lands ulike regler for finansiering av politiske partier, debatten rundt stemming via internett, og som jeg skal komme tilbake til senere - fraværbevisene som benyttes i Russland. Jeg vil i denne studien ikke gå OSSE og andre internasjonale organisasjoner i næringen ved å forsøke å vurdere om de russiske valgene har tilfredsstilt kriteriene for å kalles frie og rettferdige. Mitt fokus vil være de tilfellene som klart står i motsetning til idealtilstanden, nemlig de dokumenterte tilfeller av intendert, illegitim manipulasjon som kan påvises i data om de to valgene i 2007 og 2011. For å gjøre dette vil jeg benytte Sarah Birchs teorier om *typer* av valgmanipulasjon, og senere noen av hennes metoder for en kvantitativ fastsettelse av *graden* av valgmanipulasjon.

2.2 Hva er valgmanipulasjon?

I en studie av valg i 155 land mellom 1971 og 2004, fant Paul Collier og Anke Hoeffler at hele 41 prosent var preget av valgjuks på en slik måte at resultatet ble påvirket. Studien viste videre at juks lønner seg: Sittende politikere som jukser blir ved makten 2,5 ganger lenger enn de som er ærlige (The Washington Post, 6 november 2009). Av denne studien og av mange historiske eksempler kan vi fastslå at valgjuks verken er et nytt eller et uvanlig fenomen. Men de siste år har det fått et økt politisk og vitenskapelig fokus. En konkret foranledning til dette har utvilsomt vært det omstridte presidentvalget i USA i 2000, da en hel verden vantro fulgte med på hvordan et av klodens mest respekterte demokratier ble satt i vanry etter beskyldninger om juks i opptellingen av en håndfull vippestemmer i Florida. Debatten som har fulgt i kjølvannet har blant annet gått på om man skal kunne forvente mer av et land som USA enn av et ungt demokrati som for eksempel Russland. Skal man anse uintenderte uregelmessigheter som like alvorlige som intenderte, og hva slags dokumentasjon skal i det hele tatt kreves når påstander om valgjuks kommer frem i offentligheten? Hva bør dessuten være den nedre grense for uregelmessigheter, før et valg skal kunne dømmes som urettferdig eller ufritt? Alle disse spørsmål har bidratt til den vitenskapelige debatt om hvordan begrepet valgjuks skal defineres for å bli dekkende nok, men samtidig presist nok. Sarah Birch åpner for fire ulike måter å tilnærme seg begrepet (2008:12):

Valgmanipulasjon kan simpelthen anses som brudd på nasjonale valglover. Det kan anses som brudd på kulturell sedvane; som brudd på internasjonale normer og regler og som brudd på demokratiske teorier og praksis. Alvarez, Hall og Hyde har i forordet til antologien "Election Fraud" (2008) pekt på at enhver universell definisjon av begrepet er problematisk, og i alle

tilfeller datostemplet, på grunn av både kulturelle og politiske forskjeller mellom land. Eksempelvis vil nasjonale valglover, så vel som internasjonale retningslinjer stadig være i endring, blant annet for å ta høyde for teknologiske nyvinninger, som for eksempel elektronisk stemmegivning. To forsøk på minimalistiske definisjoner som til dels lykkes i å hoppe bukk over disse problemene er ført i pennen av Callahan og Minitte (2003), som mener valgjuks kan defineres som "...the corruption of the process by which votes are cast and counted" (Sitert i Alvarez et.al, 2008: 52). Og i enda større grad EUs håndbok for valgobservatører som simpelthen sier fenomenet innbefatter "...intentional deception to gain unjust advantage" (2008:215). Selv om begrepet *valgjuks* nok under disse definisjoner er dekkende for noe av det jeg har tenkt å omhandle i mitt prosjekt, og også tidvis vil bli brukt, vil jeg primært forholde meg til det mer presise begrepet *illegitim valgmanipulasjon*. Dette fordi det på en bedre måte dekker forhold både før, under og etter valgakten. Dessuten inneholder det en innebygd distinksjon opp mot begrepet *legitim valgmanipulasjon*. I følge Birch kan dette for eksempel være elementer av kandidaters ordinære valgkamp, eller bestemmelser i et lands valglover som *ikke* går på tvers av nasjonale og internasjonale lover og normer (2008:26). Jeg vil i tråd med dette forstå *illegitim valgmanipulasjon* som synonymt med Birchs engelske begreper *electoral malpractice* og *electoral misconduct*: «Deviations from the set of norms that comprise electoral integrity: deviations that reflect intentional efforts to manipulate elections for personal or partisan ends» (2011b:704). Birch operer også med noe hun kaller «electoral mispractice». Dette er å forstå mer generelt som avvik fra nasjonale og internasjonale normer og regler for valgavholdelse. Det kan for eksempel være snakk om avvik som godt kan slå negativt ut på en vurdering av *fri* og *rettferdig* men som er *ikke-intenderte*. De kan være resultat av inkompetanse, uflaks eller andre forhold der hensikten ikke har vært noe bevisst ønske om påvirke valgutfallet (2011a: 30). Et eksempel på tilsynelatende gode hensikter som blir til et avvik, er hentet fra mine egne erfaringer som journalistisk observatør av det russiske presidentvalget i 2012. I et forsøk på å imøtegå mistankene fra opposisjonen om at det i flere valglokaler foregikk såkalt *stuffing* av stemmeurnene, hadde den nasjonale valgkommisjonen igangsatt et prøveprosjekt der mange av landets valglokaler var utstyrt med gjennomsiktige urner. En utilsiktet bieffekt av disse var at stemmesedlene, som kun skulle brettes én gang etter avkryssing av ønsket kandidat, foldet seg ut i urnen. Og siden den altså var gjennomsiktig, kunne man fint se hva andre hadde stemt. Den negative effekten av denne tabben ble dessuten forsterket av at flesteparten av valglokalene var utstyrt med høyoppløselige web-kameraer, hvorav minst ett hele tiden filmet

og kringkastet nærbilder av urnen. I mine øyne var dette et eksempel på en ikke godt nok gjennomtenkt teknisk løsning, *mispractice*, men ikke juks. Likevel kan det i mange tilfeller være vanskelig å skille «*mispractice*» fra «*malpractice*». For uansett intensjon og årsak vil utfallet av og til bli det samme, nemlig at ett av partiene mister stemmer. I andre tilfeller kan *mispractice* åpne for *malpractice*. I eksemplet med de gjennomsløkte stemmeurnene, kunne man tenke seg et scenario der den utilsiktede effekt av at valget ikke lenger var hemmelig, kunne åpnet for at stemmekjøp og at andre former for press og trusler mot velgerne ble mer utbredt. På grunn av disse vanskene med å skille motiverte fra umotiverte uregelmessigheter vil rapportene fra internasjonale valgobservatører sjelden gjøre noen konklusjon om hensikt eller årsak, der det er tvil. Likevel er det viktig å gjøre denne distinksjon, og i den grad datamaterialet gjør dette mulig, vil jeg i dette prosjektet forsøke å fokusere strengt på de intenderte og ulovlige tilfeller av manipulasjon av valg i Russland.

2.3 Typer av valgmanipulasjon

Med utgangspunkt i de omtalte og omstridte kriteriene *fri og rettferdig*, hvis innhold i grove trekk samsvarer med de internasjonale standarder gitt blant annet gjennom FN og OSSE, har valgforskeren Sarah Birch funnet tre hovedkrav som demokratiske valg må innfri. Disse tjener i neste omgang som rammeverk for en typeinndeling av valgmanipulasjon i tilsvarende tre kategorier (2011a: Kapittel 1): Et valg skal være *inkluderende*, noe som betyr at alle velgergrupper skal ha rett til og mulighet til å stemme. I tillegg skal rett til å kunne *velges* være så utviklet at verken formelle kvalifikasjoner eller registreringsproblematikk står i veien i betydelig grad. Stemmegivningen må være *policy-directed*. Dette vil si at nok relevant informasjon må være tilgjengelig for velgerne om hva slags politikk de enkelte kandidater eller partier står for. Den mening de så danner skal være mulig å uttrykke gjennom valgurnen, uten redsel for represalier, utidig press eller trusler. Til slutt må avlagte stemmer omgjøres til *representasjon* på en effektiv og rettferdig måte. Dette fordrer sannferdig stemmeopptelling, upartiskhet fra valgfunksjonærenes side, og en åpen og gjennomsløkt prosess for fordeling av politiske verv. Med disse tre idealiserte hovedkrav som utgangspunkt, deler Birch valgmanipulasjon inn i legitim og illegitim aktivitet på tre nivåer: Manipulasjon av rammeverk, manipulasjon av velgerne og manipulasjon av valgakten (2011a: 29). Hennes typologi, som har vært bakteppe for arbeidet med å lage en internasjonal, kvantitativ indeks for illegitim valgmanipulasjon bærer med dette i seg fraværet av noen av kriteriene for fri og

rettferdige valg. Jeg vil bygge mitt prosjekt på noe av dette teoretiske arbeidet, og vil kort gjøre rede for de nevnte typer illegitim valgmanipulasjon. I følge Birchs typeinndeling fins det også mange former for politisk aktivitet som kan klassifiseres som manipulasjon av velgere og valgsystem, men som er fullstendig legitimt. Valgkamp er kanskje det beste eksempel på slik manipulasjon, der hensikten er å overbevise velgerne om å stemme på en bestemt måte. Virkemidlene er for eksempel retorikk myntet på å fremheve egen politikk og diskreditere alternative syn. I et politisk system der alle partier eller kandidater har lik adgang til dette, og der mediene gir noenlunde upartisk og lik grad av dekning, bidrar den samlede mengde informasjon til at velgerne kan ta velinformerte valg. Når det gjelder valgsystem mener Birch at «...most theories of electoral system design assume that parties will seek to promote their electoral interest when designing electoral systems» (2011a:27). Det finnes åpenbart gråsoner når det skal vurderes om et politisk virkemiddel er legitimt eller ikke. I min analyse vil graden av legitimitet og omfang av mulig illegitimitet fremkomme ved å kode rapporterte tilfeller av mulig illegitim aktivitet langs en tallskala.

a) Manipulasjon av lover og rammeverk

Manipulasjon på dette nivå relaterer seg først og fremst til et valgs *rettferdighet*, eller hva enkelte har kalt *level playing field*. Det finnes mange elementer i en lands lovverk og valgregelment som kan utnyttes for å manipulere valgutfall. Men ikke alle av disse trenger som jeg har vært inne på å være intenderte eller illegitime. Sperregrenser for partier er et virkemiddel som praktiseres i mange land. Disse anses oftest som legitime, i den grad deres hensikt er å forhindre en for fragmentert nasjonalforsamling. Men sperregrenser kan også være illegitime, hvis de er urimelig høye og *hensikten* er å vri valgresultatet én bestemt vei ved å stenge store velgergrupper ute. Russland er blitt internasjonalt kritisert både på grunn av høye sperregrenser og de ulike bestemmelsene som har krevd at opposisjonskandidater måtte samle inn store antall underskrifter for å kunne registrere sitt kandidatur (Se for eksempel ODIHR, 2004). Det kan være svært vanskelig for utenforstående observatører å gjennomskue illegitim manipulasjon på dette nivået. Noe av årsaken til dette i Russland, er den selektive applikasjon mange av reglene og lovene har hatt, samt et regelverk som i seg selv er så komplisert at selv kandidatene i noen tilfeller har vansker med å forstå det (Ross, 2011). Det kan være en av årsakene til Birchs antakelse om at lands eliter gjerne vil foretrekke å manipulere valgprosessen akkurat på dette nivået: «It is difficult for international observers to

label the manipulation of rules ‘corrupt’ or ‘fraudulent’; leaders who employ this strategy as their principal form of manipulation can therefore be spared condemnation...” (Birch, 2011a: 60).

b) Manipulasjon av velgeren

Manipulasjon på dette nivået skjer både forut for og på selve valgdagen, og forholder seg dermed både til kategorien *fri* og *rettferdig*. Birch mener man kan dele dette nivået ytterligere inn i to: Manipulasjon av velgerens genuine valg og manipulasjon av den faktiske stemme som avgis. Eksempler på illegitime virkemidler for å påvirke velgernes preferanser er partiske eller sensurerte medier, misbruk av statlige ressurser til å drive valgkamp, brudd på bestemmelsene om finansiering av valgkamp, svertekampanjer og utilbørlig press på kandidatene. Manipulasjon av stemmen som avgis kan gi seg uttrykk i trusler og press mot velgerne og stemmekjøp (2011a:34).

c) Manipulasjon av valgakten

Dette nivået relaterer seg først og fremst til om valget kan kalles *rettferdig*, og manipulasjonen finner her for det meste sted på selve valgdagen, først og fremst på et administrativ nivå. Her finner man med andre ord de fleste tilfeller av klassisk valgjuks, og teknikkene for dette er i følge Birch nesten uendelige. Noen av de vanligste grep som nevnes er obstruksjon av kandidaters mulighet til å stille; manipulasjon av manntall og velgerregistrering; utilfredsstillende aksess til stemmelokaler; manipulasjon av valgmateriell; «stuffing» av valgurner; manipulasjon av avgitte stemmer; juks i opptellingen; manglende adgang til å klage. Samtidig er det også på dette nivå man kan treffe på de største problemer når det gjelder å skille mellom motivert og ondsinnet manipulasjon og valgadministrativ inkompetanse.

Jeg vil i metodekapitlet senere gjøre nærmere rede for underkategoriene i hver av disse hovedgruppene, som i min analyse vil være de uavhengige variabler.

Det har vært viktig for de senere års russiske makthavere å gi inntrykk av at valgene foregår på en fri og rettferdig måte. Vel vitende om at utenlandske valgobservatører ville tråle stemmelokalene på jakt etter juks på valgdagen, og at konsekvensene av et ikke-godkjent-stempel kunne bli ubehagelige, har myndighetene innsett at «...electoral conduct may thus make a difference in the relations that post-Soviet states enjoy with donor states and trade

partners abroad» (Birch, 2011b:722). Jeg skal i analysekapitlet vise eksempler på unntak fra dette hensynet. Valgprosessen i flere post-sovjetiske regimer nemlig alternativt sees på som elitenes måte å legitimere sin makt internasjonalt, men samtidig demonstrere for motstandere på nasjonalt nivå at man har ressurser til rådighet for å beholde herredømmet over landets politiske liv. (Birch, 2011a; Bacon, 2012). Valggjennomføringen kan dermed sammenliknes med en balansekunst, der det for elitene er av sentral betydning at manipulasjonen både må være usynlig, men samtidig såpass gjennomsyrende at de innvidde føler respekt eller resignasjon for ”makten”:

“The need to set up a political system which looks like a liberal democracy represents a key element of electoral authoritarianism, as it has emerged over the past decade or so in particular. In this context, then, the best manipulation is unseen, an *a priori* establishment of the rules of the game in such a way as to distort the electoral outcome in favor of the regime.” (Bacon, 2012: 110).

Fra 1917 til 1989 ble det ikke gjennomført noen valg i meningsfylt forstand i Sovjetunionen. Sarah Birch mener likevel det er viktig å se nærmere på hvordan valgene artet seg, siden mange av de sykdomstegn dagens valgpraksis i Russland fremviser kan spores tilbake til to forhold: Valgpraksis i Sovjettiden og de politiske prosessene som preget overgangen fra kommunismen på slutten av 80-tallet (2011b: 704). Jeg vil bare i liten grad se på overgangsmekanismene fra en autoritær/totalitær stat til demokratisk åpning i Sovjetunionen siden temaet blir for stort i forhold til rammene for denne analysen. Men mitt fokus i neste underkapittel vil være å gjøre rede for noen av de tradisjoner for valgmanipulasjon som preget de sovjetiske valgene og analysere i hvilken grad disse er blitt overlevert til dagens valg.

2.4 Arven fra fortiden: Valg i Sovjetunionen

Sovjetvalgene hadde en fasade oppbygd etter mønster fra demokratiske valg i vesten. Ved første øyekast var det selvsagt én stor forskjell: Både ved lokale, regionale og nasjonale valg fantes bare én kandidat, som var godkjent og utpekt av Kommunistpartiet.

Dette er kanskje den mest åpenbare manipulasjon vi kan påpeke ved sovjetvalgene. Og tradisjonen med å kontrollere hvem som kan stille til valg er blitt holdt i hevd i Russland de senere år, om enn ikke på en så tydelig måte: “These include the erection of unrealistically

high and complex bureaucratic hurdles to the registration of parties and candidates and the removal of parties and candidates on spurious grounds” (Birch, 2011b: 717).

Nå fantes likevel en mulighet til å stemme *mot* den utpekte, og alternativt kunne man alltid velge å holde seg hjemme på valgdagen. Men dette var fra myndighetenes side ansett som sterkt uønskede handlinger. Valgene ble administrert av lokale, regionale og nasjonale valgkommisjoner som nitid registrerte velgerne, talte stemmer og passet på at ingen jukset. Disse kommisjonene hadde ansvar for å mobilisere en så stor andel av befolkningen som mulig på valgdagen. Urner ble båret ut i fabrikker, til gamlehjem og til militærforlegninger. Ja, selv kosmonauter i verdensrommet hadde en egen stemmeurne. På landjorda var valglokalene preget av feststemning. Ofte var levende musikk og utdeling av mat og andre forfriskninger trekkplastre som skulle sørge for at folk stemte (Birch, 2011b). Det sirkuspreg og den overflod som preget valgdagen hadde blant annet den funksjon at de skulle være “...a public demonstration of the legitimacy of the regime”.(Zaslavsky & Brym, 1978: 362). Gavedrysset forkledd som valg skulle også forsterke inntrykket av regimets psykologiske dominans over massene, mener Zaslavsky og Brym. Det underliggende budskap var at overfloden velgerne opplevde på valgdagen var en del av den ‘politisk-sosiale kontrakt’ med regimet. Folk ble overøst med gaver og mat mot at de de var med på leken der man imiterte valg. Zaslavsky og Brym understreker at man aldri har kunnet måle empirisk at Sovjetborgernes tro på systemet de levde under faktisk ble styrket av valgene, og forfatterens antakelse er at “...the typical Soviet citizen recognizes as well as the Western commentator that Soviet elections are not elections at all” (1978: 363). Sirkusstemningen i russiske valglokaler og det nesten maniske fokus på at folk på de merkeligste steder skulle få en valgurne båret ut til seg, er noe som er blitt bevart til denne dag, og er en del av det system Birch beskriver som *coercive mobilisation* (2011b: 717). En BBC-korrespondent som besøkte et valglokale utenfor Moskva i desember 2007, beskriver på denne levende måten den oppstandelse og festivitas han møtte:

“There was full-scale election razzmatazz, Soviet-style...All of this was deeply reminiscent of the way Soviet elections worked. Perhaps the only difference was that prices in the buffet were higher - and the choice of political parties was wider. But then again, just like in the Soviet days, there was never any doubt about who would win.” (BBC, 2 desember 2007).

Det fins meg bekjent ingen empiri som i dag kan påvise at oppvarming og feststemning på valgdagen gjør at velgerne føler at de står i gjeld til sittende regjering. Men om ingenting annet kan vi konstatere at praksisen er ført videre, og at man ikke kan se bort i fra at en ryggmargsrefleks hos enkelte velgere i møtet med Putins valgsirkus, «versjon 2.0» kan være å tenke seg tilbake til hvordan det var før.

Et annet særegent fenomen i Sovjetunionen, og som er blitt overført til dagens valg er den såkalte '*otkrepitel'nyj talon*'. Disse sedlene, som på norsk kan oversettes med *fraværsbevis*, ble delt ut av de lokale valgkommisjoner til mennesker som ikke skulle være på sitt ordinære stemmested på valgdagen, og som muliggjorde avleggelse av stemme hvor som helst i landet. Med rimelig sikkerhet kan man anta at disse sedlene tidlig ble instrumenter for valgmanipulasjon i Sovjetunionen. Siden det ikke var mer enn én kandidat å stemme på, var ofte det eneste uvisse med hele valget hvor mange som deltok. For lokale og regionale valgadministrasjoner var det naturlig nok et suksesskriterium dersom de klarte å få opptil 100 prosent av de stemmeberettigede til urnene. Og da, som nå var, antall utdelte fraværsbevis regnet inn som avlagte stemmer, uansett om de ble benyttet eller ikke. På grunn av dette mener Zaslavsky og Brym at den virkelige deltakelsen i Sovjetiske valg ikke var 99 prosent, som myndighetene hevdet, men nærmere 75 (1978: 366). Fraværsbevisene eksisterer den dag i dag, og vært en av de viktigste tekniske mekanismer for illegitim valgmanipulasjon i senere valg (Birch, 2011b: 717). Det har vært tilfeller av ren dokumentforfalskning; identiteten til mottakerne er ikke blitt sjekket; utdelingen av bevisene er ikke blitt ført inn i manntallet og det har også vært tilfeller av at folk med oppriktig behov for fraværsbevis er blitt nektet, siden man har mistenkt at de ville stemme "feil" (Kavkazskij Uzel, 8 september 2013). Som observatør ved flere av de russiske valgene de senere år har jeg med selvsyn bevitnet hvordan fraværsbevis trolig er blitt brukt for å blåse opp valgdeltakelsen ved at de har muliggjort at noen stemmer flere ganger. Siden funksjonærer i valgdistrikter der oppmøtet er lavt fortsatt kan risikere ubehageligheter om oppmøtet er for lavt, sitter fraværsbevisene løst. Ofte kan man se busser med velgere med lommene fulle av fraværsbevis, reise fra stemmelokale til stemmelokale for å stemme. Dette er en form for valgjuks russerne selv kaller *karusell*. Juks under opptelling av stemmene er et fenomen som Birch har avskrevet som overflødig mellom 1917 og 1989. Det fins ytterst få data om rent juks med stemmer på selve valgdagen fra denne tiden, og de fleste teoretikere later til å ha kommet til samme konklusjon, basert på den strenge statlige kontroll med begivenhetene. "One would have to agree that the presence of witnesses from outside organizations makes obvious fraud rather unlikely" (Gilison, 1968:

816). Men i virkeligheten hadde man altså ved de fleste sovjetiske valg mulighet til å stemme *mot* den utpekte kandidat. Og etter Stalins død var det faktisk en mulighet for å avlegge en slik proteststemme uten at det hemmelige politiet kunne registrere det (Zaslavsky & Brym, 1978). Men det at et stort antall velgere avviste partiets kandidat var naturligvis et sterkt uønsket utfall for de lokale lederne, som da ville risikere å måtte svi for dårlige resultater når tallene kom inn til sentrale myndigheter. Stemmer *mot* den offisielle kandidat var å anse som “...a vote of ‘no confidence’ in the entire regime, and thus a potentially traitorous act” (Gilison, 1968: 818). Valgfunksjonærer og lokale politiske ledere hadde dermed, i følge Gilison, en sterk motivasjon for å holde antallet proteststemmer så lavt som mulig, og i alle tilfelle under to prosent. I følge Zaslavsky og Bryms studie var juks i opptellingen av stemmer av denne grunn vanligere enn man trodde i vesten. Og oftest var det lokale myndigheter som iverksatte slike tiltak uten noen ordre fra sentralt hold (1978: 370). Tradisjonen med at lokale valgfunksjonærer blir holdt ansvarlig for uønskede resultater lever i høyeste grad videre i dag. Frykten for represalier fra sentralt hold dersom ‘kvotene’ ikke oppnås i de lokale valgkommisjoner blir sjelden nevnt i offentlighet. Men på folkemunne og i sosiale medier diskuteres de stadig, noe som kan være en sterk motivasjon for den valgmanipulasjon som forekommer på den russiske landsbygda i dag.

Flere forfattere har sammenliknet de sovjetiske valg med *Potemkin-landsbyer*, illusjoner av valg, iscenesatt for å gi inntrykk av at alt var i den skjønneste orden. Men som påpekt ovenfor var det ingen som lot seg lure av skuespillet; verken velgere eller vestlige observatører. En av de viktigste funksjonene valgene således hadde var som ritual for å bekrefte *status quo* (Birch, 2011b: 712) – et ritual der det var viktig aldri å gi inntrykk av at man faktisk *hadde* gjennomskuet hva som faktisk gikk for seg. Historikeren S.V. Utechkin beskriver tankegangen bak slik:

“Stalin intended people to be aware of the fictitious nature of the theory, for an attempt on the part of the people to treat it as truthful (e.g., to believe they enjoyed the freedom of the press) would undermine the whole of his system of rule. Therefore any action based on belief in the truthfulness of the official theory was treated as a most serious offence (Utechkin, 1963; sitert i Zaslavsky & Brym, 1978: 371).

Som eksemplene ovenfor viser, går det en ubrutt linje fra de sovjetiske *teatervalgene* og frem til i dag hva angår noen former for valgmanipulasjon. Men i følge Birch det også har vært en utvikling av disse teknikkene. Fra nesten utelukkende å innbefatte manipulasjon av systemet/lovene og velgernes mulighet til å foreta et valg, har man sett en stadig større grad av manipulasjon i Birchs tredje kategori, manipulasjon på selve valgdagen. Som nevnt finnes indikasjoner på at valgadministrasjonene i sovjettiden også drev med rent juks i opptelling og registrering av stemmeberettigede, men alt i alt, hørte nok dette til sjeldenhetene siden velgerne i den totalitære staten tross alt var underlagt så stor grad av kontroll allerede. Dersom valgmanipulasjonen i dag i større grad er flyttet inn på arenaen til de lokale valgadministrasjonene, vil jeg spekulere i at dette skyldes to forhold: For det første et stadig sterkere press fra sentralt hold om å ‘fylle kvoter’. I følge Cameron Ross var gisseltragedien i Beslan i 2004, et vannskille når det gjaldt Vladimir Putins arbeid med å meisle ut den såkalte *vertikale makt* (Ross, 2011: 643). En serie med lovendringer bidro til at det ble betydelig vanskeligere for småpartier og uavhengige kandidater å stille til valg ute i distriktene. I årene 2007 – 2009, vant Forente Russland flertallet av stemmene i samtlige 34 lokalvalg (Ross, 2011). Samtidig ble det i 2004 vedtatt en lov som gjorde at guvernørene i de russiske *oblast*-ene ikke lenger kunne velges av innbyggerne, men skulle utnevnes av presidenten. Disse guvernørene registrerte seg like fullt som kandidater på regjeringspartiets lokallister, og forventningen fra sentralt hold var med dette at de skulle spille en sentral rolle i stemmesankingen (Golosov, 2011). På grunn av denne etter hvert mye sterkere sentralstyring av lokale forhold, ble det utviklet forventninger om at guvernører og formenn for regionale valgkommisjoner spilte på lag med Moskva også når det gjaldt tallene som ble rapportert inn: ”In the absence of any legal disincentives for committing fraud, precinct and local election officials can meet their ‘quotas’ while saving efforts by simply rounding off the numbers they report without regard to actual ballots casts” (Lukina, Myagkov, Ordeshook, 2011: 605). Lederen for Det russiske kommunistpartiet, Gennadij Ziuganov var en av dem som etter presidentvalget i 2008 gikk hardt ut mot denne praksisen, der regionale og lokale styresmakter ble avkrevet et sett med tall, eller kvoter, på alt fra oppmøteprosent til avgitte stemmer på regjeringspartiets mann: «Falsification of the results to achieve the required percentage reached fantastic proportions» (Sitert i Lukina, et. Al, 2011: 603).

Min andre antakelse om hvorfor juks på selve valgdagen ble vanligere, og i første rekke ute i distriktene, er at internasjonal valgobservasjon og internasjonalt press for demokratisering har

virket i en grad. Myndighetene har forsøkt å etterkomme enkelte formelle og lovmessige forslag om forbedring av valgkvalitet. Dette vil i så fall tvinge de mest åpenbare former for juks ut på landsbygda, vekk fra observatører og TV-kameraer. Dette kan bidra til å forklare det fenomenet at OSSE ikke fant noen bemerkelsesverdig negativ trend fra valget i 2007 til 2011. Samtidig som lokale valgobservatørgrupper og opposisjonspartier med en større tilstedeværelse stemplet sistnevnte som “skitnere” enn alle andre valg.

2.5 Teoriens forklaringspotensial

I følge Birch er ikke illegitim valgmanipulasjon bare å anse som et avvik fra internasjonale normer eller nasjonale valglover. Det kan også sees på som del av en større tanke: Et systematisk element i bestrebelsen på å skape et annet politisk system enn beskrevet i klassisk demokratiteori (2011a:7). Russland under Vladimir Putin er et godt eksempel på dette. Hans vertikale makt-ideologi har ført Russland i retning av de sovjetiske valgordningene, der alle etater og grener av samfunnet forventes å være åpent lojale overfor Putin. Selv formannen i den nasjonale valgkommisjon, det organet man fremfor noe annet forventer skal være upartisk under valg, Vladimir Tsjurov har uttalt at “...the first rule of Churov is that Putin is always right” (Bacon, 2004: 108). I Russland har valgene igjen fått en *ritualistisk* funksjon, et slags skuespill, der slutten på stykket er kjent, og der de ulike aktørers rolle er klart definert på forhånd, herunder opposisjonspartiene. Dette ble blant annet reflektert gjennom den resignasjon uttrykt i en meningsmåling utført av Levada-senteret i juli 2011: 53 prosent av de spurte mente at det forestående Dumavalget ville bli en ”imitasjon av et valg” (Nichol, 2011: 2). Stadige påpekninger av feil og mangler ved det russiske lovverk og valgreglement fra OSSE og andre internasjonale kommentatorer, har ført til at den russiske politiske eliten har gjort noen tekniske bestrebelser på å imøtekomme noe av kritikken. Russland har en åpenbar interesse av å fremstå som stadig mer ”av-sovjetifisert” av hensyn til utenlandske investorer og politiske samarbeidspartnere. Vladimir Putin, som hovedarkitekten bak ideologien om det moderne Russlands partikularisme, støtter seg på to ting når han skal forme landet slik han vil. Det ene er argumentet om at Russland ikke passer til å anta vestens tanker om demokrati, som de er. At Russland har en egen variant av demokrati, som vesten må respektere. Det andre er en mer skjult agenda, der valgmanipulasjon kan være et av de sentrale grep for å sikre grepet om landets politiske landskap. Men mye står altså på spill, og manipulasjon må ikke være så

åpenbar at den går ut over landets omdømme. Jeg har diskutert ovenfor hvordan valgmanipulasjon har dype røtter i det russiske samfunnet, røtter som kan forklares både ved holdninger og ved “kvoter” som lokale valgadministratorer forventes å holde. Organisatorene og organisasjonen som stod bak skuespillvalgene for 20-30 år er tross alt noenlunde de samme i dag og er således vant til å følge ordrer. Dersom det stemmer at valgmanipulasjonen i 2011 i større grad fant sted ved urnene enn tidligere, men på landsbygda, er det også relevant å trekke inn Bacons analyse av aktører innenfor valgmanipulasjonen. En forutsetning for å lykkes med valgmanipulasjon er jo at den ikke skal bli oppdaget. I verdens største land, med 95 000 stemmelokaler, ligger forholdene godt til rette for at lokale og regionale aktører skal kunne spille en mer fremtredende rolle enn de sentrale eliter i denne virksomheten. Og med langt mindre fare for å bli avslørt. Selv under sine mest omfattende valgobservasjonsoppdrag i Russland, klarte OSSE på det meste å besøke 2500 stemmelokaler, altså mindre enn 3 prosent (Hutcheson, 2012: 688). Det er også all grunn til å tro at disse arbeidet mest i de større byene og regionale sentra. Både lokale og sentrale myndigheter ville i alle tilfelle hadde nok av muligheter til å overvåke hvor det kunne tenkes at observatørene skulle dra, og dermed treffe tiltak for å hindre pinlige avsløringer. Nyvinningen *Golos*, som fra og med 2007 klarte å stille med tusenvis av frivillige valgobservatører i opptil 40 fylker hadde derimot et klart fokus på landsbygda. Ildsjelene her støtte da også på store problemer, da de i 2011 forsøkte å øke sin tilstedeværelse ytterligere (Nichol, 2012). På bakgrunn av disse teoriene vil jeg avslutningsvis kort ta med mine to tentative hypoteser, som jeg gjennom datamaterialet ønsker å teste.

2.6 Hypoteser

Med bakgrunn blant annet i ODIHRs sluttrapport fra valget i 2011, kan det slås fast at det mellom 2007 og 2011 *hadde vært enkelte forbedringer* i russisk lovgivning og praksis, som «...improved certain elements of the election process» (2012: 1). Blant disse endringene fremhevet rapporten senkning av sperregrensen, noe som gjorde at selv partier som fikk mindre enn 7 prosent av stemmene nå hadde en sjanse til å få plass i nasjonalforsamlingen. Partiene trengte ikke lenger betale inn enorme pengesummer som depositum for å få stille til valg, antallet underskrifter som krevdes for at partier og kandidater kunne stille ble redusert, de øvre grenser for valgkampmidler tillatt brukt ble utvidet, og reglene for forhåndsstemming og stemming på andre steder enn i egen valgkrets ble noe skjerpet inn. Videre pekte OSSE på en forsøksvis større åpenhet fra Den sentrale valgkommisjonens side, blant annet ved at noen

av kommisjonens møter ble gjort tilgjengelige for mediene og kunne følges via internett. Antallet automater for elektronisk stemmegivning ble også økt fra 2007, teknologi som i teorien skulle gjøre juks på valgdagen vanskeligere. Europarådets parlamentarikerdelegasjon (PACE), som observerte valgene både i 2007 og 2011 har fremhevet at partienes tilgang til mediene var betydelig forbedret i 2011. Det var før sistnevnte valg både flere politiske debatter i TV og radio, og de ulike partiene hadde større muligheter til å benytte sin lovfestede rett til sendetid (PACE, 2011). Når det gjelder perioden før valget, kan det videre nevnes som en positiv utvikling at Statsdumaen i november 2011 vedtok en lov som ikke lenger definerte injurier i pressen som straffbare i henhold til straffeloven. Russiske myndigheters mer positive holdning til utenlandske valgobservatører i 2011, i forhold til 2007 må også anses som en positiv utvikling. Mens konflikter mellom ODIHR og Den sentrale valgkommisjon førte til en svært begrenset observasjon av valget i 2007, var nesten 700 utenlandske langtids- og korttids valgobservatører akkreditert av russiske myndigheter denne gangen. En mengde andre tiltak var dessuten iverksatt for at valgprosessen skulle fremstå som transparent og rettferdig, blant annet skulle gjennomsiktige stemmeurner sikre at ingen puttet flere stemmesedler i urnen enn hun skulle (ODIHR, 2012). Blant disse observasjonene er det verdt å merke seg at det hovedsakelig er på Birchs første nivå, nemlig på det systemiske eller lovmessige at OSSE og andre internasjonale observatører mener å kunne påvise en bedring. Birch mener generelt det er slik at stadig mer står på spill for de russiske elitene hver gang det avholdes valg. Både fordi den personlige, økonomiske vinning av å være en del av eliten i et stadig mer kapitalistisk Russland er større en noen gang. Men også fordi valg i den post-sovjetiske sfære har fått en større betydning når det gjelder fordeling av makt. (2011b:718)

Dersom OSSEs konklusjoner om en forbedring når det gjelder lover, regler og «*level playing field*» stemmer, måtte med andre ord valgmanipulasjonen anta andre former. Lederen for det liberale partiet *Jabloko*, Grigorij Javlinskij har sagt at «Russian democracy is a Potemkin village, whose facade merely looks European» (White, 2006: 186). Denne tendensen til å sette store ressurser inn på å få det russiske samfunnet til å fremstå europeisk og «demokratisk» er det siste tiåret blitt stadig mer fremtredende, i følge David White, som har skrevet om den russiske opposisjonen. Han mener et generelt kjennetegn på et *managed democracy*, som Russland kan sies å være i dag, er at det har alle institusjoner, lover og regler som et konsolidert demokrati har, men at "...such institutions may be constrained, regulated and adjusted by central authority" (2006:186). Slik kan det også forholde seg når det gjelder valg. En vedvarende kritikk mot russiske valg det siste tiår har vært at selv om de til en viss grad

reflekterer folkemeningen, er den politiske diskursen nøye styrt ved at mediene ikke har frie arbeidsvilkår og de ulike partiene ikke har like vilkår til å konkurrere med «maktpartiet». Dersom de nevnte systemiske reformer er del av en generelt økende tendens til kulissemakeri, kan det tenkes at for noen observatører fremsto valget i 2011 bedre gjennomført enn i 2007. Men for dem som hadde mulighet til å benytte et stort nok antall observatører, og spesielt på landsbygda, der andre aktører – de regionale elitene hersket – ville man kunne observere andre grader og typer av juks enn i de sentrale hovedstadsstrøk. Mine hypoteser kan på denne bakgrunn sammenfattes i følgende:

H1: Det er på grunnlag av de foreliggende data ikke mulig å si at valget i 2011 totalt sett foregikk på en mindre akseptabel måte enn i 2007.

H2: Måten illegitim valgmanipulasjon foregikk på endret seg mellom parlamentsvalgene i 2007 og 2011 ved at ytre omstendigheter fremtvang en større grad av manipulasjon senere i valgprosessen. Valgmanipulasjon flyttet seg i større grad fra det systemiske til det tekniske nivå.

3. METODE

3.1 Om å måle valgjuks: Noen dilemmaer

Jeg vil altså i denne studien gjennomføre en vitenskapelig undersøkelse av de to siste valgene på nasjonalforsamling i Russland med tanke på å finne ut om valgmanipulasjon virkelig ble mer omfattende mellom 2007 og 2011, slik den politiske opposisjonen hevdet. Og kan man på bakgrunn av datamaterialet påvise måter valgmanipulasjonen endret seg? De datakilder jeg vil bruke er rapporter fra utenlandske og russiske valgobservatører fra tiden før og under selve valget. Mitt forskningsdesign vil være bygget på en kvantitativ innholdsanalyse av til sammen fire tekster, to fra 2007 og to fra 2011. Kodeskjema og metodisk rammeverk er hentet fra valgforskeren Sarah Birchs arbeid med kvantitative indekser for valgmanipulasjon.

Å måle valgjuks er krevende fordi ikke alle uregelmessigheter ved et valg vil være intenderte. Som nevnt i forrige kapittel vil det også finnes en gråsoner mellom politiske handlinger som er manipulative på en legitim og en illegitim måte. Ulike deler av valgprosessen vil av natur være gjenstand for diskresjon og hemmelighold på grunn av kravet om hemmelig stemmegivning. En kontroll av om person A virkelig har avgitt stemme B, og at denne er blitt talt opp på riktig måte, vil nødvendigvis bety at man på et eller annet sted i prosessen må kople stemme til person.

Rapporter og beskrivelser av hvordan et valg har gått for seg kan være vanskelig å kvantifisere, og de kan inneholde bevisste nedtoninger eller overdrivelser av politiske eller andre årsaker. Til slutt må det sies at Russland er et usedvanlig komplisert land å observere valgjuks i. På grunn av sine 95.000 stemmelokaler, dårlige infrastruktur og «bysantinske» holdninger til åpenhet vil utenforstående observatører sjelden kunne få noe totalt overblikk over situasjonen. Alle disse forhold bidrar til at "...the election process is not auditable in the same way that a banking system is auditable" (Myagkov et al., 2008: 8). Noen av de mest omfattende studier av valgjuks i Russland er blitt gjennomført av Myagkov, Ordeshook og Shaikin. De har, blant annet av grunnene over ikke støttet seg på ren observasjon, men har brukt statistiske modeller og sammenliknet resultater med forventede mønstre i flere russiske valg. I sine analyser har de for eksempel funnet tilfeller av at partier og kandidater hadde overtatt *over* 100 prosent av andre partiers eller kandidaters stemmer mellom to valg, og at små og hittil ukjente partier over natten dukket opp og vant en betydelig andel av stemmene (2008:186). Vladimir Putins og regjeringspartiets registrerte oppslutning var dessuten

betydelig høyere i de etniske republikkene enn i øvrige russiske valgkretser. Dette er i følge forfatterne vanskelig å forklare på annen måte enn at de regionale eliter har brukt sin påvirkningskraft til “å gi” Putin stemmer. Hensikten bak har åpenbart vært å sikre *goodwill* fra lederen som gjennom over 10 år har befestet sin såkalte *vertikale makt* over det politiske liv i Russland (2008: 198).

Akkurat som nærvær av synlig politi har vist seg å ha en preventiv effekt på kriminalitet, peker flere teoretikere på at både nasjonale og internasjonale valgobservatører kan ha en liknende avskrekkende effekt når det gjelder forsøk på valgjuks (Hyde, 2008: 202). Dersom denne mekanismen er gjeldende også i Russland, skulle man forvente at valgjukset var mer utbredt i 2007 enn i 2011, siden førstnevnte hadde en sterkt begrenset tilstedeværelse av internasjonale observatører. Men fra et metodisk synspunkt er antakelsen om at valgobservatører vil være i stand til faktisk å *avsløre* valgjuks mer omdiskutert. Problemet blir delvis å være på rett sted til rett tid, i en virkelighet der observatører er forventet å besøke flere titalls valglokaler i løpet av en dag. Dessuten vil kulturkunnskap spille en betydelig rolle i gjenkjennelsen av teknikker og mønstre i et land der kunsten å manipulere valg er blitt finslipt og videreutviklet gjennom nesten 100 år. Til slutt vil det som nevnt alltid hefte et problem ved å knytte fenomen til motiv: Er den observerte handlingens hensikt virkelig å manipulere valget til fordel for en av partene, eller kan det tenkes at uflaks, inkompetanse og tilfeldigheter spiller en større rolle? Mens internasjonale organisasjoner som OSSE eller Europarådet i noen tilfeller vil tenke politisk-pragmatisk og heller dempe kritikken og karakteristikkene med tanke på å også senere å få aksess til å observere valg, lever ikke nasjonale valgobservasjonssammenslutninger med de samme type begrensninger. Uavhengige, russiske observatører vil kanskje sitte med en rent faglig og metodisk svakere kompetanse, men vil ha større innblikk i lokale forhold og står muligens friere til å publisere sine funn. De er også flere, og enkeltobservatører vil således kunne overvære både stemmegivning og opptelling i ett valglokale gjennom hele dagen (Bader, 2013). På den måten utfyller de datakilder jeg har valgt hverandre. Der den ene instans heller til konservative karakteristikk, vil den andre være mer kategorisk og radikal i sine beskrivelser. Jeg skal i det følgende drøfte disse forhold i større detalj.

3.2. Datakildene, deres reliabilitet og validitet

3.2.1 Valg av datakilder

Det fins flere mulige datakilder som kunne vært brukt for å gi et bilde av kvaliteten til det russiske demokratiet. Verdensbanken, Freedom House og Economist Intelligence Unit, for å nevne noen. Disse indikatorer er imidlertid i mindre grad relatert til konkrete valg, som er det jeg skal studere her. Videre vil ulike presseoppslag og granskende journalistikk stundom være kilder til informasjon om valgatferd og valgadministrasjon. I Russland har mediene de siste årene vært preget av myndighetsstyrt innstramning og selvsensur, og det er ikke lett å finne journalistisk arbeid som systematisk behandler fenomenet valgjuks. Mange oppslag i den perioden jeg har gransket er bygget på øyenvitneskildringer fra enkeltpersoner, noen ganger illustrert ved videoopptak eller stillbilder som «dokumenterer» juks. Andrehånds skildringer, uklar bilde dokumentasjon og utrenede journalister gjør de aller fleste av de russiske presseoppslagene rundt valgene i 2007 og 2011 til usikre datakilder. Ett hederlig unntak er den russiske versjonen av magasinet *Forbes*, som inspirert av *Golos* i 2011 foretok en begrenset gransking basert på stikkprøver av valgprotokollene fra enkeltkretser. Disse ble så sammenliknet med dataene som senere ble lagt ut på hjemmesidene til den sentrale valgkommisjonen. Undersøkelsen viste at resultatene i nesten samtlige tilfeller ble blåst opp i Forente Russlands favør på veien fra valgkretsen til sentral opptellingssentral (*Forbes*, 5 desember 2011). Utvalget og antallet opptellingsresultater i denne undersøkelsen er likevel etter mitt syn ikke stort nok til å gi noe totalt bilde av valggjennomføringen. Metodikken som brukes fremstår dessuten som relativt tilfeldig, i og med at kun valgkretser som frivillig har avgitt utskrift av sine opptellingsresultater er tatt med.

Den sentrale valgkommisjonen (CIK) kunne under andre forutsetninger vært en god kilde til informasjon om valgkvalitet, både i forhold til innkomne klager og uregelmessigheter kommisjonen selv har avdekket. Men både i 2007 og i 2011 var det grunn til å stille spørsmålstegn ved organisasjonens uavhengighet. Under valget i 2007 hadde for eksempel regjeringspartiet en svært dominerende rolle når det gjaldt utnevnelsen av formenn til de regionale valgkommisjonene (White, 2011). I følge organisasjonen *Golos* var hele utnevnelserprosessen preget av lite åpenhet og skjevheter i favør av dette ene partiet. (*Golos*,

2007). Organisasjonen pekte også etter valget på at ekstremt få av klagen som kom inn ble tatt til følge.

Under de russiske valgene i 2007 og 2011 var flere internasjonale organisasjoner til stede med observatører. I 2007 observerte en mindre delegasjon fra Shanghai Cooperation Organization (SCO) stemmegivningen i 30 valglokaler i Moskva. Deres konklusjon var at valget var "...legitimate, free and open, and basically conformed to the requirements of the national legislation of the Russian Federation and its international obligations" (SCO, 2007). I 2011 var en stor parlamentarikerdelegasjon fra Samveldet av uavhengige stater (SUS)⁷ til stede på valgdagen og kom til en ganske likelydende konklusjon: "The elections were held quite legally and democratically" (Kyiv Post, 5 desember 2011). SCO og SUS-delegasjonenes metoder ved valgobservasjon er ikke nedfelt i skriftlige retningslinjer. Deres fokus har ved alle russiske valg vært selve valgdagen og aldri det lovmessige rammeverket eller valgkampen. Konklusjonene skiller seg dessuten såpass drastisk fra både *Golos*, PACE og OSSEs observasjoner at det er grunn til å mistenke at deres hensikt var å hvitvaske snarere enn å avsløre. "CIS election observation missions have lended a stamp of approval to even the most uncompetitive elections in the region," skriver for eksempel Max Bader (2012: 53). I en fersk studie, går det dessuten frem at SUS-landenes valgobservasjonsteam kun i ett av 10 tilfeller har gitt kritiske anmerkninger til omstridte valg i den tidligere sovjetsfæren (Kelley, 2012: 52). Alle disse faktorer gjør at jeg i denne sammenheng ikke vil benytte vurderingene fra disse organisasjonene som datamateriale.

I sitt *Electoral Malpractice*-prosjekt bruker Sarah Birch utelukkende data bygget på «...reports produced by international organizations that have carried out large-scale election observation missions in the region in question according to standardized methodology...» (2008:174). Dersom jeg strengt skulle forholdt meg til dette, ville ODIHR og PACE vært de eneste kilder jeg kunne brukt om valgene i 2007 og 2011. Dette ville hatt den svakhet at dataene ville vært svært begrenset i 2007, og også ha store mangler i 2011, siden CIK i begge tilfellene satte strenge tak på antall internasjonale observatører. Jeg velger derfor også å inkludere den russiske organisasjonen *Golos* sine sluttrapporter i denne undersøkelsen. Organisasjonen bruker Den interparlamentariske unions retningslinjer for valgavholdelse,

---

⁷ Organisasjonen her omtalt som SUS går på engelsk under navnet Commonwealth of Independent States, forkortet CIS.

men har i forbindelse med de siste valg i stadig større grad latt seg inspirere av metodikken til ODIHR. Dette kan spores både i strukturen til valgobservasjonsrapportene samt sin egen større grad av kildekritikk. Den har ved begge valg jeg har gransket, drevet systematisk observasjon både av valgkampperioden og på selve valgdagen. Opplæringen av frivillige observatører har skjedd ved hjelp av egne feltmanualer (Golos, 2011). Og ikke minst har de klart å mobilisere så store antall observatører i så mange forskjellige deler av landet at deres data i stadig større grad er blitt ansett som reliable av vestlige forskere (Bader, 2012). Sammenfattet vil jeg i denne studien forhold meg til data hentet fra sluttrapportene til Internasjonale valgobservatører fra OSSE-PA, ODIHR og PACE og den russiske uavhengige organisasjonen *Golos*. Nedenfor vil jeg i større grad beskrive disse datakildene.

3.2.2. Internasjonale valgobservasjonsrapporter

Både i 2007 og i 2011 ble muligheten til å drive internasjonale observasjon under de russiske parlamentsvalgene svært amputert i forhold til tidligere. I 2003 var for eksempel 1168 internasjonale valgobservatører til stede i tiden før og under valget (White, 2011). Høsten 2007 ble ODIHR for første gang siden 1991 forhindret fra å drive langtids valgobservasjon i Russland. Dette grunnet nye bestemmelser fra Den sentrale valgkommisjonen om at ingen visa til internasjonale observatører ville bli utstedt før registreringen av partier og kandidater var ferdig, 30. oktober (PACE, 2007). Det ble også satt et tak på antall observatører som kunne komme. Konflikten mellom ODIHR og CIK lot til å bunne i beskyldninger fra sistnevnte om at ODIHR hadde en politisk agenda med sin aktivitet i Russland, og endte med at ODIHR trakk seg fra oppdraget. OSSE er trolig samlet sett den organisasjon i Europa som har gjort mest for å universalisere standarder for demokratiske valg (Hutcheson, 2011: 686), og det faktum at den spesialiserte instans innen valgobservasjon ikke fikk mulighet til å observere valget gjør dataene fra 2007 mangelfulle. Nedenfor følger en litt nærmere beskrivelse av de internasjonale datakilder for de to valgene som skal undersøkes:

3.2.2.1 PACE/OSSE-PA

I 2007 var det Europarådets parlamentarikerforsamling (PACE) som blant annet av grunnene ovenfor ble sittende i førersetet for den internasjonale delen av valgobservasjonen. Organisasjonen fikk i slutten av oktober invitasjon fra presidenten i det russiske parlamentet om å sende til sammen 30 observatører til valget. Etter et *pre-electoral mission* i begynnelsen

av november, fikk delegasjonslederen forhandlet antallet observatører på valgdagen opp til 55 (PACE, 2007). I tillegg valgte den andre institusjon i OSSE som har bedrevet valgobservasjon, *Parliamentary Assembly* (OSSE-PA) i siste liten å hekte seg på PACE-delegasjonen med til sammen 15 korttids observatører. OSSE-PA er i følge Hutcheson (2011) kjent for å ha en mindre detaljorientert og mer holistisk tilnærming til valgobservasjon, og selv om Københavdeklarasjonen av 1990 også ligger til grunn for denne organisasjonens arbeid, er det nærliggende å karakterisere deres arbeidsmetodikk som mer overflatisk enn ODIHRs. Oppdraget i 2007 ble i noen offentlige sammenhenger omtalt som ”a joint mission”, men på grunn av at PACE satt med det største antall observatører og hadde vært tyngst involvert i planleggingen av oppdraget var det liten tvil om hvilken instans som hadde det siste ordet. Jeg vil derfor i det følgende omtale datamaterialet som *PACE-rapporten* og delegasjonen som *PACE-delegasjonen*, til tross for at personer fra OSSE-PA altså utgjorde en mindre del av gruppen. Datamaterialet består til sammen av en fire sider lang rapport forfattet av PACE-delegasjonens leder, flere vedlegg som beskriver noen av de aktiviteter den samlede delegasjon var involvert i, samt en oppsummerende uttalelse som ble publisert dagen etter valget. I rapporten nevnes de mangler materialet har på grunn av de pålagte begrensninger i antall observatører og oppdragets lengde. I mangel av en mulighet til å gjennomføre en langtids observasjon, fremhever likevel delegasjonslederen at han gjennom sitt *pre-electoral mission* i begynnelsen av november 2007 fikk anledning til å intervju både opposisjonspolitikere, regjeringsmedlemmer, valgkommisjonsmedlemmer og diplomater i Moskva om forhold knyttet til valgkampen (PACE, 2007). På selve valgdagen besøkte observatørene snaut 200 valglokaler, men kun i de større byene Moskva, St. Petersburg, Jaroslavl, Jekaterinburg, Irkutsk og Vladivostok. Av et totalt antall stemmelokaler på ca 95.000 utgjorde dermed «dekningsgraden» til de internasjonale observatørene kun 0,2 prosent. Både dette faktum, og det forhold at observatørene fikk sparsommelig med førstehånds data om valgkampperioden, gjør at detaljrikdommen i datagrunnlaget er betydelig mindre enn i 2011. Jeg anser at dataenes samlede validitet med dette er mindre enn det optimale. Dataenes reliabilitet jevnt over er god i den forstand at delegasjonene bestod av parlamentarikere som må forutsettes å ha en viss erfaring med valgobservasjon og at observasjonen av valgakten fulgte internasjonalt anerkjente retningslinjer som nedfelt i Københavndokumentet og Venezia-kommisjonens føringer. Men reliabiliteten svekkes ved at observatørene ikke satt med spesifikk kompetanse om russisk kultur, språk og politisk

tradisjon, og heller ingen spisskompetanse innen valgobservasjon, noe som ellers ville vært en prioritet i ODIHRs delegasjoner.

Når det gjelder PACEs totale troverdighet innen valgobservasjon, har den de siste år fått enkelte ”riper i lakken” grunnet en tendens til å avholde seg fra kritikk av valg som trolig hadde fortjent en strengere bedømming (Kelley, 2012). I henhold til en komparativ studie utført av Judith Kelley, er organisasjonen generelt ganske ukritisk og ”...remain ambiguous in their evaluations when elections are bad”(2012: 53). Dette er i den videre analyse hensynstatt i min reliabilitetsvurdering av de enkelte variabler, samt det faktum at enkelte av variablene har vært umulig å gi verdier i kodingen av PACE-rapporten, da delegasjonen har unnlatt å fokusere på visse sider ved valget. Jeg vil ikke gå nærmere inn på årsaker til dette siste forhold, men vil anta at det dels kan være resultat av manglende ressurser, dels et tilfelle av man av politiske grunner ikke ønsket å gå inn i enkelte kontroversielle sider av valget.

3.2.2.2 ODIHR 2011

I 2011 var ODIHR tilbake i ledelsen for den internasjonale valgobservasjonsinnsatsen i Russland. Konfliktene med CIK var ikke blitt løst, men russiske myndigheter tillot til slutt et observatørkorps på rundt 325, med personell hentet fra ODIHR, PACE og OSSE-PA å observere stemmegivningen. Til tross for at flere instanser var representert, vil jeg heretter omtale datamaterialet som *ODIHR-rapporten*. Av det totale antall hoder, var 54 langtidsobservatører i landet i halvannen måned før valget for å følge innspurten i valgkampen. På valgdagen ble rundt 1500 valglokaler besøkt, noe som tilsvarer en dekningsgrad på rundt 1,6 prosent (ODIHR, 2012). I sin sluttrapport understreker organisasjonen likevel at dette var noe man langt i fra var fornøyd med: ”The OSCE/ODIHR was not able to deploy the required number of observers” (2012: 2). ODIHRs styrke som kilde til data er organisasjonens internasjonale troverdighet, erfaring og systematikk, ikke minst i forbindelse med langtidsobservatørenes arbeid for å overvåke mediene og det generelle klimaet i valgkampen. ODIHRs valgobservasjonsteam hadde dessuten personell med spisskompetanse både på kulturelle, språklige og valgtekniske forhold. Nå er også OSSE blitt kritisert for i noen tilfeller å ha vært for lite kritiske til enkelte valg, for eksempel presidentvalget i Armenia i 2008 (Kelley, 2012). Men ut i fra russiske myndigheters ofte avvisende forhold til organisasjonens arbeidsmetoder, later ikke dette til å ha vært tilfelle i Russland. I sum vurderer jeg derfor at dataene fra organisasjonens sluttrapport i 2011 har en høy grad av validitet og reliabilitet, til tross for de nevnte begrensninger i antall observatører. Hele sluttrapporten på 24 sider har

vært gjenstand for koding av variablene nedenfor, men i tråd med Sarah Birchs metodeanvisninger har mitt fokus vært på *the executive summary*, som inneholder de fleste klare karakteristikkene ved forholdene jeg vil undersøke.

3.2.3. Nasjonale valgobservasjonsrapporter

Nasjonale valgobservatører er verdifulle supplementer til internasjonale av to hovedgrunner: For det første at slike observatører gjerne opererer i antall som gjør at hver enkelt observatør kan følge forløpet i ett valglokale gjennom hele dagen. De kan med dette utgjøre en konstant og tilstedeværende avskrekkingsmekanisme for eventuelt juks, i motsetning til internasjonale observatører som sjelden tilbringer mer enn én time i hvert valglokale. Nasjonale valgobservatører vil dessuten ofte ha større muligheter til å avsløre juks fordi de kjenner både lokal praksis, geografi og kultur bedre enn tilreisende (Bader, 2013: 524).

Den russiske frivillige organisasjonen *Golos* ble dannet i 2000 og er blitt finansiert blant annet med midler fra USAID og EU (Nichol, 2011). Godt hjulpet av en stadig økning i denne finansieringen og økende oppmerksomhet i både russiske og utenlandske medier, utvidet organisasjonen sin virksomhet mellom 2007 og 2011. Men karakteristikkene NGO-en har fremmet om de russiske valgene har bidratt til at også denne organisasjonen er blitt beskyldt av myndighetene for å ha en politisk agenda. I 2013 ble *Golos* den første russiske NGO som ble rammet av den såkalte «agentloven» med full tyngde og med det tvunget til å redusere aktiviteten drastisk (Reuters, 26 juni 2013). Den russiske kritikken mot organisasjonens arbeid på bakgrunn av dens finansiering fra USA og EU, må nevnes i denne sammenhengen, siden den er relevant for min reliabilitetsvurdering av data. Blant annet ble konfidensielle eposter og annen korrespondanse mellom NGO-ens ledelse og saksbehandlere i USAID på et tidspunkt lekket til russisk presse. Omfanget av korrespondansen som senere ble trykket, blant annet i magasinet *Life News*, peker etter mitt syn i retning av de russiske hemmelige tjenester som den mest sannsynlige kilde. Dokumentasjonen skulle bevise at *Golos*' motiv for å drive valgobservasjon var å diskreditere det russiske politiske system på oppdrag fra Det amerikanske utenriksdepartementet (*Life News*, 8 desember 2011). En gjennomgang av denne «dokumentasjonen», viser imidlertid at det ikke fins grunnlag for å si at organisasjonen var styrt på noen måte fra verken USAID eller andre amerikanske myndighetsorganer når det gjelder dens vurderinger av valg. Her fins tilsagnsbrev og redegjørelser for utgifter som senere ble refundert av donororganisasjonen, men ingen ting som dokumenterer

«agentvirksomhet», som hevdet av russiske medier på den tiden. Min vurdering er derfor at disse påstandene ble fremmet for å diskreditere en ubehagelig sannhet, og at de ikke rokker ved organisasjonens kredibilitet eller dataenes reliabilitet.

Organisasjonen har fem hovedfokus for sin valgobservasjon:

Velgernes lovfestede rettigheter under valget; valgkommisjonenes virkemåte; bruk av administrative ressurser; partienes rettigheter til å drive valgkamp på like vilkår og etterlevelse av valgloven når det gjelder avstemning og opptelling. I tillegg til et fokus på etterlevelse av den russiske valgloven, benyttet også den Interparlamentariske unions retningslinjer som utgangspunkt for å bedømme valgenes internasjonale standard (Golos, 2007; 2011).

3.2.3.1. Golos, 2007

I 2007 hadde *Golos* rundt 2500 observatører i aksjon i 38 av landets fylker. Til tross for forsøk fra myndighetene på å hindre aksess, klarte organisasjonens observatører å akkreditere seg som journalister for en spesialopprettet avis og over 20 000 valglokaler ble besøkt på selve valgdagen (Golos, 2007). Dekningsgraden på valgdagen er med dette over 20 prosent. Helt fra slutten av juli til valgdagen 2. desember, 2007 gjennomførte organisasjonen langtidsobservasjon av valgkampen i 40 fylker. Den omfangsrike sluttrapporten består av fire kapitler som omtaler perioden fra 15 september til valgdagen. Informasjonen som er samlet her kommer fra fem primærkilder: Egne valgobservatører i distriktene, medieoppslag; intervjuer med politikere; intervjuer med medlemmer i de lokale valgkommisjonene og løpende meldinger om mulige uregelmessigheter mottatt på organisasjonens *hotline* (Golos, 2007c). Samtlige kapitler i rapporten fra 2007 forefinnes kun på russisk. I min koding har jeg gjennomgått alle kapitlene, siden ikke alle kapitler har noen oppsummerende del der funnene blir konkretisert og karakterisert. Generelt vil jeg likevel vurdere disse dataene som fremlagt på en systematisk og troverdig måte. Men når det gjelder en del av dokumentasjonen som fremlegges, stammer den åpenbart fra anonyme innringere, og er ikke i tilstrekkelig grad blitt bekreftet fra flere kilder. Spesielt gjelder dette forhold som skal ha funnet sted på valgdagen, der organisasjonens egne observatører ofte har hatt vansker med selv å få aksess til valglokaler. I disse tilfellene har de støttet seg sterkt til andrehånds vitnesbyrd om uregelmessigheter, noe som trekker reliabiliteten til enkelte av dataene ned. Rapporten fra 2007 mangler systematisk omtale av noen elementer som naturlig ville vært en del av ODIHRs oppsummering. Et eksempel på dette er valglover, som i tråd med Birchs

kodeinstruks ikke er blitt gitt noen verdi. Til slutt omtales flere forhold i rapporten, som ikke klart er tegn på villet manipulasjon, men som uregelmessigheter grunnet inkompetanse eller dårlig organisering i valgkretsene. Dette er blitt tatt høyde for i kodingen, først og fremst ved at verdiene på disse variablene er gitt lave tall, som i henhold til kodeinstruksen betyr liten grad av manipulasjon.

3.2.3.2. Golos, 2011

I 2011 hadde organisasjonen også rundt 2500 observatører ute på valgdagen i 40 av landets regioner (Golos, 2011), men denne gangen er et langt mindre antall valglokaler blitt besøkt, rundt 4000. Dette må tilskrives de stadig sterkere virkemidler myndighetene har tatt i bruk for å holde organisasjonens observatører ute. Et ikke nærmere angitt antall langtidsobservatører har til gjengjeld jobbet systematisk med overvåkning av valgkampen i de samme regionene. *Golos* publiserte underveis i valgprosessen til sammen tre *statements* (*zajavlenija*). De to første følger den samme mal som i 2007 og dekker perioden 30. August til uken før valget 4 desember. Muligens grunnet hackerangrepene på organisasjonens datanettverk, er det ikke publisert en egen, detaljert rapport om stemmegivning og optelling i 2011. I stedet ble en kort oppsummering av de to foregående rapporter og en karakteristikk av de viktigste funn på selve valgdagen publisert 5 desember (*Kratkoje zajavlenie*). For å få en mest mulig likhet i datamaterialet for 2007 og 2011 har jeg derfor valgt å inkludere kapittel 8 av den fulle analytiske rapporten om valget som går i større detalj om stemmegivningen (*Analititsjeski doklad*, publisert 27 desember). Denne rapporten på flere hundre sider kunne under andre omstendigheter ha vært kodet i sin helhet, men materialet her er svært detaljrikt, og inneholder først og fremst beskrivelser av enkelthendelser knyttet til valget. Igjen, for å begrense omfanget av min analyse, men primært for å sørge for en grad av symmetri mellom datamaterialet fra 2007 og 2011, har jeg dermed kun valgt ut det kapittel som omhandler de forhold som var overflattisk omtalt i de løpende *statements*.⁸ Kildene til informasjon er de samme som i 2007, men ved dette valget har man i enda større grad vektlagt meldinger som kom inn på organisasjonens *hotline*. Opprinnelig var rapporteringen og synliggjøringen av

---

⁸ Golos rapporter fra 2007 og 2011 er i hovedsak lagt ut som separate underkapitler på organisasjonens hjemmeside golos.org, omtalt som "*statements*" ("*zajavlenia*"). *Statements 1* og *2*, kapittel 8 fra den analytiske rapporten, samt oppsummerende *statement* fra 5 desember utgjør det jeg i denne sammenhengen omtaler som *Golos-rapporten*. Referansemessig henvises de heretter til som kapittel 1-4 i denne rapporten.

disse uregelmessigheter tenkt å være et interaktivt prosjekt på internett, kalt *Karta narusjenii* ("overtrampskartet", min oversettelse). Men på valgdagen ble internettsiden utsatt for ondsinnede dataangrep, og databasen over uregelmessigheter ble først senere oppdatert til å inkludere de til sammen 13 030 rapporter de ovenfor nevnte kilder hadde rapportert per mail, sms og telefon. Max Bader har kalt metodikken *crowdsourcing* (Bader, 2013).

Når det gjelder opplæring av organisasjonens egne observatører, er denne blitt systematisert og forbedret i noen grad siden forrige valg. Jeg har selv vært til stede på noen av kursene som ble holdt for frivillige observatører i Volgograd i november 2011 og bevitnet hvordan denne kursingen foregikk primært ved visning av informasjonsfilmer i små fora. Mesteparten av opplæringen lot til å være basert på egenstudier av organisasjonens håndbok for korttidsobservatører. Inntrykket mitt var at kompetansen og erfaringen hos de fleste av observatørene ikke var veldig omfattende før de ble satt i arbeid på valgdagen.

Datamaterialets største svakhet er likevel at rapporteringsformatet ikke var standardisert, og at innlegg kun i liten grad ble redigert og verifisert (Bader, 2013). På noen områder har organisasjonen likevel forbedret sin metodikk og systematikk siden valget i 2007. Blant annet er rapporter og meldinger i noen grad blitt luket ut på grunn av tvil om deres autensitet eller relevans (Golos, 2011; 3: 5)⁹. På den positive siden er inneholder flere av kapitlene i denne rapporten konkluderende oppsummeringer, og disse er i hovedsak brukt som utgangspunkt for min koding. Også denne gangen mangler imidlertid systematisk omtale av noen av mine variabler. Og som i 2007 er flere forhold der det ikke påvisbart foreligger noen motivert manipulasjon omtalt. Dataenes reliabilitet står i sum tilbake for det man kan forvente av internasjonale organisasjoner som ODIHR, og er også på flere områder svakere enn i 2007, i og med at tilfeldige observasjoner i så stor grad er blitt vektlagt. En styrke med organisasjonens rapport i 2011 er tilsynelatende omfattende tilstedeværelse i distriktene både under og før valgdagen, og et stort antall bekreftede meldinger som avdekker kritikkverdige forhold ved valgavholdelsen. Mange av disse forhold har funnet sted på steder der internasjonale valgobservatører ikke har hatt en tilstedeværelse, og bildet *Golos* gir av valggjennomføringen utfyller dermed det bildet beskrevet av internasjonale observatører på en god måte

---

⁹ Sidenummerering mangler i dette kapitlet av rapporten. Nummereringen (1-45) er av referansehensyn påført av meg selv.

3.3.Forskningsstrategi

3.3.1 Kvantitativ innholdsanalyse

Dette prosjektet har som målsetning å skape et kvantitativt mål på om valget i 2011 var mer gjenstand for manipulasjon enn valget i 2007, og om manipulasjonen undergikk en forandring fra 2007 til 2011 ved at den flyttet seg til andre nivåer og tidspunkter i valgprosessen.

Jeg har med dette for øye foretatt en kvantitativ innholdsanalyse av de skriftlige data som er tilgjengelige om de to valgene. Det forventes, i henhold til hypotesene ovenfor at avhengig variabel (samlet grad av manipulasjon) vil være nokså lik i sum for 2007 og 2011. Den vil imidlertid være noe ulik innenfor de tre kategorier: Manipulasjon av lover, manipulasjon av velgere og manipulasjon av valgakten. I henhold til mine hypoteser vil man kunne forvente en økning av manipulasjon, særlig i andre og tredje kategori. Når det gjelder rammeverk forventes en nedgang. Valgmanipulasjon antas å forflytte seg fra et systemisk, til et mer teknisk nivå, og i tid nærmere selve valgavholdelsen.

De fire tekstene vil bli vurdert i henhold til et kodeskjema for valgmanipulasjon inspirert av Sarah Birchs IEM-prosjekt (vedlegg 1)¹⁰. Jeg vil også benytte hennes kodeinstruks i forbindelse med IEM-prosjektet, men har valgt å utelukke den kategori som i dette prosjektet omfattet en egen vurdering av kvaliteten på hele valget. Denne verdien vil hos meg fremkomme som et gjennomsnittsmål av $\sum v(1-14)/14$. Når det gjelder de fire utvalgte kodeenheter, to fra 2007-valget og to fra 2011-valget, vil mitt fokus være på det latente innhold i tekstene. Dette innebærer at jeg i analysen vil måtte foreta en skjønsmessig vurdering av hvordan utsagn i de ulike tekstene passer inn i ulike kategorier i kodeskjemaet.

3.3.2 Uavhengige variabler og operasjonisering

Den avhengige variabel i min studie er *grad* av illegitim valgmanipulasjon i to russiske valg på nasjonalforsamling. Denne vil med tanke på besvarelse av andre ledd av mitt forskningsspørsmål ytterligere deles opp i disse tre underkategorier:

-Manipulasjon av rammeverk (valglover/regler)

---

¹⁰ IEM står for Index of Electoral Manipulation

-Manipulasjon av velgerne

-Manipulasjon under valgakten

Den substansielle informasjon om de enkelte enhetene, altså valgene, jeg vil søke er de påvisbare illegitime virkemidler totalt og innenfor hver av de nevnte kategorier med en antatt hensikt å manipulere resultatet i favør av én politisk gruppering før, under og etter valgene i 2007 og 2011. De uavhengige variablene er først og fremst områder for valgmanipulasjon. Opprinnelig har Birch brukt disse variablene på valg i flere ulike land, i den hensikt å lage en komparativ indeks når det gjelder valgmanipulasjon. Flesteparten av disse teknikkene er altså *typiske* for alle typer valg og omtales også, i for eksempel FNs manualer for valgobservasjon (Unami, 2008). De uavhengige variablene vil i tråd med Birch bli delt inn i følgende kategorier.

Manipulasjon av valglover/rammeverk:

v1: Valglovenes samsvar med internasjonale standarder

Manipulasjon av valgakten

v2: Valgadministrasjonens uavhengighet og upartiskhet

v3: Kandidatenes mulighet til å stille til valg

v4: Manntall og velgernes mulighet til å registrere seg

v5: Stemmelokalenes plassering, antall og tilstand

v6: Prosedyrer under stemmegivningen

v7: Opptelling, rapportering av stemmers samsvar med internasjonal standard

v8: Klageprosessens samsvar med internasjonale standarder

v9: Utenlandske og nasjonale valgobservatørens adgang til å følge valgprosessen

Manipulasjon av velgerne:

v10: Balansert mediedekning

v11: Bruk av valgkampmidler i samsvar med nasjonale/internasjonale standarder

v12: Kjøp av stemmer

v13: Press eller trusler mot velgere

v14: Kandidater eller partier utsatt for trusler eller hindringer i valgkampen

Jeg har på grunnlag av det foreliggende datamaterialet, kodet disse 14 variablene langs en tallskala fra 1-5, for i første omgang å finne en indeks som kan brukes som målestokk på valgenes totale kvalitet. Jo lavere tallverdi, jo bedre har valget vært gjennomført i henhold til internasjonale standarder.

3.3.3 Koding av variablene

Jeg har i detalj forsøkt å følge kodeinstruksen i IEM-prosjektet, som på en ganske spesifikk måte tilsier hvordan man for eksempel skal forholde seg først og fremst til karakteristikk, og ikke detaljere beskrivelser av fenomener. Birch understreker generelt til koderne at "...you should give greater weight to evidence of *systematic* bias or violations of the law than to logistical problems..." (2011a:175). I det hele tatt kan det sies at det er selve *graden av intensjonalitet* innen hver kategori som skal vektet. For hver variabel er 1 den beste karakter som kan gis. Verdien 2 representerer "isolated problems". Verdien 4 betyr "widespread problems with pockets of good". 5 er "comprehensive failure to observe the norms of transparency, impartiality and rule of law" (2011a:175). I kodeinstruksen er dessuten gitt en detaljert beskrivelse av hver variabel, hva angår ting man skal se etter i teksten, og hvordan noen enkeltfenomener skal bedømmes strengere enn andre. Ett kodeskjema er blitt fylt ut for hver av de fire tekstene.¹¹

For å besvare første del av mitt forskningsspørsmål har jeg utarbeidet en gjennomsnittsverdi, $\sum v/14$, selv om ikke alle enkeltvariabler er blitt gitt en verdi når rapportene har vist seg mangelfulle på disse områdene. Disse gjennomsnittsverdiene er blitt analysert på flere ulike måter i neste kapittel. Jeg har for det første laget en indeks som slår sammen begge rapportenes verdier for hvert av årene for å finne en total gjennomsnittsverdi, men har også analysert de internasjonale og nasjonale rapportenes verdier for seg og sammenliknet om samme tendens synliggjøres der.

Når det gjelder besvarelsen av andre del av mitt forskningsspørsmål, har jeg laget delindekser av variablene innen de kategorier nevnt ovenfor, $v1; \sum v (2-9)/8$ og $\sum v (10-14)/5$ for henholdsvis 2007 og 2011 for å forsøke å besvare *om valgmanipulasjonen endret karakter fra 2007 til 2011*.

---

¹¹ I vedleggsdelen, underkapittel 7.2 gjør jeg detaljert rede for de vurderinger jeg har gjort under koding av hver enkelt variabel i hver enkelt av de foreliggende tekstene.

Birch har i sitt prosjekt benyttet tre ulike kodere, og har funnet en sluttindeks som resultat av gjennomsnittet av disses vurderinger. Jeg har derimot utført kodingen av de fire valgte tekstene selv. Dette er det både fordeler og ulemper ved. Fordelen ved ikke å benytte eksterne kodere er at eventuelt manglende samsvar mellom kodernes forståelse og tolkning av tekstene ikke må hensynstas. Av hensyn til omfanget av denne analysen er det også en fordel ikke å måtte bruke tid på veiledning av kodere. I mitt tilfelle forefinnes dessuten mye av det skriftlige materialet kun på russisk, og det ville i så måte vært komplisert å finne kodere som både hadde og nok språkkunnskap og tilstrekkelig innsikt i valgtekniske forhold.

Ulempene er at dataenes reliabilitet ville blitt høyere dersom flere ulike vurderinger av tekstene hadde blitt lagt til grunn. Analyse av latent innhold vil alltid være gjenstand for tolkning. Og som blant andre Grønmo har understreket er det alltid en fare for at «datamaterialet kan bli påvirket av de enkelte kodernes varierende oppfatninger og perspektiver» (2011:199). I mitt tilfelle vil den største faren være at jeg bevisst eller ubevisst vil forsøke å tillempe kodingen mine egne hypoteser. Det kan imidlertid argumenteres at dette alltid vil være en faktor å ta hensyn til i forskerens instruering og opplæring av koderne. For å kontrollere om min persepsjon er konstant eller varierende over tid, har jeg foretatt en kontrollkoding av én av tekstene en måned etter at den første kodingen ble gjennomført.¹²

En generelt kompliserende faktor er at det spesielt i *Golos*-rapportene ikke finnes noen oppsummerende del av teksten, som gir grunnlag for direkte å lese ut hvor omfattende tilfeller av manipulasjon har vært. I stedet er enkelttilfeller utbrodert i stor detalj. Dette har krevet at jeg også ha måttet utvise stor grad av skjønn for å kode om hvorvidt en forekomst av manipulasjon har vært omfattende, eller unntaksvis. I de tilfeller hvor jeg har vært i tvil om utbredelse har jeg tendert til å være konservativ i kodingen, og oftest gitt en verdi nede på skalaen ("isolated problems").

Metoden jeg har beskrevet skiller seg fra Birchs arbeid når det gjelder utregningene av delindekser for de nevnte kategorier. Dette er ikke blitt gjort aktivt i IEM-prosjektet, så vidt jeg har kunnet se. Spesielt når det gjelder kategorien *valglover* har jeg støtt på et problem, i og med at *Golos* i 2007 ikke systematisk og spesifikt behandler spørsmålet om valglovene var i samsvar med internasjonale regler. Dataene innen denne kategorien blir med dette vanskelig å sammenlikne mellom 2007 og 2011, siden det bare dreier seg om én variabel. Men som jeg

---

¹² Resultatet av min kontrollkoding er redegjort for i større detalj i vedleggsdelen, underkapittel 7.3.

skal vise i neste kapittel, vil likevel de internasjonale rapportene kunne brukes som indikasjon for å si noe komparativt om denne kategorien.

3.4. Reliabilitet

Hver variabels verdi er blitt gitt et reliabilitetsmål mellom 1 og 3, der 1 er høyeste grad av reliabilitet. I tråd med IEM-prosjektet er imidlertid dette tallet ikke blitt brukt til å påvirke de kodete verdiene for hver variabel. Reliabilitetsverdiene er derimot blitt summert opp og gitt en selvstående gjennomsnittsverdi. Dette tjener til å gi et mål på kvaliteten til mine data for hver av rapportene, så vel som for hvert av årene. Målestokken for reliabilitet vil med dette hensynstas, om ikke matematisk, så i det minste på en analytisk måte under diskusjonen som følger i neste kapittel og vil bli diskutert løpende når det gjelder de omtalte kategorier.

I tillegg til dette vil jeg sjekke reliabiliteten til mine funn på én annen måte. For å undersøke hvor konstant min persepsjon og oppfatning av formuleringene i observasjonsrapportene er, vil jeg foreta en kontrollkoding av to av rapportene – PACE fra 2007 og ODIHR fra 2011.

Under denne kodingen vil jeg ikke gjøre egne reliabilitetsvurderinger, siden denne øvelsen i seg selv kan sies å være en reliabilitetskontroll av mine *konklusjoner*. Jeg vil under denne kontrollkodingen ikke foreta noen fullstendig analyse av avvik fra første gangs koding, siden det ikke er de absolutte tallverdier som er fokus i dette prosjektet. Den ekstra runden med koding vil som nevnt ha som mål å kontrollere om samme tendens i de komparative data holder seg også her, noe som først og fremst vil si noe om reliabiliteten til mine konklusjoner.

4. ANALYSE AV DATA

4.1. Generelle betraktninger

I bunnen av denne analysen ligger spørsmålet om valgmanipulasjon i autoritære regimer endrer seg over tid. Som jeg gjorde rede for i teorikapitlet, er det mange grunner til å anta at man i Russland kunne forvente en utvikling der man forsøkte å imøtekomme tidligere internasjonal kritikk ved å gjøre overflatiske forbedringer innen områder som lover, rammeverk og valgprosessens gjennomsiktighet. Samtidig har min antakelse vært at det har foregått en evolusjon av teknikkene involvert. Når det gjelder påstanden om at valget i 2011 var ”det verste noen sinne”, har denne vært utgangspunktet for at jeg ønsket å igangsette denne analysen. Men det fins altså grunner til å betvile en slik påstand. Fordømmelse fra det internasjonale samfunn og frykt for folkelig oppstand ville være åpenbare grunner til å tone ned manipulasjonselementene. Max Baders studier av valgresultater og manipulasjon gir støtte til hypotesen om at valgfusket totalt sett ikke har økt i Russland. Den har vist at et av de mest tydelige kjennetegn på juks ved valg i de autoritære, tidligere sovjetstater er avstanden mellom vinnerpartiet og den nærmeste utfordrer (Bader, 2012:50). Analysen av 39 post-sovjetiske valg mellom 1998 og 2010 tyder på en sammenheng mellom graden av negative vurderinger fra OSSEs side, og avstand mellom vinnerparti og viktigste utfordrer: ”Research on electoral fraud in Russia suggests that elections with large margins of victory indeed are more fraudulent...” (Bader, 2012: 55). Tabellen nedenfor viser avstanden mellom ”maktpartiet” og parti nummer to i de tre siste russiske parlamentsvalg:

Tabell 1: Avstand mellom første og andre parti, Dumavalgene 2003-2011¹³

År	1. parti (ER)	2. parti (KPRF)	Faktor forskjell
2003	37,6	12,6	2,98
2007	64,3	11,6	5,54
2011	49,3	19,2	2,57

Kilde: OSSE-ODIHR og PACE (2007)

---

¹³ Verdiene oppgitt i første og andre kolonne er antall stemmer av totalt avgitte stemmer i prosent. Siste kolonne, ”faktor forskjell”, tilsvarer kvotienten av første resultat delt på andre og er her angitt for å vise grad av forskjell mellom de ulike resultatene.

Her ser vi klart at ”gapet” var størst i 2007, for så å bli mindre enn på mange år i 2011, da Kommunistpartiet faktisk kapret over 65 prosent flere stemmer enn ved foregående valg og Forente Russland mistet 77 plasser i nasjonalforsamlingen. I henhold til Baders tolkning skulle disse resultatene altså innebære at manipulasjonen var på topp i 2007, for deretter å bli mindre i 2011.

Mine forskningsspørsmål i denne oppgaven har vært: *Var valget i 2011 gjenstand for mer manipulasjon enn valget i 2007, og på hvilke måter, om noen, har illegitim valgmanipulasjon forandret seg i Russland fra 2007 til 2011?*

I det følgende vil jeg gå igjennom mine egne data for å forsøke å gi svar på disse spørsmål. Jeg vil til å begynne med gi en kort beskrive de resultater jeg har fått ut ved å kode valgobservasjonsrapporter i henhold til den metodologi som Sarah Birch har utviklet. Disse resultater er løpende illustrert med tabeller og grafiske fremstillinger (underlagsmaterialet for kodingen er gitt i vedlegg 2). Deretter vil jeg analysere disse dataene og drøfte resultatene opp mot egne hypoteser og annen forskning for å peke på mulige årsakssammenhenger. Helt til slutt vil jeg gå nærmere inn på mulige feilkilder i mitt datamateriale og vurdere dets reliabilitet i sin helhet.

4.2. En beskrivelse av data

I dette prosjektet har jeg altså benyttet Sarah Birchs metodikk for koding av valgobservasjonsrapporter for å forsøke å tallfeste den rapporterte grad av valgmanipulasjon i 2007 og 2011. Datamaterialet har for hvert av valgene en internasjonal og en nasjonal del. I motsetning til Birch, er det jeg selv som forsker som har stått for kodingen, fremfor at eksterne kodere er blitt benyttet. Dette har vært både en svakhet og en styrke. En svakhet fordi det er tenkelig at mine egne forventninger og ønsker om et gitt resultat i urimelig grad kan ha farget de verdier hver variabel har fått. En styrke fordi eventuell manglende innsikt og språkforståelse hos kodere ikke har gitt skjeve utslag. Datamaterialet som skulle analyseres har vært omfattende. Spesielt de russiske rapportene, hvis kapitler i mange tilfeller kun forefinnes på russisk, og som hver består av flere bind. Jeg har som nevnt avveket fra Birchs prosjekt på noen punkter. Det ene gjelder det totale antall variabler. Dette er delvis gjort av hensyn til omfanget, men også relevans. Hennes v15, som omhandler valgets kvalitet som helhet, er egentlig det manifeste innholdet i gjennomsnittet av alle de andre variablene. Jeg har i et forsøk på å begrense dataomfanget kuttet denne ut. I sin egen metodologi advarer også

Birch selv mot å tillegge denne variabelen for mye vekt. Dette på grunn av erfaringer med at internasjonale observatører av politiske grunner stundom har tonet ned for skarpe karakteristikk i sine konklusjoner: ”The overall assessment of the election may in some cases be less informative than the subcomponents whose evaluation is typically embedded in the reports’ details” (Birch, 2011a:43). På motsatt måte, og som jeg vil komme tilbake til i slutten av kapitlet, kan nasjonale observatører av og til ha en interesse av å krisemaksimere sin sluttvurdering. I Birchs prosjekt er dessuten ikke indeksene basert på hver kategori blitt brukt på noen aktiv måte. Birch har primært vært interessert i den totale IEM-indeksen, for senere å sammenlikne ulike valg over et langt tidsspenn. Mens Birch således opererer med et makroperspektiv, har jeg ønsket å finne ut mer spesifikke ting om de to nevnte valg jeg satte meg fore å analysere. Jeg har dermed dratt delindeksene ut. Jeg har generelt i tråd med Birchs kodeinstruks lagt vekt på å kode rapportenes klare karakteristikk av de ulike forhold ved valget, fremfor å analysere detaljerte beskrivelser. Dette igjen for å forsøke å begrense muligheten for at egne vurderinger farger variablene i alt for stor grad. I sine egne instruks til koderne har Birch videre anslått at den mest effektive del å kode vil være observatørrapportenes ”executive summaries”. Også fra dette har jeg måttet avvike, siden organisasjonen *Golos* ikke opererer med sammendrag på samme måte som OSSE og PACE gjør, spesielt i 2007-rapporten. Jeg har derfor gått igjennom hele bindet av kapitler under mitt kodearbeid, både når det gjelder de nasjonale og internasjonale rapportene.

4.2.1 Parlamentsvalget 2007

I tabellen nedenfor er en oversikt over de data jeg har fått ut for det første valget i 2007.

Tabell 2: Valgmanipulasjon i Dumavalget 2007.

	Lover	Velgeren	Valgakt	IEM	Reliabilitet
PACE	5,00	3,80	1,75	2,71	1,57
GOLOS	9	4,20	2,00	2,64	1,21
TOTAL	2,50	4,00	1,88	2,68	1,39

De tre kategoriene er vurdert langs en skala fra 1-5, der 1 er laveste og 5 er høyeste grad av manipulasjon. IEM er en indeks som langs samme skala gir et gjennomsnittsmål for valgets totale kvalitet ($\sum v/14$) Reliabilitet er vurdert langs en skala fra 1-3, der 1 er høyeste grad av reliabilitet og 3 laveste. Verdiene i tabellen er et gjennomsnittsmål av reliabiliteten til alle kodete enkeltvariabler innen de enkelte kategorier. ”Total” tilsvarer gjennomsnittet av de to kodingene innen hver enkelt kategori.

Her ser vi at den samlede valgmanipulasjonsindeks (IEM) for hver av de to rapportene er blitt ganske lik. IEM representerer altså gjennomsnittsverdien av alle variablene, også de som ikke er kodet. Dette betyr at de to organisasjonenes vurderinger av valget samlet ikke skiller seg særlig mye fra hverandre. Dette er etter mitt syn et positivt tegn, med tanke på kvaliteten til kodingen. Den meste problematiske av kategoriene når det gjelder begge valgene, men i særdeleshet 2007, er den jeg har kalt *lover*. Denne er i tråd med Birchs forskningsopplegg ikke delt inn i underkategorier, og handler om alle partiske grep som er gjort i lovverket for å påvirke et valgutfall. Birch advarer selv om at ikke alle valgobservasjonsrapporter omtaler denne typen manipulasjon i det hele tatt. Og det er dette som er tilfellet i *Golos*-rapporten fra 2007. Det var derimot et stort fokus på de andre kategorier, spesielt alle forhold som vedrørte selve stemmegivningen. PACE har på sin side gjort en svært negativ evaluering av det russiske lovverket. Først og fremst på grunn av tilstrammingene når det gjelder partiregistrering og sperregrensener, men også fordi loven tillater presidenten å drive valgkamp på vegne av et parti der han ikke en gang er medlem. Gjennomsnittet blir derfor i for stor grad farget av sistnevnte vurdering. Jeg kommer derfor i det følgende til å legge liten vekt på noen komparativ analyse av denne kategoriens forskjeller i 2007 og 2011.

Når det gjelder kategorien *velgeren*, omfatter denne variablene 10-14: Mediedekning; misbruk av valgkampressurser; stemmekjøp; trusler/press på velgeren og trusler/press mot kandidater. Denne typen manipulasjon inntreffer ”nedstrøms” i tid, men primært før valgdagen. Her ser vi et ganske stort samsvar mellom vurderingene i de to rapportene, noe som igjen er positivt med tanke på datakvaliteten og kodingen. Vurderingene fra PACE og *Golos* gir en sluttindeks på hele 4,0 langs en skala fra 1-5, og gjør denne kategorien til den mest ”graverende” med tanke på valgmanipulasjon.

I kategorien jeg har kalt *valgakten* omfattes i henhold til Birch variablene 2-9: Partiskhet i valgadministrasjonen; kandidatenes mulighet til å stille til valg; velgerregistrering; tilgang til stemmelokaler; avstemningsprosessen; opptelling og rapportering; klageprosedyrer og observatøraksess. De fleste av disse variablene omhandler forhold som gir seg utslag på selve valgdagen. Også her ser vi et ganske godt samsvar mellom *Golos* og PACEs vurderinger. Her fins imidlertid mange ”huller” i kodingen. Når det gjelder registrering av velgere og opptellingen har PACE unnlatt å nevne dette på en systematisk måte, noe som må tilskrives de begrensninger de fikk av myndighetene. Også *Golos* mangler vurderinger når det gjelder variablene som beskriver manntallet og klageprosessen. Dette kan også tilskrives manglende aksess til stemmelokaler, men også organisasjonens ennå umodne systematikk.

Reliabilitetsvurderingene er ganske lave når det gjelder flere av variablene i denne kategorien valgakten siden begge organisasjonene i mangel av egne observasjoner støtter seg til andrehånds kilder og i noen tilfeller ubekreftede meldinger. Likevel, med de huller og usikkerhet som fins i datamaterialet, kommer valgakten mer positivt ut enn de andre kategoriene.

Generelt om reliabiliteten, viser tabellen at *Golos* scorer bedre enn PACE på skalaen fra 1-3. Dette på grunn av grundigheten som åpenbart er lagt ned i førstnevntes observasjonsarbeid. PACEs valgobservasjon har hatt et klart ad-hoc preg, der fokus først og fremst har vært å gjøre det som har vært mulig med de magre muligheter man hadde. Ekspertisen og energien er åpenbart lagt ned i å undersøke forhold før valgdagen, fremfor det som skjedde ved urnene og i opptellingen etterpå. Totalt får likevel dataene en reliabilitetsvurdering som er bedre enn medianverdien, noe som gjør dem mer troverdige enn mistenkelige. Det må også legges til her at en kontroll av datakvaliteten når det gjelder den samlede IEM-indeks er utført opp mot publiserte indekser innen Birchs prosjekt. Min IEM befinner seg i samme område som Birchs samlede indeks for de 11 siste valg i det tidligere Sovjetunionen, som hadde verdien: 2,72. (2011a: 50).

4.2.2. Parlamentsvalget 2011

Når det gjelder parlamentsvalget i 2011, er som nevnt både tilfanget og kvaliteten på data bedre enn i 2007. Flere variabler har latt seg kode, og som presentert i tabellen under ser vi igjen at den samlede IEM-verdien også her er ganske lik både i kodingen av rapporten til *Golos* og ODIHR. Dette er igjen positivt med tanke på kvaliteten av kodingen. I 2011 ser vi imidlertid at den samlede IEM-indeksen er falt betydelig under medianverdien.

Tabell: 3: Valgmanipulasjon i Dumavalget 2011:

	Lover	Velgeren	Valgakt	IEM	Reliabilitet
ODIHR	4,00	3,60	3,38	3,50	1,07
GOLOS	3,00	3,60	3,75	3,64	1,64
TOTAL	3,50	3,60	3,57	3,57	1,36

De tre kategoriene er vurdert langs en skala fra 1-5, der 1 er laveste og 5 er høyeste grad av manipulasjon. IEM er en indeks som langs samme skala gir et gjennomsnittsmål for valgets totale kvalitet ($\sum v/14$). Reliabilitet er vurdert langs en skala fra 1-3, der 1 er høyeste grad av reliabilitet og 3 laveste. Verdiene i tabellen er et gjennomsnittsmål av reliabiliteten til alle kodete enkeltvariabler innen de enkelte kategorier. "Total" tilsvarer gjennomsnittet av de to kodingene innen hver enkelt kategori.

Innen kategorien *lover* finnes denne gangen pålitelige vurderinger både fra *Golos* og ODIHR. Kanskje litt overraskende, er ODIHR mer kritisk til måten lovverket bidrar til like konkurransevilkår enn *Golos*, med denne tendensen kunne man for så vidt se også i 2007 i sammenlikningen mellom PACE og *Golos*. Denne observasjonen bidrar til å styrke antakelsen om at internasjonale valgobservatører har et fokus som er noe annerledes enn nasjonale, med mer vekt på strukturelle enn tekniske forhold rundt valget. Men i rapportene som er analysert har begge organisasjonene tatt høyde for de justeringene i lovverket nevnt tidligere, som i alle fall på papiret ser ut til å utgjøre en forbedring i forhold til 2007.

Innen kategorien *velgeren* er det ikke et fullstendig samsvar mellom de enkelte variabelnes verdier i de to rapportene. Men gjennomsnittssummen blir lik, noe som taler positivt for dataenes kvalitet. *Golos* er for eksempel mindre kritisk i forhold til mediedekningen enn ODIHR. Sistnevnte er ikke fullt så kritisk som den nasjonale organisasjonen når det gjelder bruken av administrative ressurser i valgkampen. Igjen tilkjenner disse forskjellene først og fremst ulikt fokus når det gjelder hva de to organisasjonene vektlegger i sine rapporter. Når det gjelder kategorien *valgakten* er det her vi finner de mest oppsiktsvekkende tallene. Begge organisasjonene er krasse i sin vurdering av valgadministrasjonens uavhengighet og prosedyrene under opptelling, kandidaters mulighet til å stille til valg og spesielt aksess for valgobservatører. Verdiene er her like på mange enkeltvariabler, noe som også gjør gjennomsnittsverdiens reliabilitet høy.

Generelt når det gjelder reliabilitet har *Golos* ved dette valget basert seg mer på meldinger til sin *hotline*, enn på egne observatører. Som nevnt i forrige kapittel er bare omlag 4000 valglokaler besøkt, mot 20.000 ved forrige valg. Dette som et direkte resultat av hindringene lagt i veien for organisasjonens observatører. Men når det gjelder behandlingen av ofte anonyme og ubekreftede meldinger har *Golos* forbedret sine prosedyrer fra 2007, blant annet ved at man har sjekket sannhetsgehalten i mange av meldingene (Golos, 2011: Kap. 4).

Likevel er det grunn til å stille spørsmålsteget ved alle vurderinger som ligger til grunn for å kalle uregelmessighetene ”manipulasjon”. Av til sammen 12.000 rapporter om ”valgfusk” under parlamentsvalget 2011 og presidentvalget 2012, fant Max Bader at mindre enn 30 prosent var utslag av ”malpractice”. Flesteparten av meldingene gikk på forhold som kunne tilskrives inkompetanse og dårlig organisering på valgdagen (2013: 525). Den samme tendens har jeg avdekket gjennom min koding, og dette gjør reliabiliteten til *Golos* svakere enn i 2007-rapporten. Samtidig er systematikken som er brukt i utarbeidelsen av både *Golos* og ODIHRs rapport betydelig bedre enn i rapportene for 2007. I sum blir reliabiliteten for

dataene i 2011 noe bedre enn i 2007, noe som også gjenspeiler at ODIHR har hatt langt flere observatører i aksjon enn PACE.

4.2.3 Sammenlikning av data for 2007 og 2011

I tabellen under vises de samlede verdiene for *Golos*/PACE/ODIHR i henholdsvis 2007 og 2011. Jeg har forsøkt å illustrer graden av forverring eller forbedring med et prosentmål. En negativ prosentvis endring betyr en økning i valgmanipulasjon, et positivt prosentmål representerer en bedring.

Tabell 4: Valgmanipulasjon ved Dumavalgene 2007 og 2011.

	Lower	Velgeren	Valgakten	IEM	Reliabilitet
2007	2,50	4,00	1,88	2,68	1,39
2011	3,50	3,60	3,57	3,57	1,36
DIFFERANSE	-40,00%	+10,00%	-89,89%	-33,21%	+2,16%

De tre kategoriene, samt kolonnen IEM er gradert langs en skala fra 1-5, der 1 er laveste og 5 er høyeste grad av valgmanipulasjon. Reliabilitetsskalaen jeg har valgt går fra 1-3, der 1 er høyeste og 3 er laveste grad av reliabilitet. Differansen er et prosentmål på forskjell mellom de to valgene. Positive verdier (blått) tilsvarer en nedgang i grad av valgmanipulasjon. Negative verdier (rødt) indikerer en økning i valgmanipulasjon fra 2007-2011. Tilsvarende i kolonnen reliabilitet, indikerer positiv verdi at dataenes antatte reliabiliteten er forbedret.

Samlet sett ser vi at valgkvaliteten har gått ned på samtlige kategorier, unntatt manipulasjon av velgeren. Dette gjenspeiler noen av de positive trekk omtalt i tidligere kapitler. For eksempel det faktum at en rekke uavhengige aviser og ikke minst nettstedene er dukket opp som alternativer til de store, riksdekkende mediene. Den samlede IEM-indeksen viser en verdi som gjør valgets totale kvalitet 33 prosent dårligere enn i 2007.

Sammenlikning av valglovenes samsvar med internasjonale standarder er igjen den mest usikre, siden *Golos* altså mangler en systematisk omtale av dette i 2007. Denne kategorien vil jeg dermed velge å tillegge mindre vekt i den videre analysen.

Reliabiliteten er som ventet noe økt på grunn av ODIHRs større tilstedeværelse og ressurser til å drive langtidsobservasjon.

Samtidig er det lett å se innen hvilken kategori det har vært en størst endring: I graden av manipulasjon på eller i umiddelbar nærhet til valgdagen.

Siden systematikken og metodene brukt av *Golos* skiller seg en del fra PACE og ODIHR, har jeg også satt opp en sammenlikning når det gjelder de mest kompatible rapporter for å se om tendensene er de samme som når de to ulike rapportene fra hvert valg summeres:

Tabell 5: Valgmanipulasjon ved Dumavalgene 2007 og 2011 i henhold til *Golos*-rapportene

	Lover	Velgeren	Valgakt	IEM	Reliabilitet
2007	9	4,20	2,00	2,64	1,21
2011	3,00	3,60	3,75	3,64	1,64
Differanse		+14,29%	-87,50%	-37,88%	-35,54%

De tre kategoriene, samt kolonnen IEM er gradert langs en skala fra 1-5, der 1 er laveste og 5 er høyeste grad av valgmanipulasjon. Reliabilitetsskalaen jeg har valgt går fra 1-3, der 1 er høyeste og 3 er laveste grad av reliabilitet. Differansen er et prosentmål på forskjell mellom de to valgene. Positive verdier (blått) tilsvarer en nedgang i grad av valgmanipulasjon. Negative verdier (rødt) indikerer en økning i valgmanipulasjon. Tilsvarende i kolonnen reliabilitet, indikerer negativ verdi at dataenes antatte reliabiliteten er gått ned.

Tabell 6: Valgmanipulasjon ved Dumavalgene 2007 og 2011 i henhold til PACE/ODIHR:

	Lover	Velgeren	Valgakt	IEM	Reliabilitet
2007	5,00	3,80	1,75	2,71	1,57
2011	4,00	3,60	3,38	3,50	1,07
Differanse	+20,00%	+5,26%	-93,14%	-29,15%	+31,85%

De tre kategoriene, samt kolonnen IEM er gradert langs en skala fra 1-5, der 1 er laveste og 5 er høyeste grad av valgmanipulasjon. Reliabilitetsskalaen jeg har valgt går fra 1-3, der 1 er høyeste og 3 er laveste grad av reliabilitet. Differansen er et prosentmål på forskjell mellom de to valgene. Positive verdier (blått) tilsvarer en nedgang i grad av valgmanipulasjon. Negative verdier (rødt) indikerer en økning i valgmanipulasjon. Tilsvarende i kolonnen reliabilitet, indikerer positiv verdi at dataenes antatte reliabiliteten er forbedret.

Igjen er tallene i den nederste kolonnen et prosentmål på endringen. Positive tall representerer en nedgang i manipulasjon. Negative tall betyr en økning. Tendens i denne sammenlikningen er den samme som dersom vi slår sammen tallene fra *Golos* og de internasjonale observatørene innen hvert år, nemlig at valgmanipulasjonen har forflyttet seg fra forberedelser og rammeverk til nærmere valgdagen, og at det er nettopp denne økningen som gjør den samlede IEM-indeksen dårligere. Denne siste tabell inneholder også som vi ser data som lar seg sammenlikne når det gjelder kategorien *lover*. Samlet sett er variasjonene og tendensene innen hver kategori, og innen den totale IEM-indeks noen lunde de samme, enten vi sammenlikner *Golos*-rapportene, de internasjonale rapportene, eller summen av rapporter i

2007 og 2011. Dette bidrar til å styrke reliabiliteten til dataene og de funn jeg har gjort gjennom dette kodearbeidet.

4.2.4 Kontrollkoding

Som er ytterligere kontroll av resultatene ovenfor, foretok jeg én måned etter første gangs koding en kontrollkoding av rapportene til PACE og ODIHR. Disse to rapportene ble valgt fordi de i tid var de første til å kodes, fordi de forholder seg til samme internasjonale standarder og er enklest å sammenlikne, og fordi de er mest konsise med tanke på de *evalueringer* (ikke faktisk informasjon) som Birch har foreskrevet må ligge til grunn for kodingene (2011a: 43). Målet med denne ekstra kodingen er ikke å granske graden av forskjell i min persepsjon av evalueringene eller forskjellen i absolutte tall, men å kontrollere om andre gangs koding tilkjenner de samme tendenser som i den første. Tabellen nedenfor viser tallverdiene for kontrollkodingen:

Tabell 7: Kontrollkoding av PACE/ODIHR 2007-2011:

	Lover	Velgeren	Valgakt	IEM
2007	5,00	3,60	1,88	2,71
2011	4,00	3,60	3,00	3,29
Differanse	+20,00%	0	-59,57%	-21,40%

De tre kategoriene, samt kolonnen IEM er gradert langs en skala fra 1-5, der 1 er laveste og 5 er høyeste grad av valgmanipulasjon. Reliabilitetsskalaen jeg har valgt går fra 1-3, der 1 er høyeste og 3 er laveste grad av reliabilitet. Differansen er et prosentmål på forskjell mellom de to valgene. Positive verdier (blått) tilsvarer en nedgang i grad av valgmanipulasjon. Negative verdier (rødt) indikerer en økning i valgmanipulasjon.

Ved å sammenlikne tabell 7 og tabell 6 ser vi at tendensen i dataene er den samme, selv om de kodete verdiene varierer noe. Det at min subjektive persepsjon av de forhold som er omtalt i rapportene endrer seg noe over tid er som forventet. Andre gangs koding har vært noe mer konservativ enn første. Jeg vil ikke spekulere i årsakene til dette, og det er ikke gitt at noen av kodingene uten videre kan sies å være ”bedre” enn den andre. Men det er på det rene at med det lave antall variabler som legges til grunn for noen av gjennomsnittsverdiene i de ulike kategoriene, vil selv små forskjeller i vurderingene gjøre relativt store utslag på de endelige verdiene. Kontrollkodingen har etter mitt syn avslørt to forhold. For det første at metodikken er gjenstand for en god del forbehold, og reliabiliteten på data ville trolig blitt bedre dersom et antall eksterne kodere hadde utført kodingen. For det andre at den tendens som kom til syne i

første gangs koding er den samme, og at denne kontrollkodingen har bidratt til å styrke reliabiliteten til resultatene ovenfor.

4.3. Analyse og fortolkning av resultatene

Innledningsvis nevnte jeg hvordan Max Bader mente å kunne påvise en positiv trend innen valgmanipulasjon i de tilfellene hvor avstanden mellom vinnerparti og parti nummer to minket. Men dette syntes altså ikke å gjelde for de russiske valgene i 2007 og 2011. En annen målestokk, også nevnt av Bader er ODIHRs tallfesting av uregelmessigheter observert under avstemning og opptelling. Her fins ingen data når det gjelder 2007, men i tabellen under har jeg vist hvordan tallene i 2011 kan sammenliknes med 2003:

Tabell 8: Evaluering av stemme- og opptellingsprosedyrer 2003 og 2011:

År	ODIHR positiv evaluering av stemmegivning, prosent	ODIHR positiv evaluering av opptelling, prosent
2003	95,0	73,0
2011	92,0	70,4

Kilde: OSSE-ODIHR (2003/2011)

Nedgangen i positiv evaluering er ikke så stor, men later til å bekrefte en trend som går fra vondt til verre mellom årene 2003 og 2011. Det er imidlertid grunn til å merke seg at disse to aspektene som er tallfestet ovenfor begge relaterer seg til forhold på selve valgdagen, og således bidrar til å styrke mine to hovedfunn:

- a) Den samlede indeks for valgmanipulasjon er klart ”dårligere” for 2011 enn for 2007.
- b) Med de forbehold om reliabilitet jeg har gjort, viser dataene at arenaen for valgmanipulasjon har flyttet seg fra forberedelsesfasen til selve valgdagen. Fra et systemisk til et teknisk nivå.

Med dette er én av mine hypoteser blitt sannsynliggjort, den andre mindre sannsynliggjort. Jeg vil i det følgende drøfte disse funnene nærmere og samtidig reflektere rundt noen tentative forklaringer.

Når det gjelder det første funn, nemlig at valgmanipulasjonen som helhet økte mellom 2007 og 2011, er dette noe som støttes av også andre forhold, nemlig folkemeningen.

I en spørreundersøkelse meningsmålingsinstituttet Levada utførte i midten av desember, 2011

svarte hele 45 prosent av de spurte at de mente valget ikke var gjennomført på ærlig vis. 35 prosent var av den motsatte mening (Levada, 2011). En liknende undersøkelse i desember 2007 viste at bare 9 prosent mente det da hadde forekommet juks under valget, mens 57 prosent mente det hadde vært intet eller ubetydelig med juks. (Levada, 2007). Denne sammenlikningen viser altså en massiv økning i mistillit til valginstuttet i Russland mellom 2007 og 2011. Det bør anmerkes at undersøkelsen var gjennomført *etter* masseprotestene i Moskva og andre byer 10 desember, der demonstrantenes uttalte krav var ærlige valg. Det er dermed tenkelig at noen av respondentenes oppfatning av valgets kvalitet var farget av det noe økte fokus på valgjuks i offentligheten. Samtidig var de største mediernes dekning av demonstrasjonene 10 desember nedtonet i en slik grad at langt i fra alle landets innbyggere kan ha fått dem med seg. Det er dermed plausibelt å anta at folk faktisk i større grad hadde bevitnet juks, eller hørte om juks på valgdagen fra sitt nettverk av familie og bekjente. Tallene styrker således begge mine funn: Ikke bare ble det jukset mer totalt, men jukset ble mer synlig fordi det i større grad fant sted på valgdagen.

Det fins lite annen forskning som på en komparativ måte ser på valgmanipulasjon i Russland i 2007 og 2011. Flesteparten av studiene som er gjort er case-studier av spesielt siste valg, der tilgangen på data jo var god i forhold til det foregående. Men Max Bader, som har gransket internasjonale observatørers rapporter fra valg i tidligere sovjetstater i en årrekke, gir støtte til mine funn om at det kan finnes en generell trend som tilsier mer åpenbare manipulasjonsmåter:

”Undemocratic regimes [have] become more adept at rigging elections surreptitiously rather than overtly. Data from the reports of OSCE election observation missions in the undemocratic states of the post-Soviet area, however, indicate that even election-day irregularities are now as frequent, or almost as frequent, as a decade ago.” (Bader, 2011:10)

Jeg vil i det følgende gå videre i min analyse av funnene jeg selv har gjort ved å reflektere litt over årsaker til og mulige mekanismer bak en slik utvikling. Først av alt vil jeg gå ut i fra det premiss at siden det er regjeringspartiet som beholder sin ekstremt dominerende posisjon i russisk politikk gjennom begge valgene, er det personer i eller med tilknytning til det sittende regime på ulike nivåer som står bak valgmanipulasjonen. Dette forhold gjelder for øvrig også generelt i de fleste manipulerte valg, viser blant annet Sarah Birchs forskning: ”The bulk of

evidence from case studies suggests that incumbent elites and their agents commit the majority of electoral violations” (2011a:52).

Som jeg nevnte i kapittel to er det store farer knyttet til det å drive med valgjuks. Hvorfor ønsker man da å manipulere valgene på en enda mer åpenbar måte, og hvorfor manipulere i det hele tatt, når Forente Russland uansett gikk til valg med prognoser som spådde en solid seier? Jeg vil behandle disse spørsmålene ved å drøfte om valgmanipulasjon i Russland best kan forklares som en *sentrifugal* eller *sentripetal* prosess. Med førstnevnte mener jeg en forklaringsmodell der krefter i sentrum initierer valgmanipulasjon. Med sistnevnte mener jeg en modell der krefter i periferien utfører valgmanipulasjon på eget initiativ, men gjerne som et resultat av håp om innbilte eller reelle goder fra sentrumsmakten dersom de ”leverer” gode tall. Det vil være grunn til å tro at en *sentrifugal* valgmanipulasjon først og fremst vil finne sted innen kategoriene *rammeverk/lover* og manipulasjon av *velgeren*. En *sentripetal* prosess, som stammer fra regionene, vil i første rekke, men ikke bare, være i stand til å manipulere *valgakten*.

4.3.1. Valgmanipulasjon som sentrifugal prosess

Denne forklaringsmodellen forutsetter at valgmanipulasjon i Russland har sin årsak og motivasjon på sentralt nivå og at det er strategiske avgjørelser som ligger til grunn for dette. I Russland, som under det siste tiår under Putin er blitt stadig mer sentralstyrt (Ross & Campbell, 2009), tilsier logikken at graden av initiativ på lokalt plan er blitt mer og mer begrenset. På mange måter er derfor denne forklaringsmodell den som intuitivt fremstår som mest relevant. Som nevnt i teorikapitlet, fins nok av vitnesbyrd med beretninger om at man fra sentralt hold i Russland har gitt regionale og lokale ledere anvisninger om hva slags tall man forventet i valgene. Etter mitt syn er dette et eksempel på en tradisjon som er direkte nedarvet fra valgene i Sovjetunionen. I 2007 skrev for eksempel flere uavhengige russiske aviser om hvordan regionale ledere hadde fått beskjed om ønskede prosenttall deltakelse fra personer i Kreml. Disse ordrene inneholdt også spesifikke prosenttall for stemmer i favør av Forente Russland: ”The figures varied from region to region, but the ‘average target’ for the country as a whole was 50 %” (White, 2011: 543). Dette kan i så fall forklare den anomali statistikere har påvist i flere russiske valg, nemlig at et uforholdsmessig antall valgkretser fikk ut ”runde” tall, oftest delelig med 5 i provinser der det hadde pågått juks. (Shpilkin & Psenichnikov, 2012).

Som Birch har pekt på fins det minst to gode grunner til å la et valg gå for seg i rettfærdige former, selv om man har både ressurser og vilje til det motsatte: At sjansen for å vinne er stor nok uten å måtte ty til juks, eller at kostnaden og faren ved å jukse er så høy at man allikevel risikerer å tape (Birch, 2011a: 57). Det taler i utgangspunktet mot denne forklaringsmodellen at farene ved valgjuks er mye høyere for en sentral regjering enn for en regional guvernør. De mulige farene involvert kan være både eksterne eller interne. Eksternt sett kan landet risikere å bli utfrosset fra det internasjonale samfunn, med kostnader både når det gjelder utenlandske investeringer, handelssamkvem og tap av politisk kapital i internasjonale fora. Jo mer avhengig et land er av utenlandsk valuta og samkvem, jo mer vil man tenkelig vegre seg for å komme på kant med det internasjonale samfunnet (Birch, 2011a; Bjornlund, 2004): "We might however, expect states that are heavily reliant on fuel exports to be an exception to this rule. 'Rentier states' such as these can afford to disregard international concern..." (2011a: 58). Russland, som storeksportør av olje, gass og mineraler og med fast plass i FNs sikkerhetsråd har således helt klart mindre å tape enn mange andre stater på å havne i et internasjonalt dårlig lys. Interne farer ved åpenbar valgmanipulasjon er først og fremst folkelige opptøyer, og i verste fall en voldelig revolusjon som kan velte regjeringen. Hvor overhengende denne faren er, avhenger i sin tur av hvor stort potensial i befolkningen det er for å delta i slike omveltninger: "The capacity for popular mobilization and protest ought to be negatively correlated with electoral malpractice..." (Birch, 2011a: 58). I Russland har sivilsamfunnet stått stadig svakere de siste år, i takt med en gradvis sterkere kontroll over mediene og en serie nye lover som blant annet begrenser forsamlingsfriheten. I henhold til de fastsatte søknadsfrister for offentlige tilstelninger måtte opposisjonen allerede rundt 1 desember 2011 ha søkt om tillatelse til å avholde demonstrasjoner i uken etter valget. Det betyr at på valgdagen må denne informasjonen ha vært godt kjent for Kreml. Muligens hadde ikke de russiske lederne forutsett antallet demonstranter som kom til å ta til gatene, men selv 50-100.000 demonstrerende i millionbyen Moskva hadde sannsynligvis liten mulighet til å velte regimet i en situasjon der opposisjonen i landet var fragmentert uten en samlet ledelse (Sakwa, 2011). I alle tilfelle sto de ovenfor et regime som tidligere ikke har forkastet maktbruk, og som hadde full kontroll over politiet og de militære styrker. I tråd med Beatriz Magaloni's teorier om opposisjonens rolle i autoritære regimer var de sjanseløse:

"A successful revolution is possible only when the masses coordinate a post electoral revolt and the repressive apparatus defects either because they can't kill everyone or

because they are not willing to” (2010:5).

Med denne diskusjonen ønsker jeg å vise at i sum har kostnadene og farene forbundet med valgmanipulasjon i Russland vært helt overkommelige for de sentrale myndigheter, og at de dermed heller ikke har hatt så mye å tape på å initiere slik aktivitet. I hvert fall i forhold til alternativet: At elitene ville miste sin makt gjennom et uventet valgutfall.

Nå er det likevel enkelt å argumentere at det ikke eksisterte noen slik fare før det siste valget. Alle meningsmålinger viste at Forente Russland hadde en solid ledelse. Levada-instituttet antydte 56 prosent av stemmene. Det statlige meningsmålingsinstituttet VTSIOM rundt 54 prosent (Levada, 2011). Selv om juks var nærmet en risikofri øvelse for den russiske, sentrale eliten, kan man ikke si at den var fullstendig kostnadsfri – verken i form av penger, internasjonal troverdighet eller nasjonal politisk kapital. Hvorfor da jukse, dersom seieren var nærmest sikker. Og hvorfor økning innen juks på valgdagen, slik mine data viser?

I følge Bader vil det være grunn til å tro at udemokratiske ledere vil bli mer selvsikre etter hvert som de har flere valgseire under beltet. De har sett at de har sluppet unna med juks uten folkelig oppstand, og ser ingenting i veien for å fortsette i samme ånd (Bader, 2012: 52). Slik sett kan man spekulere i at valgmanipulasjon så til de grader hadde blitt en vane, at ledelsen ikke så noen grunn til å endre praksis. Man jukset fordi man kunne. Denne forklaring støttes delvis av Birch, som legger vekt på at selv med manipulering av både rammeverk, lover og regler, kan en autoritær maktelite aldri være totalt sikker på å vinne. ”Even when institutions are designed so as to favour one outcome over another, the very availability of genuine electoral competition creates a risk of defeat” (2011a: 61).

Som en del av slike strategiske vurderinger, måtte også internasjonale valgobservatører tas med i beregningen. Internasjonale organisasjoner som ODIHR er anerkjente spesialister på å bedømme urettferdig lovverk, partiske medier og andre elementer i den faktor som omhandler *level playing field*. Sjelden eller aldri er internasjonale observatører i stand til å konstatere direkte juks ved urnene (Bader, 2011). Man kan være dårlig posisjonert, eller man kan være redd for å trekke bastante slutninger, hvor man ikke er helt sikker på at det er juks man har bevitnet. Når det gjelder ODIHRs rapport i 2011, påpeker Bader:

”Negative assessments of voting procedures [...] were predominantly given for irregularities, such as the presence of campaign material inside polling stations and the failure of voters to fold their ballots...”(2013: 532).

Det er med andre ord lett å høste kritikk for systemiske mangler og prosedyrefeil, men ordet ’juks’ vil internasjonale valgobservatører vegre seg i det lengste for å ta i sin munn. Således kan dette ha vært en del av Kremles vurderinger bak å intensivere den åpenbare manipulasjonen. Likevel er det liten tvil om at det Birch kaller ”nedstrøms” manipulasjon, altså juks på eller rundt valgdagen i de fleste tilfeller vil forbli siste utvei.

”Leaders who engage in this type of abuse are also most vulnerable to popular protests, as the stealing of votes typically arouse far more wrath than does fiddling with electoral laws or vote buying” (Birch, 2011a: 61).

Nå var det nettopp dette som skjedde i Russland i disse opphetede desemberdagene, etter et valg som allerede før det var ferdig var blitt stemplet som fullstendig korrumpert. Her kan man etter mitt syn legge et nytt lag med mening oppå fortellingen om valgjukset, som ikke bare var unødvendig, men unødvendig *tydelig* i forhold til tidligere.

Jeg vil til slutt ta med en forklaring jeg finner troverdig i forhold til dette, og som kan være med på å forklare de resultater jeg har vist ovenfor. I enkelte udemokratiske regimer har det å manipulere valg vært en måte å projisere styrke og usårbarhet, en slags investering i fremtidig suksess: ”A regime that commits fraud with impunity now is unlikely to be overturned in next elections” (Bader, 2012: 55). Under denne logikken, mener Bader, vil enkelte autoritære regimer manipulere valg selv om de ikke behøver å gjøre det. Valgmanipulasjon blir en investering i fremtiden. Markeringen av at man kan slippe unna med det, vel vitende om at både opposisjon og utenlandske valgobservatører skjønner hva som foregår, men ikke alltid kan bevitne det, utgjør det Sarah Birch kaller ”the show of force function of elections” (2011a: 53). I en slik forklaringsmodell, er alle triks ”tillatt” for å manipulere velgerne og valgutfallet, slik at ”...its consequently overwhelming electoral victories serve as a signal to members of the regime elite that opposition is futile” (Gandhi & Lust-Okar, 2009: 405).

Valgene er, akkurat som i sovjettiden, gjort om til et slags skuespill, der dramaturgien styres av Anton Tsjekhovs berømte læresetning til skuespillerforfattere: Dersom en pistol blir hengt på veggen i første akt, kan man være sikker på at den vil bli brukt i tredje.

I lys av senere internasjonale hendelser, der russiske ledere med vitende og vilje har ignorert både nasjonale og internasjonale reaksjoner med høyt hevet fane, er det grunn til å tro at denne typen signaler også er det man ønsker å formidle til det internasjonale samfunnet når det gjelder valg. Russiske myndigheter har bygget seg et vaklevorent, men på avstand troverdig alibi, ved å gjøre proforma endringer i valglov, medieregulering og registreringsprosedyrer og med det minnet graden av manipulasjon i valgkamperperioden. Men på valgdagen er alle kluter blitt satt til. For det første for å sikre et tilfredsstillende resultat i tilfelle mulig uforutsett velgeratferd. For det andre for å vise at man har ressurser, tål og vilje til å gjøre som man vil uansett hva slags retorisk skyts som kommer fra utenlandske kritikere og en indignert, men svekket opposisjon. For det tredje for å investere i neste valg slik at fremtidige politiske motstandere skjønner at de uansett ikke har noen sjanse, og ikke har noen ting å vinne på å stille.

Et alternativ til denne forklaringsmodellen er den jeg har kalt den *sentripetale*.

4.3.2. Valgmanipulasjon som sentripetal prosess

Under denne forklaringsmodellen kan altså valgmanipulasjon i Russland tilbakeføres til krefter i den geografiske og politiske periferien, som av ulike grunner går i bresjen for valgfusk, og med det påvirker helheten. Årsakene til dette kan riktignok være subtile signaler fra sentrum, men ikke nødvendigvis ordrer om å bedrive slik aktivitet. En av dem som i russisk sammenheng har gitt næring til en slik teori om at det er halen som logrer hunden når det gjelder demokratiutvikling er tidligere president Dmitrij Medvedjev. I en tale til Føderasjonsrådet i november 2008 gikk han til frontalangrep på de bakstreverske krefter som hindret utvikling i landet: "As was the case 20 years ago, the bureaucracy still does not trust free citizens and free activity. The bureaucracy [...] meddles in the electoral process, preventing the election of what they consider the wrong person..." (Sitert i Ross, 2011: 642). Av andre indikasjoner på at valgmanipulasjonen ikke alltid ser ut til å være en sentralstyrt prosess er Max Baders analyser av *Golos'* database over uregelmessigheter under valgene i 2011 og 2012. Han fant at det i begge valgene var en klar sammenheng mellom variablene *valgdeltakelse, stemmer* til fordel for Vladimir Putin eller hans parti og antall rapporterte *uregelmessigheter*: "Turnout and vote share for United Russia and Putin are consistently higher in polling stations with reported fraud, relative to surrounding polling stations..." (Bader, 2013:528). Dette er et fenomen som har vedvart i flere år, i følge Daniel

Treisman. Ved presidentvalget i 2008 var det for eksempel 36 byer og kommuner som hadde en valgdeltakelse på over 99 prosent. Flesteparten av disse tilfellene inntraff i Russlands etniske republikker, og sammenfalt med ekstremt høye tall for regjeringspartiets kandidat, Dmitrij Medvedjev (Treisman, 2009: 12). Den mest sannsynlige forklaring på dette fenomen er i følge Treisman at det på disse stedene har foregått omfattende valgmanipulasjon. Enten ved at velgere ble tvunget til urnene, at stemmeurnene ble fylt med ferdigutfylte stemmer på vegne av de velgere som ikke møtte opp på valgdagen, eller ved systematisk feilrapportering av resultater. ”Under this interpretation, extremely high turnout becomes an indicator that irregularities have occurred” (2009: 15). Siden antallet valgkretser med slike abnormale tall har økt hele veien siden Putin kom til makten er Treismans hypotese at ”...all the indications are that manipulation and fraud increased over time, becoming more widespread under Putin” (2009: 16). Hadde manipulasjonen vært totalt sentralstyrt, ville man muligens heller ha sett jevnt over høye tall, fremfor ekstreme og høyst mistenkelige utslag som Tsjetsjenia i 2011, der 99,48 prosent av stemmene gikk til Forente Russland, og der oppslutningen var 99,5 prosent (Ria Novosti, 5 desember 2011).

Russiske regioner med stadig mindre selvstyre og stadig mer avhengig av sentralmaktens gunst, kunne uten spesielt press fra sentralt hold forestille seg at deres beviste lojalitet ville ha budsjettmessige fordeler, dersom de leverte godt på valgdagen:

”Local authorities, which had insufficient resources to meet the needs of their housing and municipal services, were ready to promise even 100 % turnout, as long as their zeal was rewarded with funds...” (White, 2011:544).

Det er meg bekjent ikke blitt gjort forskning som viser sammenhenger mellom ulike russiske fylkers budsjettmessig tilstand med andelen stemmer for regjeringspartiet, men en slik undersøkelse kunne tenkelig gi interessante funn vedrørende min teori om sentrifugale og sentripetale påvirkningsmekanismer for valgjuks.

Teorien om en *sentripetal* valgmanipulasjonsprosess styrkes av funnene til Lukina, Myagkov og Ordeshook, som gjennom sine statistiske analyser av mistenkelige valgdata fra regionene i 2008 trakk slutningen at ”...the uneven distribution of suspicious data suggests something other than centralised control of the process” (2011: 621). I det autoritære system satt opp av Vladimir Putin trenger ingenting sies og regionale ledere opplever først i etterkant

konsekvensene, dersom elitene i Moskva ikke er fornøyd med valgresultatene, konkluderer deres studie: "[F]ealty to the Kremlin is the necessary and sufficient condition for political survival, if not even advancement" (2011:621).

Innen denne forklaringsmodell har det russiske valgsystem blitt en videreutviklet versjon av Sovjetvalgene, som jeg inngående omtalte i kapittel to. I et slikt system består ikke konkurransen i å vinne valg, men i å vise mest mulig håndfast lojalitet til landets leder, mener Lukina, Myagkov og Ordeshook.

Hvorfor jukse mer hvis valgseieren, som tidligere, nærmest er garantert? Og hvorfor jukse mer på måter som er mer åpenbare, nemlig på valgdagen? Dette var de to spørsmål jeg ovenfor ønsket å finne forklaringer på gjennom en teori om sentrifugale og sentripetale mekanismer for valgmanipulasjon.

En sentripetal modell, der regionale krefter på mer eller mindre autonomt vis viser lojalitet ved selv å initiere tiltak for å trikse med valgresultater kan langt på vei forklare begge forhold. Regionale krefter som jukser vil ikke bry seg om Putins parti uansett vil vinne valget. De jukser for å vise troskap til sentrum, i et håp om selv å beholde sine posisjoner og om å trekke ut finansielle goder fra sentrum. I en økonomisk anstrengt situasjon for de russiske distriktene, som man de siste årene i stadig større grad har sett (Stratfor, 2014), vil konkurransen blant regionale guvernører om å tekkes sentrum tenkelig spisse seg til.

Regionale ledere vil ikke på samme måte som en sentral regjering stå ansvarlig internasjonalt for illegitim virksomhet knyttet til valgene. Og juks i periferien vil dessuten innebære mye mindre risiko, siden tettheten av valgobservatører vil være mindre, fokus fra mediene vil være mye mer kontrollerbart, og den autoritære kontroll over folkemeningen vil være tyngre håndhevet. I en tilspisset konkurransesituasjon om lederens gunst, vil de regionale lederne måtte trekke stadig mer av valgmanipulasjonen til urnene, etter hvert som sentrum tilpasser seg det internasjonale samfunns krav om større politisk frihet og en mer rettferdig valgkamp.

4.4. Forbehold om reliabilitet og andre usikkerhetsmomenter

Man kan argumentere at det å sammenlikne valgobservasjonsrapporter fra *Golos* og ODIHR, eller *Golos* og PACE blir litt som å sammenlikne fugl og fisk. Som vi så i forrige kapittel er metodikkene organisasjonene bruker ganske forskjellige. Mens ODIHR har sin styrke i å observere "oppstrøms" valgmanipulasjon og grad av *level playing field*, har *Golos* vært mer

fokusert på selve valgdagen. Mens ODIHR og PACE har relativt få, men kompetente observatører i sving ved begge valg, stiller *Golos* med en liten hær av frivillige, som ikke alltid har nok skolering eller tilstrekkelig grad av nøytralitet. Der internasjonale observatører veier sine ord på gullvekt og oftest vil sørge for solid dokumentasjon bak sine påstander, publiserer *Golos* hundrevis av øyenvitnerapporter og videosnutter som ofte mangler verifikasjon og relevans til forhold knyttet til direkte valgjuks.

Også når det gjelder sammenlikning av rapporter fra PACE/OSSE-PA og ODIHR fins det problemer i komparabilitet. En mulig feilkilde i mine data kan rett og slett være at førstnevntes politikertunge delegasjoner hadde så begrensede muligheter og ressurser i 2007 at de overhodet ikke var i posisjon til å trekke konklusjoner om sentrale deler ved valgavholdelsen. Som Judith Kelley har vist er dessuten PACE en organisasjon som påviselig har vært mindre kritisk enn ODIHR under flere tvilsomme valg (2012).

Resultatene som viser en økning i manipulasjon på valgdagen, kan også delvis være resultater av et sterkt øket fokus nettopp på disse forhold fra ODIHR-observatørene i 2011.

Videre kan man også stille spørsmål ved om *Golos* i 2011, full av indignasjon over myndighetenes forsøk på å hindre deres observatører og ønske om å legge organisasjonen ned, hadde en interesse av å krisemaksimerer sine funn i et forsøk på å høste nasjonal og internasjonal oppmerksomhet og støtte. Sinnet som fikk titusener av middelklasserussere til å ta til gatene gjennom desember 2011 hadde tross alt fått sin næring nettopp fra de hardnakkede påstandene om at stemmer var stjålet og valget var et totalt falsum.

Teknikkene som *Golos* brukte var fremkalt nettopp av deres manglende aksess til mange stemmelokaler, og er som vi har sett blitt kalt "crowdsourcing" (Bader, 2013). Men i følge Bader er informasjonen som ble utvunnet av denne miksen av telefonhotline, interaktive kart og egne observatører problematisk fordi den var "...poorly organised, uneven, and tainted by inaccuracies mainly due to the lack of a standard format for submitting the reports" (2013: 522).

Det fins også ting å innvende mot Sarah Birchs analyseverktøy. For det første er variablene som inngår i hver kategori og kategoriene i seg selv gjenstand for debatt. Gjennom sine kategorier har hun forsøkt å fremstille avstand til valgøyeblikket. Manipulasjon av valglover ligger lengst i fra og manipulasjon av valgakten ligger nærmest. Det kan argumenteres at den første kategorien heller kunne vært kalt "rammeverk", og burde tatt opp i seg både valgadministrasjon og kandidatenes mulighet til å registrere seg. På den måten ville den mest problematiske av kategoriene blitt mer representativ for det store bildet og det ville vært

enklere å få ut verdier som kunne vært sammenliknet. Det må også legges til at det å bruke disse kategoriene aktivt i et forskningsopplegg ved å kode dem hver for seg, er noe Birch ikke har gjort i sine prosjekter. Metodikken jeg har benyttet er således i en viss grad uprøvd. Jeg har videre grunnet mye på hvordan reliabilitetsvurderingen av hver kodete variabel skulle komme til syne, og eventuelt hensynstas i hver kategoris kvantitative mål. Jeg landet her, i tråd med Birchs metodikk på at den ikke burde faktoreres inn direkte i valgmanipulasjonsindeksen. Dette fordi reliabilitetsvurderingen, i likhet med kodingen av hver variabel, vil ha en stor grad av subjektivitet i seg under min vurdering av tekstene. Produktet av to verdier basert på koderens persepsjon ville dermed ikke nødvendigvis gi et bedre mål på hver variabls reliabilitet.

Det er og blir problematisk å putte en tekst, med alle dens nyanser inn i den tvangstrøye en kodeinstruks skaper, og funnene ovenfor burde med fordel blitt etterprøvd av andre kodere. De tre kategoriens absolutte verdier må inntil det skjer tas med et par klyper salt.

Likevel vil jeg hevde at mine data viser såpass tydelige tendenser at de er i stand til å besvare mine forskningsspørsmål med en stor grad av sikkerhet. Spesielt siden tendensene som kommer ut av sammenstillingen av data er den samme, enten nasjonale og internasjonale valgobservasjonsrapporter sammenliknes hver for seg, eller samlet. Som jeg har vist, åpenbarer også kontrollkodingen det samme helhetsbilde som hovedkodingen, selv om verdiene varierer noe.

Dataene har med dette usannsynliggjort min H1 og sannsynliggjort H2. Når det gjelder årsakene til dette har jeg berørt noen mulige forståelsesmodeller, hvis relevans og validitet kun kan etterprøves med fremtidig forskning på alle de komplekse maktrelasjoner og motivasjoner som ligger til grunn for valgmanipulasjon og dens evolusjon i det moderne Russland.

5. Konklusjon

”Russland kan man ikke kun med fornuften forstå, å måle det i meter er forgjeves...”. Slik lyder en av de mest berømte strofer i den russiske litteraturen (min oversettelse). Fjodor Tiuttsjevs dikt fra 1866 illustrerer det som har vært min hovedutfordring gjennom denne oppgaven. Å måle, forklare og forstå et komplisert og flyktig fenomen som ikke nødvendigvis lar seg definere på en entydig måte og som later til å ha utviklet seg i takt med de enorme politiske og samfunnsmessige endringene Russland har gjennomgått de siste 20 årene: Illegitim valgmanipulasjon.

Mitt utgangspunkt har vært et ønske om å ettergå påstanden fra den russiske opposisjonen om at Dumavalget i 2011 var det skitneste og mest manipulerede i nyere russisk historie. For å gjøre en systematisk og vitenskapelig undersøkelse av påstanden, formulerte jeg to forskningsspørsmål:

1. *Var valget i 2011 gjenstand for mer manipulasjon enn valget i 2007?*
2. *På hvilke måter, om noen, har illegitim valgmanipulasjon forandret seg i Russland fra 2007 til 2011?*

I kapittel to startet jeg med å se nærmere på demokratibegrepet, og gjorde rede for vanskene med i det hele tatt å sette minimumskriterier for hva *demokrati* og *frie og rettferdig valg* innebærer. Jeg viste hvordan fravær av sistnevnte, i følge de fleste teoretikers oppfatninger gjør det problematisk å kalle et styresett demokratisk. Russland anses av disse grunner av mange som et *electoral authoritarian regime* (Goloso, 2011:623): Et system der man gang på gang ikke har nådd opp til minimumskriteriene for å kunne kalle valgene frie og rettferdige, og der eliten vi gjøre sitt ytterste for å unngå et politisk maktskifte (Goloso, 2011). Valgene blir således ikke en mekanisme for å sikre transisjon i henhold til velgernes vilje, men å legitimere regimet selv. De handlinger som i denne sammenheng blir benyttet har jeg valgt å kalle *illegitim valgmanipulasjon*, der regimet ”...employs a variety of techniques, from outright fraud to more sophisticated means of placing all actors in the electoral arena under more or less direct control of the executive” (Goloso, 2011: 623).

Sarah Birch har klassifisert disse teknikkene på en måte som i denne sammenheng egnet seg til å teste mine to hypoteser:

H1: Det er på grunnlag av de foreliggende data ikke mulig å si at valget i 2011 totalt sett foregikk på en mindre akseptabel måte enn i 2007.

H2: Måten illegitim valgmanipulasjon foregikk på endret seg mellom parlamentsvalgene i 2007 og 2011 ved at ytre omstendigheter fremtvang en større grad av manipulasjon senere i valgprosessen. Valgmanipulasjon flyttet seg i større grad fra det systemiske til det tekniske nivå.

Inndelingen i tre kategorier; manipulasjon av rammeverk; manipulasjon av velgeren og manipulasjon av valgakten, har spesielt egnet seg som redskap for å teste min hypotese nummer to. Jeg benyttet en metodologi som går ut på å kode rapporter fra valgobservatører i henhold til deres karakteristikk av ulike sider ved valgavholdelsen. Jeg benyttet et standardisert codeskjema, med en tilhørende kodeinstruks på til sammen fire tekster, to fra 2007 og to fra 2011. To av tekstene kom fra internasjonale organisasjoner – Europarådets parlamentarikerforsamling og OSSEs kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter. De to andre var forfattet av den russiske NGO-en *Golos*. Grunnet min kjennskap til det russiske språk, og kontakter i den russiske NGO-en *Golos*, hadde jeg her en mulighet til å kunne innhente data som tidligere ikke har vært spesielt tilgjengelige for de fleste statsvitere. Ideelt sett ville rapporter fra en internasjonal organisasjon med erfaring i internasjonal valgobservasjon gitt bedre data, men her var problemet at den mest anerkjente organisasjon, ODIHR var blitt utestengt fra landet i 2007. Europarådets parlamentarikerforsamlings team gjorde sitt beste for å observere valget under det rådende klima og med de begrensninger satt av Den sentrale valgkommisjonen, men rapporten de senere publiserte viste seg å være langt mindre detaljert og systematisk enn det som ville vært ønskelig. I sum, utgjorde likevel disse to datakilder et empirisk grunnlag jeg følte det var mulig å benytte i denne studien. I 2011 var datagrunnlaget generelt blitt bedre, og av hensyn til at sammenlikningen skulle bli så solid og relevant som mulig, valgte jeg å videreføre *Golos* som datakilde for dette valget, sammen med ODIHRs rapport som under andre omstendigheter nok ville stått seg fint alene.

Den kvantitative innholdsanalyse som er benyttet for å kode alle de fire rapportene er ikke uproblematisk som metode, som jeg har drøftet i de to foregående kapitler. Det å skulle gi et kvantitativt mål på et flyktig og fordekt fenomen som valgjuks, ved hjelp av teknikker som i bunn og grunn er kvalitative er ikke uten utfordringer. Verdiene hver variabel har fått, avhenger i stor grad av min persepsjon av den virkelighet tekstene fremstiller. Tekstene er i sin tur farget og til dels tåkelagt av praktiske begrensninger russiske myndigheter la i veien

for både nasjonale og internasjonale observatører, og de er trolig heller ikke blottet for politiske motiver og diplomatiske omskrivninger.

Subjektive tolkninger som skal bli til tall forutsetter ideelt sett ”intercoder reliability” (Johnson & Reynolds, 2012), der subjektivitet og persepsjon farget av forventninger, reduseres ved at flere kodere analyserer samme tekst. Den muligheten har ikke jeg hatt i dette prosjektet, grunnet blant annet utfordringen med å finne kodere som både har god nok språkforståelse i russisk, så vel som innsikt i valgobservasjon.

I et forsøk på å teste i hvilken grad min persepsjon av materialet i det minste er noenlunde konstant, foretok jeg én måned etter hovedkodingen en kontrollkoding av to av tekstene, én fra 2007 og én fra 2011. Muligens grunnet en noe mer konservativ vurdering av tekstenes innhold, fremkom et visst avvik i de konkrete verdier. Men tendensen som fremkom i hovedkodingen var den samme, og jeg vil derfor ikke si at mine funn på dette grunnlag er svekket i betydelig grad.

Med dette til grunn, og med de forbehold angående metode og datakvalitet som er redegjort for, er disse funn at den samlede valgmanipulasjon faktisk ser ut til å ha øket mellom 2007 og 2011. Det har videre indikert at valgmanipulasjonen har forflyttet seg ”nedstrøms”, det vil si at graden av juks på selve valgdagen kan ha økt i forhold til tidligere. Mine data viste med dette at jeg trolig hadde tatt feil i min antakelse om at valgmanipulasjon i Russland har vært noenlunde konstant. Forholdene lot virkelig til å ha blitt verre mellom 2007 og 2011. Og overraskende nok, er det den mest banale og risikable form for valgmanipulasjon som later til å ha øket mest. Med dette er min H1 gjort mindre sannsynlig. Min H2 er sannsynliggjort. Årsaker til at vi ser denne tendensen er muligens forholdet mellom sentrum og periferi i Russland, som i følge Grigorii Golosov har spilt en avgjørende rolle i hele det politiske system bygd opp under Vladimir Putin (2011:624). Dette systemet er som Birch har påpekt blitt holdt oppe og delvis formet av de tradisjonene for valgmanipulasjon som ble praktisert i sovjettiden. I spørsmålet om hvorfor dagens russiske valgmanipulasjon har utviklet seg slik har jeg skissert to ulike forklaringsmodeller, kalt *sentrifugal* og *sentripetal*.

Den sentrifugale modell har som utgangspunkt at det er sentrale eliter i kretsen rundt den russiske regjeringen og partiet Forente Russland som dikterer prosenter og deltakelse under valgene. Samtidig som man på papiret retter seg etter OSSE og andre internasjonale organisasjoners krav om forbedringer i valgprosessene, henter man inn det man trenger av stemmer lokalt, der valgobservatører sjelden ferdes, og der lokale guvernører og valgkommisjoner retter seg etter kravene som kommer. Dette gir seg utslag, blant annet i de

mistenkelig ”runde” prosenttall statistikere har påvist i flere av de russiske republikkene ved mange av de senere valg (Lukina et. Al ,2008; Treisman, 2009).

Det er imidlertid vanskelig å forklare at jukset i det hele tatt skal ha vært nødvendig, gitt den store ledelsen Forente Russland har hatt på sine motstandere i mange år. Den sentrifugale forklaringsmodellen forutsetter dermed at åpenlys valgmanipulasjon ikke bare er et middel, men et mål i seg selv for å markere makt og for å holde opposisjonen og befolkningen på plass.

Den *sentripetale* forklaringsmodell foreskriver at valgmanipulasjon i Russland er prosesser som ikke initieres på strategisk nivå. Snarere er den et utslag av overivrige, muligens til dels desperate lokale og regionale ledere, som ønsker å tilkjennegi lojalitet ved å sikre gode valgresultater. Usagte, men antatte forventninger om både deltakelsesprosent og endelig resultat gjør at disse lederne tar i bruk det spektrum av virkemidler som finnes for å gi prosenter til Kreml. Flere ting taler for at denne modellen kan være relevant for å forklare mine funn: For det første på grunn av den risiko og kostnad forbundet med at sentralmyndighetene skal bli avslørt som pådrivere for valgjuks. For det andre at de strategiske pådriverne i Moskva har hatt god oversikt over den politiske situasjonen før alle valg. Slik sett kan de neppe ha sett det maktpåliggende å jukse åpenlyst i en situasjon der konkurransevilkår og formelle regler uansett er så strenge at valgseier er gitt på forhånd. For det tredje fordi man i det lengste har ønsket å gi inntrykk av at man har rettet seg etter internasjonale normer og regler og at Russland i det minste på papiret er et demokrati. Til slutt, som jeg viste i forrige kapittel har selv landets politiske ledelse vært åpent kritisk til byråkrater og regionale krefter som har tatt skjeen i egen hånd og motarbeidet demokratisk reform.

Valgmanipulasjon initiert og tilrettelagt lokalt vil av nødvendighet være mer åpenlys, samtidig som siden man ikke vil ha de samme muligheter til å manipulere lovverk og rammebetingelser, noe som også kan bidra til å sannsynliggjøre mine funn om en økning i manipulasjon nettopp på og rundt selve valgdagen. I et system der de aller fleste regionale ledere nå utpekes av presidenten, er det viktigere enn noen sinne å holde seg inne med makta for å beholde jobben (Golosoov, 2011). Den økonomiske utviklingen i de russiske regionene etter finanskrisen i 2008 kan også være med og forklare hvorfor kampen om ressurser og bevilgninger fra sentral hold har spisset seg til. De siste fire-fem årene har for eksempel gjeldsnivået i de russiske regionene økt med over 100 prosent (Stratfor, 2014). Dette har skjedd i takt med stadig strengere føderale krav om investeringer i infrastruktur og

velferdsordninger: ”The amount of income that the Kremlin has taken from the regions has increased 12 percent in the past three years...leaving less and less for the regions to work with” (Stratfor, 20 januar 2014).

Jeg velger i denne omgang ikke å trekke noen endelig konklusjon om årsaksforholdene og overlater dette til eventuell fremtidig forskning. De to forklaringsmodeller kan hver på sitt vis bidra til å forklare de funn jeg har gjort gjennom denne analysen: At valgmanipulasjon i Russland ikke bare har økt, men at det er den åpenbare og på mange måter simpleste form for manipulasjon som øker mest. Og at forholdet mellom sentrum og periferi i Russland er sentralt i forståelsen av flere politiske prosesser i landet, i denne sammenhengen spesielt valgmanipulasjon.

Det synes åpenbart at Russland siden den omstridte lovendringen i 2004, der guvernører ikke lenger kunne velges av befolkningen, men utpekes av presidenten, har beveget seg i retning av et mer autoritært styresett. I takt med en større grad av sentralstyring og et stadig mindre politisk spillerom for opposisjon har elitene muligens måttet børste støv av en del velprøvde teknikker fra fortiden for å oppnå de ønskede resultater. Birchs forskning har vist at ”...if elites are seeking to manipulate elections to their advantage, they will very often mine their institutional heritage and exploit practices with which they are familiar” (Birch, 2011b: 721). Slik sett går det en ubrutt linje fra de sovjetiske ”teatervalgene” til i dag.

Utad er Russland i dag svært forskjellig fra Sovjetunionen. Innad gjenkjennes stadig flere av teknikkene for å manipulere befolkningen politisk som ble brukt på 60- og 70-tallet, noe Andrew Wilson påpekte allerede for 10 år siden: ”Observers should be realistic about the sheer cynicism that abounds in the former USSR and its capacity to determine power” (2005: 273). Samtidig understreker han at slaget om demokratiets fremtid i verdens største land på ingen måte er tapt: ”Democracy in Russia, Ukraine and the other post-Soviet states is not dead, it is just distorted” (2005: 273).

6. Litteraturliste

Alvarez, Michael R; Hall, Thad E.; Hyde, Susan D. (2008): *Election Fraud. Detecting and Deterring Electoral Manipulation*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

Annan, Kofi (2013): "Deepening democracy: why elections with integrity matter". The Elders' blog. <http://theelders.org/article/deepening-democracy-why-elections-integrity-matter> [28.09.2013 kl. 10:55]

BBC News (2007): *Festive Welcome to Russian Voters*. 2 desember 2007. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7123867.stm>) [Lastet ned 27.11.13 kl. 14:41]

BBC News (2011): "*Hacking attacks*" hit Russian political sites. 5 desember 2011. (<http://www.bbc.com/news/technology-16032402>) [Lastet ned 7 april 2014].

Bacon, Edwin (2012): "Electoral manipulation and the development of Russia's political system". *East European Politics*, 28:2, 105-118.

Bader, Max (2011): "The challenges of OSCE electoral assistance in the former Soviet Union". *Security and Human Rights*, 22:1, 9-18.

Bader, Max (2012): "Trends and patterns in electoral malpractice in post-Soviet Eurasia". *Journal of Eurasian Studies* vol 3, 49-57.

Bader, Max(2013): "Crowdsourcing election monitoring in the 2011-2012 Russian elections". *East European Politics* 29:4, 521-535.

Beaulieu, Sarah and Hyde Susan (2009): "In the Shadow of Democracy Promotion: Strategic Manipulation, International Observers and Election Boycotts". *Comparative Political Studies*, 42:3: 392-415.

Birch, Sarah (2008): "*Conceptualizing Electoral Malpractice*". University of Essex, 5. http://www.essex.ac.uk/government/electoralmalpractice/1_ConceptualizingElectoralMalpractice.doc. [Lastet ned 14.04.2013]

Birch, Sarah (2011): *Electoral Malpractice*. New York: Oxford University Press.

Birch, Sarah (2011): "Post-Soviet Electoral Practices in Comparative Perspective". *Europe-Asia Studies*. 63:4, 703-725

Bjornlund, Eric C. (2004): *Beyond Free and Fair. Monitoring Elections and Building Democracy*. Washington D.C.: Woodrow Wilson Press Center.

Burnell, Peter J (2000): *Democracy Assistance: International co-operation for democratization*. London: Frank Cass Publishing.

Collier, David and Levitsky, Steven (1996): *Democracy with 'Adjectives': Conceptual Innovation in Comparative Research*. Working Paper #230. Notre Dame: Kellogg Institute.

Collier, Paul (2009): *Five Myths About Elections' Power to Change Nations*. The Washington Post. 6 november 2009.

(<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2009/11/06/AR2009110601906.html>) [Lastet ned 25.11.2013 kl. 12:05]

Council of Europe Parliamentary Assembly (2007): *Observation of the parliamentary elections in the Russian Federation (2 December 2007)*. Doc 11473. Strasbourg, 20 desember 2007. (<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=11810&lang=EN&search=UnVzc2lhIDIwMDc>) [Lastet ned 28.12.2013, kl. 14:58]

Council of Europe (2011): *Russian parliamentary elections: PACE delegation told of improved access to media, but also concerns that the playing field is not level*. Directorate of Communication, Strasbourg. 11 desember 2011. (<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1868357>) [Lastet ned 28.12.2013 kl. 14:40]

Dahl, Robert A. (1989): *Democracy and its Critics*. New Haven: Yale University Press,

Dahl, Robert A (1971): *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.

Deutsche Welle (2011): *Rossiiskaja oppositsia: Na nynesjnykh vyborakh – rekordnoje tsjislo narusjenii*. 4 desember 2011. 04.12.11. (<http://www.dw.de/российская-оппозиция-на-нынешних-выборах-рекордное-число-нарушений/a-15577347>) [Lastet ned 23.03.13 kl. 13:30]

Diamond, Larry (2008): *The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Democratic Societies Throughout the World*. New York: Holt Paperbacks.

Elklit, Jørgen and Svenson, Palle (1996): *When are Elections Free and Fair – or At Least Acceptable?* Helsinki: Paper for Nordic Political Science Triennial Meeting.

European Commission (2008): *Handbook for European Union Elections Observation*. Second Edition. Brussel. (http://ec.europa.eu/europeaid/what/human-rights/election_observation_missions/documents/eu_election_observation_handbook_en.pdf)

European Commission for Democracy Through Law (2002): *Guidelines on Elections*. Strasbourg: Venice Commission. ([http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2002\)023rev.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2002)023rev.aspx))

Forbes Russia (2011): *Vybory 2011: Kolleksiya narusjenii popolniaetsia*. 5. desember 2011. (<http://www.forbes.ru/sobytiya/vlast/77204-vybory-2011-kolleksiya-narushenii>) [Lastet ned 28.12.2013 kl. 11:16].

Freedom House (2013): *Freedom in the World 2007-2012: Russia* (<http://www.freedomhouse.org/country/russia>). [Lastet ned 27.11.13 kl.10.30]

Gandhi, Jennifer and Lust-Okar, Ellen (2009): "Elections Under Authoritarianism". *The Annual Review of Political Science*. 12:403-422.

Gilison, Jerome M. (1968): "Soviet Elections as a Measure of Dissent: The Missing One Percent". *The American Political Science Review*. 62:3, 814-826.

Golos Association (2007) [1]: *Zajavlenie No 1. Podgotovitel' nii etap federal' nykh vyborov. Vzgliad iz regionov*. Moskva: 15 september 2007. (<http://archive.golos.org/asset/78>). [Lastet ned 17.03.2014 kl. 12.08]

Golos Association (2007) [2]: *Zajavlenie No 2. Etap vydvizjenia partiinykh spiskov o natsjala agitatsionnoi kampanii*. Moskva: 29 oktober 2007. (<http://archive.golos.org/asset/79>). [Lastet ned 17.03.2014 kl. 12.10].

Golos Association (2007) [3]: *Zajavlenie No 3. Etap agitatsionnoi kampanii*. Moskva: 28 november 2007. (<http://archive.golos.org/asset/2398>). [Lastet ned 17.03.2014 kl 12:15].

Golos Association (2007) [4]: *Zajavlenie po itogam nabljudenia v den' golosovanija*. Moskva: 4 desember 2007. (<http://archive.golos.org/asset/2399>). [Lastet ned 23.04.2013]¹⁴

Golos Association (2011) [1]: *The first Statement of GOLOS Association on the results of long-term monitoring of election campaigns at the local, regional and State Duma elections set for December4, 2011. The registration and Nomination Stages*. Moskva: 2 November 2011 (<http://archive.golos.org/asset/5117>) [Lastet ned 28.12.2013 kl. 11:55]

Golos Association (2011) [2]: *The Second Statement of GOLOS Association on the results of long-term monitoring of election campaigns at the local, regional and State Duma elections set for December4, 2011. The registration and Nomination Stages*. Moskva: 30 november, 2011. (<http://archive.golos.org/asset/5213>). [Lastet ned 28.12.2013 kl. 12:00]

Golos Association (2011) [3]: «Golosovanie i podtsjet golosov». Kapittel 8 i *Analitisjeskij doklad po vyboram 4. Dekabrja 2011 goda*. Moskva: 27 desember 2013. (<http://archive.golos.org/news/4567>) [Lastet ned 06.06.13 kl. 14:00]¹⁵

Golos Association (2011) [4]: *Kratkoe zajavlenie assotsiatsii GOLOS po itogam vyborov nabljudenia khoda vyborov deputatov Gosudarstvennoi dumy Rossii, naznatsjennykh na 4 dekabria 2011 g*. Moskva: 5 desember 2011. (<http://archive.golos.org/asset/5223>) . [Lastet ned 28.12.2013 kl. 13:02].

---

¹⁴ Originalteksten(s. 1-15), slik den fremkommer på hjemmesiden Golos.org. mangler sidenummerering. Ved henvisninger i teksten til dette kapittel (4), er nummerering foretatt av meg selv.

¹⁵ Originalteksten (s1-45), slik den fremkommer på hjemmesiden Golos.org mangler sidenummerering. Ved henvisninger i teksten til dette kapittel (8), er nummerering foretatt av meg selv.

Golos Association (2011): *Spravotsjnik kratkosrotsjnogo nabljudatelja rossiiskikh vyborov*. Moskva: Golos.

Goloso, Grigorii V. (2011): "The Regional Roots of Electoral Authoritarianism in Russia". *Europe-Asia Studies*. 63:4, 623-639.

Grønmo, Sigmund (2011): *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Goodwin-Gil, Guy (2006): *Free and Fair Elections*. Inter-Parliamentary Union. Genève.

Hutcheson, Derek S. (2011): "Elections, International Observers and the Politicization of Democratic Values". *Europe-Asia Studies*, 63:4, 685-702.

Johnson, Janet B. & Reynolds, H.T. (2012): *Political Science Research Methods*. 7th Edition. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Kavkazskij Uzel (2013): *V Volgograde prosjla aktsia KPRF s trebovaniem predotvratit' fal'sifikatsii vyborov v gordumy*. (5 september 2013) (<http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/229555/>) [Lastet ned 28.11.13 kl. 09:10].

Kelley, Judith G. (2012): *Monitoring Democracy. When International Election Observation Works, and Why it Often Fails*. Princeton. Princeton University Press.

Levada Center (2007): *Narusjenia na dumskikh vyborakh*. (<http://www.levada.ru/17-12-2007/narusheniya-na-dumskikh-vyborakh>) [Lastet ned 27.03.14 kl. 19:40]

Levada Center (2011): *Sotsiologi otdajut "Edinoj Rossii" nemnogim bolsje 50 protsentov golosov*. (<http://www.levada.ru/28-11-2011/sotsiologi-otdayut-edinoi-rossii-nemnogim-bolshe-50-goloso>) [Lastet ned 26.03.14 kl.13:05]

Levada Center (2011): *Rossijane ob aktsiakh protesta i prosjedsjikh vyborakh*. (<http://www.levada.ru/28-12-2011/rossiyane-ob-aktsiyakh-protesta-i-proshedshikh-vyborakh>) [Lastet ned 27.03.14 kl. 19:05]

Levada Center (2013): *Obshchestvennoe mnenie o deyatelnosti gosdumy i deputatakh*. (<http://www.levada.ru/26-11-2013/obshchestvennoe-mnenie-o-deyatelnosti-gosdumy-i-deputatakh>) [Lastet ned 27.11.13 kl. 13:55]

Life News (2011): *Life News publikuet perepisku 'Golosa' s Gosdepom*. 8 desember 2011. (<http://lifenews.ru/news/76604>) [Lastet ned 07.04.2013 kl. 10:30]

Linz, Juan J and Stepan, Alfred (1996): *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Lukina, Evgeniya; Myagkov, Mikhail & Ordeshook, Peter C. (2011): "Metastised Fraud in Russia's 2008 Presidential Election". *Europe-Asia Studies*, 63:4, 603-621.

Magaloni, Beatriz (2010): "The Game of Electoral Fraud and the Ousting of Authoritarian Rule". *American Journal of Political Science*. 54:3, 751-765.

Myagkov, Mikhail; Ordeshook, Peter C; Shakin, Dimitri (2008): *The Forensics of Election Fraud*. New York: Cambridge University Press,

Nichol, Jim (2011): *Russia's December 2011 Legislative Election: Outcome and Implications*. Washington D.C.: US Congressional Research Service.

(http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:qIACWtwLE_wJ:scholar.google.com/+Golos+Electoral+Monitoring+Association+Russia+&hl=no&as_sdt=0,5) [Lastet ned 18.06.13 kl. 12:30]

OSCE/ODIHR (2004): *Russian Federation. Elections to the State Duma, 7. December 2003. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report*. Warszawa: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

(<http://www.osce.org/odihr/elections/russia/21482>) [Lastet ned 23.04.13 kl. 12:15]

OSCE/ODIHR (2005): *OSCE Human Dimension Commitments. Thematic Compilation. 2nd Edition*. Warszawa: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

(<http://www.osce.org/odihr/elections/16363>) [Lastet ned 14.06.2013 kl. 09:22]

OSCE/ODIHR (2010): *Election Observation Handbook, Sixth Edition*. Warszawa: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

OSCE/PA (2007): *Russian Federation: Parliamentary Elections 2007*. Copenhagen: OSCE, Parliamentary Assembly. (<http://www.oscepa.org/election-observation/past-election-observations/425-russian-duma-elections-qnot-fairq-say-parliamentary-observers>) [Lastet ned 06.06.13 kl. 10:25].

OSCE/ODIHR (2012): *Russian Federation: Elections to the State Duma 4. December 2011. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report*. Warszawa: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (<http://www.osce.org/odihr/elections/86959>) [Lastet ned 22.04.13 kl. 13:01]

Petrov, Nikolai (2005): *The Essence of Putin's Managed Democracy*". Moskva: Carnegie Endowment for Peace.

Reuters (2013): *Russia suspends vote monitoring group under 'foreign agent' law*. 26.juni, 2013. (<http://www.reuters.com/article/2013/06/26/us-russia-ngos-golos-idUSBRE95P0ZV20130626>) [Lastet ned 28.01.14 kl. 11:20]

RIA Novosti (2011): *United Russia gets over 99 per cent of votes in Chechnya*. (<http://en.ria.ru/society/20111205/169358392.html>)[Lastet ned 28.03.14 kl. 14:05]

Ringdal, Kristen (2012): *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode, 3. utgave*. Bergen: Fagbokforlaget.

Ross, Cameron & Campbell, Adrian (2009): *Federalism and Local Politics in Russia*. New York: Routledge.

Ross, Cameron (2011): "Regional Elections and Electoral Authoritarianism in Russia". *Europe-Asia Studies*, 63:4, 641-661.

Russia Today (2013): *Globalist Challenges to be Overcome by National Revival – Putin*. 19 september 2013. (<http://rt.com/politics/putin-russian-national-idea-077>) [Lastet ned: 28.11.13 kl. 11:20].

Sakwa, Richard (2011): *The Crisis of Russian Democracy: The Dual State, Factionalism and the Medvedev Succession*. New York: Cambridge University Press.

Shpilkin, Sergey and Psenichnikov, Maxim S. (2012): *Statistical anomalies in 2011-2012 Russian elections revealed by 2D correlation analysis*. Imperial College, London.

Stratfor.com (2014): *Russia's Growing Regional Debts Threaten Stability*. 20 januar 2014. (<http://www.stratfor.com/analysis/russias-growing-regional-debts-threaten-stability>) [Lastet ned 02.04.14 kl. 09:15]

Tedin, Kent L (1994): "Popular Support for Competitive Elections in the Soviet Union". *Comparative Political Studies*, 27:241.

Tiuttsjev, Fjodor (2002): "Polnoje sobranie sotsjinenij i pisem v sjesti tomakh". Moskva: Izdatel'skij tsentr "Klassika".

Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode, 3. utgave*. Bergen: Fagbokforlaget.

The Kyiv Post (2011): *CIS observers: Duma Elections Held Legally*. 5 desember 2011. (<http://www.kyivpost.com/content/russia-and-former-soviet-union/cis-observers-duma-elections-held-legally-118171.html>) [Lastet ned 22.01.14 kl. 11:00].

The New York Times (2000): *State TV ties a Putin rival to jews, gays and foreigners*. 25.03.2000. (<http://www.nytimes.com/2000/03/25/world/state-tv-ties-a-putin-rival-to-jews-gays-and-foreigners.html?pagewanted=2>). [Lastet ned 27.11.13 kl. 10:20]

The Shanghai Cooperation Organization (2007): *Chronicle of main events at SCO in 2007*. (<http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=97>) [Lastet ned 22.01.14 kl. 10:30]

The Washington Post (04.12.2011): *Russia Voters Turn Away from Putin Party*. (http://articles.washingtonpost.com/2011-12-04/world/35286781_1_putin-party-vladimir-putin-independent-election). [Lastet ned 05.06.2013. kl. 11:00]

Treisman, Daniel (2009): *Elections in Russia 1991-2008*. Working paper WP7/2009/06. Moscow State University and Higher School of Economics.

United Nations (1948): "The Universal Declaration of Human Rights". New York. (<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a21>)

United Nations (2008): *Summary of Election Fraud Methods and Remedies*. New York: UNAMI.

(<http://unami.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=lgL43c45yh4%3D&tabid=4302&language=en-US>) [Lastet ned 07.06.2013].

Waage, Peter Normann (1992): *Russland er et annet sted*. Oslo: Aventura

White, David (2006): *The Russian Democratic Party Yabloko: Opposition in a Managed Democracy*. London: Ashgate Publishing.

White, Stephen (2011): "Elections Russian Style". *Europe-Asia Studies*, 63:4, 531-536.

Wilson, Andrew (2005): *Virtual Politics: Faking Democracy in the Post Soviet World*. London: Yale University Press.

Tsentral'naja izbiratel'naja komissia Rossiiskoj Federatsii (2007): *Zakondatel'stvo o vyborakh i referendumakh*. Moskva: CIK.

(http://cikrf.ru/law/federal_law/zakon_51/gl4.html). [Lastet ned 08.04.14 kl. 11:00]

Zaslavsky, Victor & Brym, Robert (1978): "The Function of elections in the Soviet Union", *Soviet Studies*, Vol. XXX:3.

7. Vedlegg

7.1: Coding Framework for Electoral Malpractice Project

Tabell 9: Det originale kodeskjema fra IEM-prosjektet (Hentet fra Birch, 2011a: 176-178):

Question	1 <i>Lowest degree of malpractice</i>	2	3	4	5 <i>Highest degree of malpractice</i>	9 <i>Insuff. Info</i>
1. Did the legal framework governing the elections conform to international standards	The legal framework conformed to international standards		The legal framework deviated in certain respects from international standards		The legal framework was at considerable variance with international standards	
2. Did the electoral authorities demonstrate political independence and impartiality?	The electoral authorities acted in an independent and impartial manner		The electoral authorities exhibited some partiality		The electoral authorities were manifestly under political control and/or were manifestly partial to one or more contestant(s)	
3. Were major contestants banned or did they have their applications to contest the elections refused/obstructed in (evident) violation of the law?	No major contestants were banned or rejected/obstructed in (evident) violation of the law.		Some contestants were banned or rejected/obstructed in (evident) violation of the law.		A significant number and/or major contestants were banned or rejected/obstructed in (evident) violation of the law	
4. Were significant sections of the citizenry refused registration or misregistered in (evident) violation of the law?	The voter register was reasonably reliable and there were sufficient opportunities for public inspection/correction.		The reliability of the voter register was questionable and/or there were inadequate opportunities for public inspection/correction		There was widespread error in the voter register that affected significant sectors of the electorate, and/or opportunities for public inspection/correction were routinely obstructed	

5. Were polling arrangements adequate and equitable?	Polling arrangements were adequate and equitable		Polling arrangements were somewhat inadequate/inadequate in significant numbers of places		Polling arrangements suffered from severe inadequacies and/or inequities	
6. Did voting proceed in accordance with the law?	There were no significant irregularities observed		There were some significant irregularities, but not clearly enough to alter the outcome of the election		There were major irregularities noted, such that the outcome of the election was of questionable validity	
7. Did the counting, tabulation and reporting of results proceed in accordance with the law?	There were no significant irregularities observed		There were some significant irregularities, but not clearly enough to alter the outcome of the election		There were major irregularities noted, such that the outcome of the election was of questionable validity	
8. Was the dispute adjudication process conducted in a timely, comprehensive and impartial manner?	Disputes were adjudicated in a timely, comprehensive and impartial manner		There were some concerns with the adjudication of disputes, including delays, failure to consider claims, and/or allegations of partiality		There were serious problems with the dispute adjudication process, including failure to consider a substantial number of claims, excessive delays, and/or obvious partiality	
9. In practice, were international and domestic observers allowed to observe all relevant aspects of the electoral process?	Observers were generally allowed to observe all relevant aspects of the electoral process without difficulties		(Some) observers faced some difficulties in carrying out their duties due to obstruction or intimidation		(Significant numbers of) observers faced severe difficulties in carrying out their duties due to obstruction or intimidation	
10. Did the media provide balanced coverage of the electoral campaign?	The media provided balanced coverage of the campaign, by and large		There was some media bias in coverage of the electoral campaign		There was severe media bias in coverage of the electoral campaign	
11. Were the regulations	There were no serious violations of		There were some significant		Campaign resource	

governing the use of campaign resources observed?	campaign resource regulations reported		violations of campaign resource regulations		regulations were routinely ignored or flouted by some or all major contestants	
12. Was vote buying observed?	There were no reports of vote-buying		Vote-buying was reported in some regions or among some groups, but it was not clear that it altered the result		Vote-buying was reported to be widespread, and/or to have had a significant impact on result	
13. Were there reports of voters being intimidated or coerced?	There were no reports of voter intimidation or coercion		Voter intimidation/coercion was reported in some regions or among some groups, but it was not clear that it altered the result		Voter intimidation/coercion was reported to be widespread, and/or to have had a significant impact on the result	
14. Were there reports of candidates or party activists being intimidated or coerced, or having their campaign activities unlawfully obstructed?	There were no reports of candidate/activist intimidation, coercion or campaign obstruction		Candidate/activist intimidation, coercion, and/or obstruction was reported in some regions or among some parties, but it was not clear that it was widespread or systematic		Candidate/activist intimidation, coercion and/or obstruction was reported to be widespread and systematic, such that the campaign capacity of the parties/candidates in question was significantly affected	

7. 2. Koding av tekster

Kodingen av de fire tekstene er utført i henhold til kodeinstruksen utarbeidet av Sarah Birch (2011a: 174-182). I denne understrekes at det er rapportenes *evaluering* av de ulike faktorene rundt valget som er det sentrale, fremfor deskriptive fremstillinger. *Systematiske* overtramp og lovbrudd skal graderes strengere enn fenomener som stammer fra logistiske problemer. Isolerte tilfeller skal kodes med verdien *2*. Utbredte, men ikke altoverskyggende tilfeller kodes med verdien *4*. Verdien *3* skal gis dersom tilfellene er mer enn isolerte, men mindre enn utbredte. *5* Brukes ved ”comprehensive failure to observe the norms of transparency, impartiality, and rule of law” (2011a:175). Verdien *1* forbeholdes tilfeller der

ingen problemer er omtalt. I noen tilfeller fastsetter instruksjonen at verdien til variablene skal settes til *9* (0) viss systematisk evaluering ikke foreligger. Når det gjelder v2, v3, v9, v12, v13 og v14 foreskriver Birch at det er riktigere å sette verdien *1* hvis problemer ikke omtales i rapportene.

Reliabilitetsmålet 1-3 brukes for hver av variablene, igjen i samsvar med kodeinstruksjonen i IEM-prosjektet. *1* innebærer best grad av reliabilitet. Når verdien *9* gis til en variabel, vil ikke reliabilitetsvurdering bli gitt.

Gjennomsnittsverdiene både når det gjelder den totale IEM-indeks og de enkelte kategorier beregnes på grunnlag av alle variablene, selv i de tilfeller de er blitt gitt verdien *9*.

Jeg har nedenfor behandlet datamaterialet som fire tekster. Dette til tross for at *Golos* er representert ved fire ulike rapporter eller *statements* for hvert valg. Når det gjelder 2011 er som nevnt oppsettet til organisasjonen forskjellig fra 2007. Fra valget i 2007 er det publisert tre rapporter som dekker valgkamperperioden samt én rapport om valgdagen. Sistnevnte inneholder både en oppsummering av de tre foregående rapporter, så vel som en fyldig gjennomgang av forhold knyttet til avstemning og opptelling. Når det gjelder 2011 fins bare to rapporter fra valgkamperperioden, og en svært kort oppsummering fra selve valgdagen. Grunnen til at en fyldigere rapport ikke ble laget om avstemning og opptelling i 2011 later til å være de omfattende dataangrep organisasjonen ble utsatt for på valgdagen (BBC, 2011). Jeg har derfor valgt å inkludere i datamaterialet kapittel 8 av boken *Golos* publiserte om valggjennomføringen ved årsskiftet. Dette kapittel tar eksklusivt for seg avstemning og opptelling på valgdagen. Jeg har ikke sett det nødvendig innenfor rammene av dette prosjektet å kode hele denne boken, *Analititsjeskii doklad*, siden detaljnivået her er enormt og hele verket på over 300 sider. Med inkluderingen av det nevnte kapittel mener jeg datautvalget fra begge valgene blir både balansert, relevant og overkommelig.

Den konkrete metodikk jeg har brukt består i gå igjennom hver enkelt tekst på jakt etter referanser til fenomener som omtaler de 14 variabler. Hver enkelt variabel er deretter skjønsmessig blitt kodet i henhold til anvisningene i nevnte kodeinstruks.

7.2.1. PACE 2007: Koding av valgobservasjonsrapport av 20 desember 2007. Koding foretatt 13-14 mars, 2014.

V1: Lovverk. Her understreker kodeinstruksjonen at rapporten må ha en evaluering av det lovmessige rammeverket for at koding skal kunne finne sted.

Evalueringen av lovverkets samsvar med internasjonale normer, spesielt i forhold til Europarådets ”Good Practice in Election Matters” (European Council, 2002) er altoverveiende negativ. Valget karakteriseres for det første som ”definitely not fair” (PACE, 2007: 4). Det pekes på en rekke negative utviklingstrekk etter revisjon av valgloven siden 2003. Blant annet når det gjelder sperregrensener, regler for registrering av partier og kandidater, og det faktum at både presidenten og andre ikke-valgte tjenestemenn i statsapparater har fått muligheten til å stille på valglistene til regjeringspartiet, uten en gang å være medlemmer. Denne ordningen beskrives i rapporten som ”...unprecedented in the 47 member States of the Council of Europe.” (2007: 4) Konklusjonen av endringene i valgloven er at ”...the total effect of the new election code makes it extremely difficult for new and small parties to develop and compete effectively” (2007: 11). Russland bryter klart med dette med tre av fem punkter i Europarådets retningslinjer for valg. Min koding av denne kategorien blir 5 (”considerable variance with international standards”). Her har PACE og OSSE-PA hatt mulighet til å sette seg grundig inn i situasjonen gjennom samtaler med mange representanter for regjeringen, CIK og opposisjonspartier. Delegasjonslederen har i tillegg gjennomført en *pre-electoral mission*, der spørsmål nettopp knyttet til lovmessig rammeverk stod i fokus. Observatørteamet har åpenbart hatt både kompetanse og tilgang til både skriftlige og førstehånds kilder når det gjelder denne variabel og reliabiliteten settes derfor til 1.

V2: Valgadministrasjonens upartiskhet og uavhengighet. Forhold knyttet til dette forhold evalueres ikke spesifikt i PACE-rapporten. Verdien settes i henhold til kodeinstruksen til 1 (”No mention of impartiality, and no indication of any problems...”). Når det gjelder denne verdiens reliabilitet, er det grunn til å sette spørsmålsteget ved om observatørgruppen virkelig har hatt tid og mulighet til å sette seg inn i dette tema i det hele tatt. Kanskje følte det for kontroversielt å ta spørsmålet opp, gitt PACE og OSSE-PAs tradisjon for holistiske og dialogfremmende tilnærming til valgobservasjon. Eller kanskje var det huller i kompetanse som gjorde at man ikke dykket ned i dette sentrale elementet. Det er uansett mistenkelig at forholdene som dekkes av denne variabel ikke nevnes, siden tvil rundt valgkommisjonens uavhengighet er et betydelig element i ODIHRs rapporter både av 2011, og 2003. Reliabiliteten settes til 2.

V3: Kandidatenes mulighet til å stille til valg: Dette er et av punktene som høster sterkest kritikk og mest negative evalueringer fra PACE-delegasjonen. En svært kompleks

registreringsprosess som involverer hundretusener av signaturer, store pengesummer og andre former for screening av kandidater blir beskrevet som "far too complex and restrictive"(2007: 6). Lovverket, men fremfor alt den vilkårlige benyttelsen av dette, har skapt et system der "...only established parties can seek election, eliminating the possibility for local and independent candidates to run for office" (2007: 11). Det evalueres ikke konkret hvor mange kandidater som på grunn av dette ikke har kunnet registrere seg, og i hvilken grad dette på betydelig måte kan ha påvirket utfallet av valget og verdien kan dermed ikke settes til 5, som i følge kodeinstruksen innebærer "significant number of contestants". Det er helt på det rene av størsteparten av den etablerte opposisjonen, det vil si partier som allerede hadde representasjon i Dumaen fikk registrere seg, og jeg vil derfor benytte verdien 4, som reflekterer "widespread problems with pockets of good". Flere intervjuer er blitt utført med opposisjonskandidater både under delegasjonens *pre-election mission* og i uken rundt selve valget. Ut i fra listen med samtalepartnere og møter beskrevet i rapporten, har observatørene vært i stand til å danne seg et godt og fullstendig bilde av situasjonen, til tross for størrelsen på delegasjonen. Reliabiliteten settes til 1.

V4: Manntall og velgernes mulighet til å registrere seg. Dette er en kategori som ikke omtales spesifikt i PACE-rapporten, presumtvt på grunn av for små ressurser og for få spesialiserte observatører til å kunne skaffe data om dette. Verdien settes til 9.

V5: Stemmelokalenes plassering, antall, tilstand. Dette punktet handler om atkomsten til å stemme, og omtales i rosende ordelag i rapporten til PACE. CIK får lovord for sin profesjonalitet og organisering. Stemmegivningen foregikk, i følge PACE "...in a calm and, mostly, orderly manner"(2007:3), og det fremheves som spesielt positivt at store fremskritt er blitt gjort for å sikre at funksjonshemmede skal få lettere atkomst til stemmelokalene. Verdien som gis her er 1 ("No significant problems"). Når det gjelder reliabiliteten til rapportens vurderinger, gis her verdien 2, med trekk for et observatørkorps som telte for få mennesker til å kunne gi noe fullgodt bilde av situasjonen, spesielt på landsbygda. Noe av informasjonen som er brukt for å konkludere, stammer åpenbart fra andrehånds kilder, som for eksempel CIK.

V6: Stemmegivning i samsvar med internasjonale standarder. Dette punktet omhandler forhold knyttet til selve valgavholdelsen og omtales flere steder i PACE-rapporten. I

slutterklæringen fremheves at observatører selv har bevitnet hvordan mennesker uten gyldig fraværsbevis har kunnet stemme. Og påpeker også mangler når det gjelder velgernes rett til hemmelig valg. Annenhånds informasjon om enkelttilfeller av familiestemming og manglende sjekk av ID nevnes også, men det understrekes at "...we could neither confirm, nor disprove such allegations" (2007: 3). I henhold til kodeinstruksen er ikke disse forholdene mulig å dokumentere som bevisste brudd på valgreglementet, men snarere dårlig organisering. Jeg finner det derfor riktig å tilskrive denne variabelen verdien 2 ("Isolated problems"). Selv om egne observasjoner er blitt gjennomført av disse forhold, bærer mesteparten av informasjonen preg av å være andrehånds. Dette gjør at jeg finner det riktig å gi et reliabilitetsmål med verdien 2.

V7: Opptelling og rapportering av stemmer. Punktet omtales ikke spesifikt i PACE-rapporten og verdien settes til 9.

V8: Klageprosess: Her får CIK skryt for å ha opprettet en egen *hotline* der klager fortløpende kunne rapporteres. Denne klagemuligheten ble benyttet av rundt 10.000 velgere, og det beskrives som positivt at klagen ble "...processed promptly, normally within 1 hour". Verdien 1 gis til denne variabelen, i tråd med Birchs kodeinstruks ("Disputes were adjudicated in a timely, comprehensive and impartial manner"). Men igjen må det trekkes på reliabiliteten i denne vurderingen, siden observatørene ikke har innhentet opplysninger om de mer substansielle forhold i klageprosessen, så som hvordan det gikk med klagen. Reliabiliteten settes til 3.

V9: Utenlandske og nasjonale observatørers mulighet til å følge valgprosessen. Dette er et betydelig ankepunkt i PACEs evaluering. Her nevnes eksempler på trakassering av observatører fra sikkerhetsmyndighetenes side. Enkelte stemmelokaler nektet internasjonale observatører adgang, og når det gjaldt nasjonale observatører ble det utferdiget en bestemmelse som hindret disse i å overvære valgprosessen på en ordentlig måte (*Golos* omgikk problemet ved å akkreditere sine observatører som journalister). PACE slakter CIKs sene utstedelse av visa og taket på det totale antall internasjonale observatører med karakteristikk som "unprecedented" og "not appropriate" (2007:6). Opplysningene som fremheves her er av en førstehånds karakter, og reliabiliteten settes til 1. Verdien settes i

henhold til Birchs kodeinstruks til 5 ("Significant numbers of observers faced severe difficulties in carrying out their duties...").

V10: Mediedekning. Her er det graden av eventuell slagside i mediedekningen som skal evalueres, i følge kodeinstruksen. PACE delegasjonen skriver selv i sin rapport at den ikke var i stand til å foreta en systematisk analyse av mediesituasjonen, siden dette normalt ligger innenfor ODIHRs mandat å gjennomføre. En evaluering av medielandskapet finnes likevel i rapporten, og jeg velger å bruke denne som utgangspunkt for kodingen (2007:3). Selv om loven garanterer lik aksess til mediene, ble ikke dette overholdt "in spirit", og selv om ulike trykte medier tillot ulike politiske syn å komme til, var og er TV det viktigste massemedium for russere. Når det gjelder de statskontrollerte TV-kanalene er evalueringen i PACE-rapporten knusende: "Such a media environment was not conducive to public confidence in the democratic process." (2007:3). I følge PACE var mangelen på debatt, politisk slagside, manglende aksess for opposisjonspartier, og et fremstilt og villet samrøre mellom Staten og regjeringpartiet så alvorlig at det tilkjennegav en "disregard for voters" (2007:3). I sum er dette punktet såpass entydig evaluert negativt at verdien som gis er 5. Reliabiliteten settes til 2 på denne verdien, på grunn av delegasjonens uttalte begrensninger i systematisk overvåkning.

V11: Bruk av valgkampmidler/Administrative ressurser. PACE evaluerer også dette punktet svært negativt og slår fast at det var "...extensive abuse of administrative resources" (2007:4). Det pekes blant annet på at både infrastruktur, penger og offentlig ansatte ble mobilisert for å tjene regjeringspartiets valgkamp, noe som førte til at "contestants were put in inequitable positions" (2007:4). Disse tiltakene, ikke at både presidenten, statsutnevnte guvernører og andre toppbyråkrater drev påvirkning av velgere, uten selv egentlig å stille til valg, blir beskrevet som særdeles alvorlig i PACE-rapporten, som "abuse of power" og "clear violation of international commitments and standards" (2007: 11).

Verdien settes her til 5, alvorligste grad av manipulasjon, i henhold til kodeinstruksen ("Campaign resource regulations were routinely ignored or flouted by some or all major contestants"). Reliabiliteten her settes til 1, siden informasjonen ikke bygger så mye på behovet for direkte observasjon, men på de *fact-finding* tiltak PACE iverksatte før og under valget.

V12: Stemmekjøp. PACE inneholder ingen observasjoner eller rapporter om stemmekjøp, og verdien settes i henhold til instruksene til 1. Det mistenkes at dårlig landskunnskap og et lavt antall observatører i arbeid kan ha hatt noe med at dette punktet ikke omtales. I Birchs kodeinstruks nevnes spesielt at det kan være et problem å få dokumentert tilfeller av stemmekjøp dersom observatører ikke har vært i posisjon til å observere slike tilfeller. Reliabiliteten settes til 2.

V13: Trusler mot velgere. Rapporten fra PACE omtaler dette punktet på en måte som henleder til å tro at denne informasjonen i beste fall er andrehånds: "Our observers heard allegations of threats against voters" (2007: 3). Samtidig er det tydeligvis mye informasjon fra ulike kilder, siden den omtales som "persistent". Jeg velger å sette reliabiliteten på denne observasjonen til 3 på grunn av at observatørene verken har evnet å bekrefte/avkrefte informasjonen eller utdype den. Verdien settes til 3 i henhold til kodeinstruksen ("Voter intimidation was reported in some regions or among some groups, but it was not clear that it altered result").

V14: Kandidater/partier utsatt for hindringer/trusler/press. PACE-rapporten beskriver troverdig informasjon som tyder på at opposisjonskandidater på utstrakt måte er blitt utsatt både for "excessive force" og "harassment" (2007:4). Myndighetenes til tider hardhendte angrep på arrangementer som kan beskrives som opposisjonens politiske markeringer blir spesielt omtalt som bekymringsfullt, i en slik grad at "voters (were) denied an open campaign" (2007:4). Verdien jeg velger å gi på grunnlag av disse beskrivelser er 5, i henhold til kodeinstruksen ("Candidate intimidation, coercion, obstruction was reported to be widespread and systematic, such that the campaign capacity of the parties/candidates in question was significantly affected"). Reliabiliteten settes til 2, siden det synes å være mangel på egne observasjoner. Men samtidig tilhører hendelsene man har omfattet det offentlige rom, siden blant annet politiets oppløsning av politiske demonstrasjoner ble grundig dokumentert av utenlandske TV-team.

Tabell 10: Kodeskjema 1. PACE, 2007:

	Spørsmål	Kilde	År	Score (1-5,0)	Reliabilitet (1-3)
v1	Valglovenes samsvar med internasjonale standarder	PACE	07	5	1
v2	Valgadministrasjonens uavhengighet og upartiskhet	PACE	07	1	2
v3	Kandidatenes mulighet til å stille til valg.	PACE	07	4	1
v4	Manntall og velgernes mulighet til å registrere seg	PACE	07	9	9
v5	Stemmelokalenes plassering, antall, tilstand	PACE	07	1	2
v6	Prosedyrer under stemmegivning i samsvar med internasjonale standarder?	PACE	07	2	2
v7	Opptelling, rapportering av stemmer i samsvar med internasjonale standarder?	PACE	07	9	9
v8	Klageprosesser i samsvar med internasjonale standarder?	PACE	07	1	3
v9	Utenlandske og nasjonale valgobservatørens adgang til å følge valgprosessen.	PACE	07	5	1
v10	Balansert mediedekning?	PACE	07	5	2
v11	Bruk av valgkampmidler i samsvar med internasjonale standarder/administrative ressurser?	PACE	07	5	1
v12	Tilfeller av stemmekjøp?	PACE	07	1	2
v13	Press/trusler mot velgere?	PACE	07	3	3
v14	Kandidater/partier utsatt for hindringer/press /trusler under valgkampen?	PACE	07	5	2

1-5 = Minimalt-maksimalt nivå av manipulasjon

1-3 =Minimalt-maksimal reliabilitet

9 = Ingen verdi

Tabell 11: Kategorisering og utregning av data, PACE 2007:

Manipulasjonskategori	Sum	Gjennomsnittsverdi	Reliabilitet
Valglover (V1)	5	5,00	1,00
Valgakten (V2-9)	14	1,75	1,38
Velgeren (V10-14)	19	3,80	2,00
Totalscore/valgkvalitet	38	2,71	1,57

7.2.2. GOLOS 2007: Koding av valgobservasjonsrapport i 4 kapitler. Omhandler perioden 15 september - 5 desember 2007. Koding foretatt 17-18.03.2014.

V1: Valglover. Det omtales ikke spesifikt hvorvidt valglovene er i strid med internasjonal standard. Variabelen tilskrives verdi 9.

V2: Valgadministrasjon. I følge *Golos* er dette et av de aller største problemene ved valget i 2007. For det første var sammensetningen av de regionale valgkommisjonene i utgangspunktet så skjev i favør av regjeringspartiet, at de fikk preg av å være rene "... filialer av den utøvende makts strukturer" (2007,1:5)¹⁶. Forente Russland dominerte fullstendig den nasjonale og de regionale valgkommisjonene. Dette gav seg utslag i avgjørelser underveis i valgkampen som slo dårlig ut for samtlige opposisjonspartier. Samtidig får de regionale og lokale valgkommisjonene skryt i rapporten for høy grad av profesjonalitet senere i valgprosessen. Sammensetningen av de regionale valgkommisjoner er videre i tråd med russisk lovgivning, selv om prosedyrene oppfattes som urettferdige. Her gis verdien 2 ("isolated problems"). Reliabiliteten settes til 1.

V3: Kandidatenes mulighet til å stille til valg:

Fire av til sammen 15 partier som stilte med det nødvendige antall underskrifter, samt avgiften på 60 millioner rubler, ble nektet registrering. Den angivelige grunnen var et for høyt antall ugyldige underskrifter. I tillegg ble et stort antall listekandidater strøket av ymse grunner. Alle fire svartelistede partier påklaget CIKs utestengelse til høyesterett, men klagen ble forkastet. *Golos* karakteriserer denne praksisen slik: "De politiske partier blir allerede i registreringsprosessen fullstendig prisgitt myndighetene. Det dannes med dette et svært manipulerende system når det gjelder hvilke partier som får delta i valget" (2007, 2:21). 20 prosent av alle partier og 117 kandidater ble med dette ekskludert fra valget i 2007 på heller tvilsomt grunnlag (bare 1 kandidat fra regjeringspartiet ble fjernet fra listene). Men det er vanskelig å bedømme hvordan dette påvirket valgutfallet i betydelig grad. De ekskluderte partiene var små og hadde formodentlig en ganske beskjeden velgerskare. Det er også vanskelig uten videre å si at alle typer ekskludering av partier og kandidater var uten

---

¹⁶ Rapportene fra 2007 foreligger kun på russisk, og alle oversettelser av forhold omtalt i disse er gjort av meg selv.

grunnlag. I henhold til kodeinstruksen definerer jeg her verdien 4 ("...widespread problems with pockets of good"). Reliabiliteten settes til 2.

V4: Manntall og velgerregistrering: Dette omtales ikke spesifikt i rapportene fra *Golos*. I henhold til kodeinstruks gis verdien 9.

V5: Stemmelokales og valgavholdelsens tekniske standard: Disse forhold har ikke *Golos* noe å utsette på. Avstemningen foregikk i rolige former, de lokale valgnemndene virket profesjonelle. En positiv evaluering gis også til det faktum at stemmeurnene var fysisk bedre beskyttet enn tidligere. Her gis her verdien 1 ("polling arrangements were adequate and equitable"). Reliabilitet 1.

V6: Prosedyrer under stemmegivninger. Her rapporterer *Golos* om flere misligheter. Blant annet ansatte på statlige arbeidsplasser og studenter ved universiteter som blir ledet inn i stemmelokaler for å stemme kollektivt. I noen slike tilfeller dokumenteres manglende kontroll av identifikasjon og mennesker som stemmer flere ganger: "Meldingene om kollektiv stemmegivning og om folk som stemmer flere ganger har kommet inn fra mange deler av landet og er urovekkende. Disse bruddene later til å være systematiske" (2007,4: 2). Det nevnes også mistenkte tilfeller med misbruk av fraværbevis og ulovlig agitasjon i stemmelokalene, men ut i fra dataene i observasjonsrapporten er det uklart hvor systematisk dette har foregått. Vi vet at mye av informasjonen *Golos* basert seg på er til dels anonyme innringere, og uavhengig verifikasjon av opplysningene mangler i mange tilfeller. Her gis derfor verdien 2 ("...isolated problems"). Reliabiliteten settes til 3.

V7: Opptelling og rapportering av stemmer. I opptellingsprosessen mangler likeledes *Golos* den nødvendige dokumentasjon til å hevde at problemene er systematiske. Dette i flesteparten av tilfellene fordi deres observatører ikke får anledning til å følge opptelling og rapportering. Igjen er det enkelttilfeller av angivelig *ballot stuffing* og feilføring av resultater som fremheves, oftest på bakgrunn av innringninger på organisasjonens *hotline*. Verdien også for denne variabel settes til 2 ("...isolated problems"), med en reliabilitet på 3.

V8: Klageprosess. *Golos* går ikke detaljert og systematisk inn i klageprosessen, bortsett fra å konstatere at CIK i utgangspunktet ikke er nøytral. Verdien nulles.

V9: Utenlandske og nasjonale valgobservatørers aksess:

Hindring av valgobservatører er et hovedankepunkt i *Golos* sin rapport. Det er godt dokumentert hvordan organisasjonens observatører, eller ”reportere”, som de kalles, ikke får adgang til stemmelokaler, hvordan de blir nektet innsyn til optelling og i andre tilfeller rett og slett arrestert. Organisasjonens lokalkontorer flere steder i landet er blitt utsatt for ransaking av politiet uten skjellig grunn og også *Golos* peker på at ODIHR for første gang er utestengt fra landet. Verdien for denne variabel settes til 5 (”Significant numbers of observers faced severe difficulties in carrying out their duties due to obstruction or intimidation”). Reliabiliteten til disse observasjoner settes til 1.

V10: Mediedekning. I perioden før valget er slagside i mediedekningen det aller største problemet det pekes på i rapporten fra *Golos*. Av alle rapporter om uregelmessigheter organisasjonen har fått inn via egne valgobservatører og til sin dedikerte *hotline* utgjør regjeringspartiets fullstendige dominans i mediene 47 prosent. Organisasjonens analyse av mediedekning i ukene før valget viser at 90 prosent av de politiske innslagene på den største statlige TV-kanalen omhandlet Putin, regjeringen og regjeringspartiet. I tillegg til den rene nyhetsdekning, måtte også flere partier trekke tilbake reklamespots på ordre fra CIK, fordi de angivelig brøt valgloven ved å omtale andre partier på en negativ måte (2007, 3:14). Omfanget av angivelig brudd på valgloven er så stort at verdien 5 gis til denne variabel (”...severe media bias in the coverage of the electoral campaign”). Analysene *Golos* har gjort i løpet av flere uker med valgkamp fremstår som svært grundige, og reliabiliteten settes til 1.

V11: Bruk av valgkampmidler. I følge *Golos* har offentlige tjeneste aktivt forsøkt å forlede velgerne til å tro at alle offentlige goder er skaffet til veie kun på grunn av partiet Forente Russland: ”Administrative ressurser benyttes aktivt for å skape ekstra reklame for partiet ved offentlige tilstelninger som finansieres ved hjelp av budsjettmidler” (2007, 1:12). I perioden før valget økte antallet tilfeller av administrative ressurser brukt på ERs valgkamp sterkt, i følge *Golos* (fra 18-56%). I tillegg til at statlige midler på denne måten ble brukt urettmessig, peker organisasjonen også på at over hele landet ble ”...stats- og kommuneansatte satt til å drive valgkamparbeid i arbeidstiden” (2007, 3:8). Denne virksomheten var svært utbredt de siste få dagene før valget, og gav regjeringspartiet en stor og uberettiget fordel, skriver *Golos*: ”Gjennom hele valgkampen ble statlige midler brukt til å støtte ett parti, i et omfang som aldri

tidligere er bevitnet”(2007, 4:8). På bakgrunn av dette gis verdien 5. (“Campaign resource regulations were routinely flouted by some contestants”). Observasjoner av slik aktivitet er svært mange og godt dokumenterte. Reliabilitet settes til 1.

V12: Stemmekjøp. Det fremkommer i rapporten ingen systematisk informasjon om stemmekjøp. Verdien gis i henhold til kodeinstruksen 1. Reliabiliteten settes til 1.

V13: Press/trusler mot velgere. Trusler og tvang mot store velgergrupper dokumenteres godt i *Golos* sin rapport. For det første tvinges offentlige tjenestemenn og studenter i mange tilfeller til å stemme kollektivt. Dette gjelder både forhåndsstemming og på selve valgdagen. 32 prosent av alle uregelmessigheter organisasjonen har fått rapporter om før valgdagen gjelder for eksempel dette. Tvangsavstemningen rapporteres i mange tilfeller å henge sammen med et krav om å stemme på ett enkelt parti: Det forente Russland. Om dette punktet uttrykker *Golos* ”...den ytterste bekymring knyttet til økning i myndighetens forsøk på å kontrollere borgernes frie valg” (2007, 3:12).

Observasjonene på selve valgdagen er her av dårligere kvalitet enn i valgkamperperioden, men verdien gis likevel tallet 5 (“Voter intimidation/coercion was reported to be widespread”). Reliabiliteten settes til 2.

V14: Press/trusler/hindringer av kandidater. Også når det gjelder denne variabel har *Golos* gode data. Kildene er i mange tilfeller kandidatene selv, i andre tilfeller er det presseoppslag som danner grunnlag for karakteristikken. I dagene før valget ble det konstatert en ”...kraftig økning av myndighetspress i alle former, til og med fysisk inngripen, mot kandidater som drev med valgkamp fra politiets side”(2007, 3:6). Det ble observert flere tilfeller av beslagleggelse av valgkampmateriell. Hele opplaget av partiet SPS sin valgavis på 14 millioner eksemplarer ble konfiskert (2007). I distriktene ble flere opposisjonspolitikere arrestert mens de drev valgkamp. Studenter ved flere av landets største universiteter fikk i følge flere kilder forbud mot å delta i valgkampaktivitet, dersom den ikke var i regi av regjeringspartiet, og samtlige opposisjonspartier rapporterte problemer med å leie lokaler for å avholde politiske møter. I mange tilfeller var foranledningen til politiets aksjoner falske partiprogrammer og flyveblader, der ulovlige, ekstremistiske holdninger ble uttrykt. (2007, 3:10) Det er liten tvil om at kampanjen mot opposisjonen var velsignet av myndighetene, så verdien settes her til 5 (“Candidate/activist intimidation, coercion and obstruction was

reported to be widespread such that the campaign capacity of the parties in question was significantly affected”). Alle disse forhold er godt dokumentert og reliabiliteten settes til 1.

Tabell 12: Kodeskjema 2. Golos 2007

V	Spørsmål	Kilde	År	Score (1-5,0)	Reliabilitet (1-3)
v1	Valglovenes samsvar med internasjonale standarder	Golos	07	9	9
v2	Valgadministrasjonens uavhengighet og upartiskhet	Golos	07	2	1
v3	Kandidatenes mulighet til å stille til valg.	Golos	07	4	2
v4	Manntall og velgernes mulighet til å registrere seg	Golos	07	9	9
v5	Stemmelokalenes plassering, antall, tilstand	Golos	07	1	1
v6	Prosedyrer under stemmegivning i samsvar med internasjonale standarder?	Golos	07	2	3
v7	Opptelling, rapportering av stemmer i samsvar med internasjonale standarder?	Golos	07	2	3
v8	Klageprosesser i samsvar med internasjonale standarder?	Golos	07	9	9
v9	Utenlandske og nasjonale valgobservatørers adgang til å følge valgprosessen.	Golos	07	5	1
v10	Balansert mediedekning?	Golos	07	5	1
v11	Bruk av valgkampmidler i samsvar med internasjonale standarder/administrative ressurser?	Golos	07	5	1
v12	Tilfeller av stemmekjøp?	Golos	07	1	1
v13	Press/trusler mot velgere?	Golos	07	5	2
v14	Kandidater/partier utsatt for hindringer/press /trusler under valgkampen?	Golos	07	5	1

1-5 = Minimalt-maksimalt nivå av manipulasjon

1-3 =Minimalt-maksimal reliabilitet

9 = Ingen verdi

Tabell 13: Kategorisering og utregning av data - Golos 2007

Manipulasjonskategori	Sum	Gjennomsnittsverdi	Reliabilitet
Valglover (V1)	9	9	9
Valgakten (V2-9)	16	2,00	1,38
Velgeren (V10-14)	21	4,20	1,20
Totalscore/valgkvalitet	37	2,64	1,21

7.2.3. ODIHR, 2011: Koding av ODIHR valgobservasjonsrapport av 12 januar 2012. Koding foretatt 14-15 mars, 2014.

V1: Lovverk. Lovverket, som siden 2007 er blitt gjenstand for en omfattende reform, får hard kritikk i ODIHR rapporten for å være ”overly complex and open to interpretation” (2012:1). Rapporten slår fast at lovens vilkårlige applikasjon har gitt regjeringspartiet ER fordeler: ”The lack of clarity in the legal framework allowed for it to be inconsistently implemented, mostly in favour of one party over the others.” (2012:5). Problemene knyttet til valglovene ligger i følge ODIHR til grunn for mye av den manipulasjon man kan spore under avholdelsen av valget. Likevel legges til grunn at det er foretatt formelle forbedringer i lovverket, som i prinsippet kan gi en positiv utvikling på sikt. Variabelen tilskrives derfor verdien 4, som i tråd med kodeinstruksen innbefatter ”widespread problems with pockets of good”. Grundigheten i ODIHRs analysearbeid både før, under og etter valget gir verdien en reliabilitetsvurdering på 1.

V2: Valgadministrasjonen. Rapporten fra ODIHR slår entydig fast at valgadministrasjonen ikke er upartisk, i og med at det er den som tolker de ovenfor nevnte valglover inn i en kontekst som gjør hele valget ”...slanted in favour of the ruling party” (2012:1). Manglende innsyn i både lokale og sentrale valgadministrasjoners arbeid førte til ”...unequal treatment of contestants by the election administration...” (2012:2), der opposisjonspartier av og til møtte på administrative og andre hindringer. Problemene knyttet til valgkomisjonene er også strukturelle, i følge ODIHR, siden regjeringspartiet også hadde makt og innflytelse til å utnevne flesteparten av medlemmene i sentrale, regionale og lokale komiteer. Karakteristikkene i rapporten gir grunnlag for verdien 5 (”The electoral authorities were manifestly under control and/or manifestly partial to one or more contestants”). Reliabiliteten av denne vurderingen settes til 1 på grunn av det dokumenterte arbeid observatørene har lagt ned i å bringe dette på det rene før, under og etter valget, kombinert med grundige skildringer basert på egne intervjuer og observasjoner.

V3: Kandidatenes muligheter til i stille til valg. Akkurat som tilfellet var i 2007, peker ODIHR på at flere partier ikke fikk tillatelse til å stille lister under parlamentsvalget i 2011. Flesteparten av de komplekse og ressurskrevende formelle kravene for registrering fra 2007 ble praktisert som før. Diskriminerende praksis fra CIK og justisdepartementet ”...reduced

the choices available to voters.” (2012:2). Sju partier og 3000 kandidater fikk likevel mulighet til å stille, klart mindre enn i 2007. Problemet beskrives ikke som så omfattende at det i betydelig grad påvirket utfallet, men ”...narrowed political competition”. (2012:1). På grunn av at rapporten roser enkelte forbedringer som er vedtatt i valgloven, blant annet senkning av sperregrensen, gis variabelen verdien 4 (“widespread problems with pockets of good”). Reliabilitet gis igjen verdien 1 av grunnene ovenfor.

V4: Manntall, velgerregistrering. ODIHR-rapporten har ingen ting negativt å anmerke angående registrering av velgere og oppdatering av manntall. CIKs representanter ”...expressed confidence in the accuracy of voter registration data” (2012:8), og observatørene har ikke sett grunn til å bestride den karakteristikken. Variabelen gis dermed verdien 1 og det er heller ingen ting å utsette på reliabiliteten, som også settes til 1.

V5: Stemmelokalene og organisering av stemmeavgivelse. ODIHR har intet negativt å anmerke når det gjelder atkomsten til stemmelokalene, deres antall og plassering. Tvert i mot får CIK skryt for den tekniske gjennomføringen, som var komplisert på grunn av Russlands store geografiske område, mange avsidesliggende områder uten veier og tøffe klimatiske forhold. Variabelen gis verdien 1, og reliabilitet settes også til 1.

V6: Prosedyrer under stemmegivningen. Her konkluderer ODIHR med at ”...procedures were followed overall” (2012:1). Det pekes på positive utviklingstrekk når det gjelder kontrollregimet rundt fraværstemmer, som tidligere har vært en bekymring i Russland. Det bemerkes riktignok at mekanismene ble betydelig tillempet i løpet av valgdagen, slik at blanke fraværbevis likevel ble distribuert til enkelte valgkretser (2012:7). Av andre negative anmerkninger figurerer blant annet brudd på prinsippet om hemmelig valg, som ble bevitnet av observatører i forbindelse med assistanse under elektronisk stemmegivning. Og det samme i forbindelse med at stemmesedler ikke var brettet ordentlig av velgere, noe som medførte at seddelen ble synlig på de stedene der man hadde gjennomsiktige urner. Rapporten uttrykker ikke mistanke om at disse avvik var tilsiktede. Enkelttilfeller av uregelmessigheter i forbindelse med fraværbevis og forsøk på å stemme flere ganger ble også dokumentert, men på en sporadisk måte. ”The voting process was assessed positively in 93 per cent of polling stations,” slår rapporten fast (2012:18). I henhold til kodeinstruksen, gis variabelen derfor verdien 2 (“isolated problems”). Når det gjelder reliabiliteten til denne verdien, sier ODIHR i

sin egen rapport at man opererte med betydelig færre observatører enn man ønsket, på grunn av visumbegrensninger fra CIK. Det er derfor trolig at valgdagsobservasjonen led under ikke å ha en bred nok geografisk tilstedeværelse. Dette underbygges ved de mangfoldige påstander i den uavhengige delen av russisk presse og rapporter fra nasjonale observatører.

Reliabiliteten settes derfor til 2.

V7: Opptelling og rapportering av resultater. Her kommer de internasjonale valgobservatørene med betydelig kritikk. ”The vote count was assessed as bad or very bad in every third polling station,” heter det i rapporten (2012:18). Det ble observert flere alvorlige tilfeller av både intendert og trolig mer utilsiktet manipulasjon under opptellingsprosessen, som under ett ”...was characterized by frequent procedural violations and instances of apparent manipulation, including several serious indications of ballot box stuffing” (2012:1). Også rapporteringsprosedyrer videre inn til det sentrale tellekorpset ble evaluert på en negativ måte i svært mange tilfeller. Disse observasjonene og karakteristikene gir etter mitt syn grunnlag for verdien 5, i henhold til kodeinstruksen (”There were major irregularities noted, such that the outcome of the election was of questionable validity.”) Reliabiliteten til disse observasjonene settes til 1.

V8: Klageprosessen. Adgangen til å få en klage igjennom i CIK og de regionale valgkommisjonene var i følge ODIHR svært begrenset. Behandlingen av klager foregikk på en lite transparent måte og valgkommisjonen ”...has not complied with the legal requirement that all complaints must be acted upon and responded to in writing” (2012:2). ODIHR antyder at dette avviket har sin årsak i en partisk valgadministrasjon, noe som fikk det resultat at kun et lite antall klager ble behandlet. Klager ble behandlet som ”henvendelser”, ikke krav om handling og valgadministrasjonen skapte dermed et inntrykk hos velgerne av at den selv var en del av regjeringens politiske apparat. Den relativt knusende dom over CIK var at den ”...lacked transparency and did not afford complainants the right to an effective or timely remedy” (2012:15). Dette ble illustrert av at verken domstoler eller påtalemyndighet noen sinne fikk oversendt saker fra CIK. ODIHRs evaluering gir grunnlag for å gi variabelen verdien 5 i henhold til kodeinstruksen (”There were serious problems with the dispute adjudication process, including failure to consider a substantial number of claims”). Påstanden er godt dokumentert ved førstehånds observasjoner og intervjuer med medlemmer i CIK og reliabiliteten settes til 1.

V9: Utenlandske og nasjonale valgobservatørers tilgang. Russiske myndigheter får sterk kritikk også på dette punktet. Både når det gjaldt anledningen for organisasjoner som ODIHR og PACE til å sende det nødvendige antall observatører, men også arbeidsforholdene for de observatørene som var blitt invitert. Den russiske organisasjonen *Golos* ble utsatt for omfattende trakassering fra myndighetene i dagene før valget, og ble formelt nektet å drive med observasjon på valgdagen (2012:18). ODIHRs arbeid ble dessuten vanskeliggjort ved nye lover som begrenser muligheten til å observere forhåndsstemming og de lokale valgnemndenes forberedelser til valgdagen. En betydelig delegasjon (700) valgobservatører fikk faktisk sine akkrediteringer i tide ved dette valget, og det er uklart hvor mange flere man fra OSSE og andre hold ønsket. Men hindringene som ble lagt i veien for *Golos* og andre nasjonale observatørorganisasjoner var i strid med OSSEs Københavndeklarasjon av 1990, slår rapporten fast. Variabelen tilegnes dermed verdien 4 i henhold til kodeinstruksen (”widespread problems with pockets of good”). Reliabiliteten settes til 1.

V10: Mediedekning. Det var store problemer knyttet til en ubalansert mediedekning før parlamentsvalget i 2011, i følge ODIHR. Flesteparten av mediene var partiske, i følge rapporten: ”The majority of television newscasts monitored were dominated by reports of state officials’ activities. The coverage of all monitored national broadcasters except one channel favoured the governing party” (2012:2). Flesteparten av velgerne i Russland får sine nyheter via TV. Og rapporten peker på det bakenforliggende problem, som er at nesten alle kringkastingsmedier i Russland er eid eller kontrollert av myndighetene eller av myndighetsvennlige organisasjoner, noe som i sin tur fører til selvsensur blant journalistene. Dette bidro både til apati blant velgerne, det begrenset opposisjonens mulighet til å komme til orde i mediene, og til å ”...limit citizens’ access to pluralistic information” (2012:12). I tråd med disse karakteristikene og med kodeinstruksen settes verdien på denne variabelen til 5 (”there was severe media bias in coverage of the electoral campaign”). Metodikken ODIHR har brukt i sin medieovervåkning er grundig, velprøvd og dyptpløyende. Reliabiliteten settes til 1.

V11: Valgkampmidler, administrative ressurser. ”The distinction between the state and the governing party was frequently blurred by state and local authorities taking advantage of their office or position to advance the chances of one party over the others...”, slår ODIHR,

rapporten fast (2012:2). Samtidig konstateres at dette er et brudd på paragraf 5.4 i Københavndeklarasjonen og artikkel 46 i den russiske valgloven. Det vises blant annet til flere observerte eksempler på at offentlige tjenester av ulike slag tilskrives partiet Forente Russland. Utover dette er ikke dokumentasjonen på bruk av administrative ressurser svært tungt vektlagt i ODIHR-rapporten, og avviket kodes derfor med verdien 3 ("There were some significant violations of campaign resource regulations"). Bruk av administrative ressurser har tidligere har vært blant de største bekymringene knyttet til russiske valg og er blitt dokumentert inngående i både russiske og utenlandske medier, noe som formodes å ha vært kildene til ODIHRs observasjoner i 2011, og reliabiliteten settes til 1.

V12: Stemmekjøp. ODIHR nevner noen eksempler på rapporter om stemmekjøp. De fleste tilfeller ligger i skjæringspunktet til kategorien "valgkampmidler" (V11). For eksempel nevnes lokale guvernører og ordførere som i mediene og på valgkamptilstelninger lovet bonuser og ekstrabevilgninger til utvalgte grupper, dersom de stemte på regjeringspartiet (2012: 10). Observasjonene, selv om de er blitt gjort i offentligheten og på det tidspunkt fikk bred omtale i uavhengige medier, synes sporadiske og verdien på variabelen settes i henhold til kodeinstruks til 2 ("isolated problems"). Siden de nevnte tilfeller har vært gjenstand for mye omtale og fins dokumentert i form av videoopptak settes reliabiliteten til 1.

V13: Press og trusler mot velgere. ODIHR nevner i rapporten flere og troverdige vitnesbyrd om forsøk på å presse velgere til å stemme på en bestemt måte. Dette gjelder både offentlige tjenestemenn i ledende stillinger og næringsdrivende, som skal ha presset sine ansatte til å stemme på Forente Russland: "Observers received numerous credible allegations of attempts by local state structures to influence voter choice and to pressure them into voting for the governing party" (2012: 2). ODIHR nevner ingen tilfeller av direkte trusler mot velgere, og det er også uklart hvor systematisk og utbredt praksisen med forsøk på påvirkning var. All informasjon er andrehånds, ikke direkte observert. Verdien settes dermed til 3 i henhold til kodeinstruksen ("voter intimidation/coercion was reported in some regions or among some groups, but it was not clear that it altered the result"). Reliabiliteten settes til 1, ut i fra ODIHR-rapportens vurdering om at informasjonen var "credible".

V14: Press/trusler/hindringer mot kandidater. ODIHR nevner i sin rapport at flere politiske partier i flere regioner innleverte klager til CIK om "...seizure of campaign

materials, unequal access to billboard space and undue restrictions on the right to hold rallies” (2012:2). Strenge formelle krav knyttet til forsamlingsfriheten gjorde at myndighetene både kunne bestemme tid og sted for eventuelle politiske arrangementer, og under ingen omstendighet med mindre enn 10 dages frist. ”This resulted in the dispersal of some peaceful assemblies by police and the arrest of numerous participants” (2012:2). I følge ODIHR ble to av de største opposisjonspartiene (SR¹⁷ og KPRF) hemmet i sin valgkampaktivitet på grunn av disse tiltakene. Hendelser som dette ble rapportert i flere større byer, de bar preg av å være systematisk og det er dermed grunn til å tro at valgfallet kan ha blitt påvirket i betydelig grad. Jeg velger å tilskrive variabelen verdi 5 (”...intimidation, coercion and/or obstruction was reported to be widespread and systematic, such that the campaign capacities of the parties/candidates in question was significantly affected”). Rapporter om disse hendelsene kommer i følge ODIHR via CIKs eget klagesystem, delvis direkte fra partiene og reliabiliteten settes dermed til 1.

---

¹⁷ SR er en forkortelse på partiet *Spravedlivaja Rossija*.

Tabell 14: Kodeskjema 3, ODIHR 2011

	Spørsmål	Kilde	År	Score (1-5,0)	Reliabilitet (1-3)
v1	Valglovenes samsvar med internasjonale standarder	ODIHR	11	4	1
v2	Valgadministrasjonens uavhengighet og upartiskhet	ODIHR	11	5	1
v3	Kandidatenes mulighet til å stille til valg.	ODIHR	11	4	1
v4	Manntall og velgernes mulighet til å registrere seg	ODIHR	11	1	1
v5	Stemmelokalenes plassering, antall, tilstand	ODIHR	11	1	1
v6	Prosedyrer under stemmegivning i samsvar med internasjonale standarder?	ODIHR	11	2	2
v7	Opptelling, rapportering av stemmer i samsvar med internasjonale standarder?	ODIHR	11	5	1
v8	Klageprosesser i samsvar med internasjonale standarder?	ODIHR	11	5	1
v9	Utenlandske og nasjonale valgobservatørens adgang til å følge valgprosessen.	ODIHR	11	4	1
v10	Balansert mediedekning?	ODIHR	11	5	1
v11	Bruk av valgkampmidler i samsvar med internasjonale standarder/administrative ressurser?	ODIHR	11	3	1
v12	Tilfeller av stemmekjøp?	ODIHR	11	2	1
v13	Press/trusler mot velgere?	ODIHR	11	3	1
v14	Kandidater/partier utsatt for hindringer/press /trusler under valgkampen?	ODIHR	11	5	1

1-5 = Minimalt-maksimalt nivå av manipulasjon

1-3 =Minimalt-maksimal reliabilitet

9 = Ingen verdi

Tabell 15: Kategorisering og utregning av data - ODIHR 2011

Manipulasjonskategori	Sum	Gjennomsnittsverdi	Reliabilitet
Valglover (V1)	4	4,00	1,00
Valgakten (V2-9)	27	3,38	1,13
Velgeren (V10-14)	18	3,60	1,00
Totalscore/valgkvalitet	49	3,50	1,07

7.2.4. GOLOS 2011: Koding av valgobservasjonsrapport i 4 kapitler. Omhandler perioden 15 september - 5 desember 2011. Koding foretatt 18-19.03.2014.

V1: Valglover. Valglovene i 2011 er myknet opp i en viss grad siden 2007, men noen nye bestemmelser er i følge *Golos* slik at valget ble mindre demokratisk enn tidligere.

Ankepunktene gjelder utnevning av regionale valgkommisjoner, medielovgivning og regler for registrering av partier. I følge *Golos* er dette eksempler på avvik fra internasjonale standarder. Verdien som gis her er 3 ("the legal framework deviated in certain respects from international standards"). Reliabiliteten her gis verdien 1.

V2: Valgadministrasjon. En av *Golos*' største innvendinger både i 2007 og 2011 var måten den utøvende makt "kuppet" de regionale valgkommisjonene. I følge organisasjonen ble denne tendensen styrket i negativ retning fra 2007 til 2011: "...there [...] are strong doubts about unbiased stand of the election commissions in greater part of the regions and their independence from the administrations" (2011,1:17). Dommere, som i ytterste instans skal ta stilling til klager og disputer er under russisk lov avskåret fra å drive politisk aktivitet eller være medlem av partier. Det samme er statsadvokater. Her finner *Golos* flere eksempler på klare brudd på lovverket i det personer i slike stillinger figurerer på partilistene til Forente Russland. Underrepresentasjon av opposisjonspartier i valgkommisjonene og regjeringspartiets dominans førte i følge *Golos* konkret til at klager ikke ble fulgt opp verken før, under eller etter valget. Her gis verdien 5 ("the electoral authorities were manifestly under political control and/or were manifestly partial to one or more contestants"). Reliabiliteten her settes til 1 på grunn av det grundige arbeid *Golos* har lagt ned i å kartlegge regionale og lokale valgkommisjoners sammensetning og arbeidsmåte.

V3: Kandidatenes mulighet til å stille til valg. *Golos* mener valget 2011 foregikk på bakteppe av en "...undertrykkende partilovgivning, som sammen med en tendensiøs anvendelse ikke tillater borgerne fritt å danne politiske partier, og med det forhindrer fri politisk konkurranse" (2011, 4:2). Organisasjonen anfører at rundt 10 partigrupperinger ikke klarte å stille lister til valget på grunn av formelle krav. Dette gjaldt blant annet innsamlingen av underskrifter fra de obligatoriske 150 000 støttespillere. Selv om det totale antall partier som stilte til valg i 2007 var større (11) enn i 2011 (7), bedømmer organisasjonen det som positivt at ingen partier ble ekskludert av formalgrunner idet de først hadde samlet

underskrifter og formelt registrerte sine kandidatlistene. På den ene side kan man altså si at det er status quo med strenge formalkrav, men på den annen side en viss oppmykning med hensyn til CIKs bedømmelse av innkomne søknader. Antallet underskrifter som kreves for registrering er redusert med 25 prosent. Og registreringsavgiften på 60 millioner rubler er fjernet. Verdien tilskrives 4 ("widespread problems with pockets of good"). Reliabiliteten settes her til 1, siden *Golos* har brukt mye ressurser og god metodikk i kartlegging av disse elementene.

V4: Manntall og velgerregistrering. *Golos* nevner i sin rapport flere titalls eksempler på velgere som har rapportert at de ikke fikk avlagt stemme på grunn av rot i manntallslistene. Spesielt har det kommet klager fra mange studenter på at de ikke har fått tak i fraværsbevis. De mest alvorlige tilfeller skal ha inntruffet i Sankt Petersburg, der hele familier har manglet i manntallet, samtidig som navn på avdøde mennesker er blitt oppdaget i listene (2011, 3:17). Alt i alt dreier det seg om noen titalls tilfeller, flesteparten rapportert inn til organisasjonens *hotline*. Disse uregelmessighetene virker verken systematiske eller intenderte, men det er helt på det rene at velgernes adgang til å inspisere listene før valgdagen har vært svært mangelfull. I følge *Golos* antyder mengden meldinger som angår dette at det er skapt en åpning for manipulasjon på grunn av lemfeldigheten som preger listeføringen (flere tilfeller er registrert av at lister ajourføres først på valgdagen og endres underveis) (2011, 3:17). Det fins likevel ikke grunnlag for å dømme dette strengere enn verdien 2. ("Isolated problems" og "the register was reasonably reliable and there were sufficient opportunities for public inspection.") På grunn av at alle meldinger kommer utelukkende fra innringere og ikke er blitt verifisert av observatører, settes reliabiliteten til 2.

V5: Stemmelokalenes og valgavholdelsens tekniske standard. Her nevnes flere forhold i *Golos*-rapporten. Flesteparten er basert på innringere til *hotline*, mens andre kommer fra organisasjonens egne observatører. Mangel på avlukker å stemme i, slik at folk kunne se hva andre stemte, og mangel på stemmesedler er nok de alvorligste (2011, 3:19). Av andre enkelttilfeller er manglende tilrettelegging for hjemmestemming (mobile stemmeurner) og mangel på informasjonsmateriale i valglokale om kandidatene/partiene. Ingen av disse forholdene synes å være systematiske eller målrettede, men resultater av dårlig planlegging og organisering. *Golos* ser likevel ikke bort i fra at en faktor som mangel på stemmesedler "...kan være et bevisst tiltak fra valgadministrasjonene for å hindre politisk opposisjonelle i

enkelte valgkretser å stemme” (2011, 3:19). Det pekes på flere positive forbedringer, slik som forbedret teknisk assistanse til svaksynte velgere og færre opptrykte fravørsbevis, som tidligere i utstrakt grad mistenkes å ha blitt brukt til juks. Jeg velger i tråd med karakteristikken i rapporten å kode variabelen til 2 (“isolated problems”). Reliabilitetsmål igjen 2, på grunn av stor vekt på telefonrapportene.

V6: Prosedyrer under stemmegivningen. Fylling av stemmeurner med ferdigutfylte stemmesedler nevnes i over 70 av rapportene *Golos* har fått på sin *hotline*. Sammen med de tallrike video- og fotobevis lagt ut på internett valgdagen mener organisasjonen å ha god dokumentasjon på at dette har foregått i stor målestokk. Flere av tilfellene ble anmeldt skriftlig til politiet (2011, 3:20). Såkalt karusellstemming eller *cruisestemming*, som det også kalles i Russland er blitt rapportert i enkelttilfeller, og i følge *Golos* blitt godt dokumentert ved videoopptak som er lagt på nettet. Ved ett tilfelle, ble også en person pågrepet av politiet mens han delte ut fravørsbevis til fremmede (2011, 3: 21). Fenomenet består i at busser med velgere kjører fra stemmelokale til stemmelokale. På hvert stoppested får velgerne utlevert nye, blanke fravørsbevis som brukes til å avlegge stemme. Praksisen fordrer at noen i den lokale valgmennda er med på spillet. Det er vanskelig å danne seg noe godt inntrykk av omfanget av dette valgjuksset, basert på den dokumentasjon som fremføres i rapporten. Jeg velger derfor å kode dette med verdien 2 (“isolated problems”). Reliabiliteten er relativt lav og settes til 3, siden rapportene utelukkende er kommet på organisasjonens *hotline* eller via videoer på YouTube.

V7: Opptelling og rapportering av stemmer. I opptellingsfasen observeres en rekke grove brudd på den russiske valgloven : ”...Alle krav i forskriftene blir brutt i de lokale valgmenndene i massiv utstrekning” (2011, 3:23). Meldingene fra velgere på organisasjonens *hotline* bekreftes i mange tilfeller av deres egne utsendte observatører. Eksempelene som nevnes i rapporten er mange og forskjelligartede, men beskrivelsene gjør at *Golos* mistenker at alle tiltak er motiverte mot å åpne for manipulasjon av stemmetallene som blir rapportert videre. Blant annet observeres hvordan tellingen blir foretatt i atskilte rom, kun med deler av valgmennda til stede. Protokollføringen skjer på ureglementerte måter på en ”massiv måte” (2011, 3:24), og rapporteringsprotokollene holdes i mange tilfeller tilbake i lengre tid før de sendes videre til regionalt opptellingscenter. Dokumentasjon på manipulasjonen som har foregått, er blant annet det faktum at kopiene av stemmeprotokollene i valgkretsene senere

viser seg å inneholde andre resultater enn det som kunngjøres av de nasjonale og regionale opptellingssentrene. På grunnlag av disse rapportene tilskrives her verdien 5 ("there were major irregularities noted, such that the outcome of the election was of questionable validity"). Reliabiliteten til disse dataene er god, siden observatørene her har sanket inn store mengder førstehånds opplysninger og dokumentasjon. Denne settes til 1.

V8: Klageprosess. På grunnlag av tall fra nasjonale og regionale myndigheter og observasjoner i rundt 6000 valglokaler og regionale valgkommisjoner har *Golos* beregnet hvor mange skriftlige klager som faktisk ble mottatt i valgkretsene. Organisasjonen tallfestet at nærmere 40.000 klager er blitt mottatt. 76 prosent av disse ble avvist, 11 prosent ble overhodet ikke behandlet. De regionale valgkommisjonene har også fått "titusenvis" av klager (2011, 3:44). Totalt ble kun 2/5 av alle mottatte klager behandlet under det avsluttende møtet i de regionale valgkommisjonene. *Golos* mener det virkelige tallet på klager for det første er blitt underslått i de offisielle data, og for det andre at klager overhodet ikke ble tatt til følge når de ble mottatt og registrert (2011, 3:44). Denne variabelen gis i henhold til dette verdien 5 ("there were serious problems with the dispute adjudication process, including failure to consider a substantial number of claims"). *Golos* innrømmer selv at det har vært vanskelig å få aksess til mange stemmelokaler og reliabiliteten til disse observasjonene settes til 2.

V9: Utenlandske og nasjonale valgobservatørers aksess. Manglende aksess for nasjonale valgobservatører, i strid med valgloven (*Zakondatel'stvo o vyborakh i referendumakh*, §30, 1-3) og med forpliktelser i blant annet OSSE, er et av hovedtemaene i rapporten fra *Golos*. Observatørene ble både før og under selve valget systematisk hindret fra å drive observasjon, heter det i rapporten (2011, 4:2). Et bredt spekter av statlige instanser, alt fra sikkerhetspolitiet, til skattemyndighetene og statlige TV-kanaler ble satt inn for å trakassere og kompromittere organisasjonens frivillige: "Den siste uken før valgdagen ble det igangsatt en massiv og koordinert kampanje mot *Golos*. Denne innbefattet rettslig forfølgelse, bakvaskelseskampanjer i mediene, hindring av observatører, hackerangrep mot internettsiden og innbrudd i epostkontoer" (2011,4:2). I noen fylker utstedte guvernøren brev til de lokale valgkretsene, der man ble beordret til ikke å slippe observatørene inn i valglokaler (2011, 3:8). Denne formen for manipulering hadde "et massivt preg" (2011, 3:7), og organisasjonen biter seg spesielt merke i at observatører ofte ble fjernet fra lokalene i det øyeblikk

opptellingen skulle starte. Her gis verdien 5 ("Significant numbers of observers faced severe difficulties in carrying out their duties due to obstruction or intimidation").

Reliabiliteten på disse opplysningene er høy, og settes til 1 siden de aller fleste tilfeller er egenopplevde beretninger fra organisasjonens medarbeidere.

V10: Mediedekning. Et betydelig ankepunkt under valgkampen 2011 er mediedekningen. De ulike partiene har sterkt ulik grad av tilgang til mediene og tendensen *Golos* påpeker er at mediedekninger er blitt enda mer skjev siden 2007: "The information dominance of United Russia is even more strengthened in the regions because the authorities are obviously striving to minimize participation of mass media in the official campaign"(2011, 2:3). Det utdypes imidlertid i mindre grad hva slags rolle massemediene har spilt under valgkampen, annet enn at status quo i forhold til forrige valg mer eller mindre later til å gjelde. Her gis verdien 4 ("Widespread problems with pockets of good"). Reliabiliteten settes til 2.

V11: Bruk av valgkampmidler. Som ved tidligere valg ble administrative ressurser brukt i stor stil for å fremme valgkampen til Forente Russland. Dette gjøres i følge *Golos* ved at lokale byråkrater aktivt deltar i valgkampen til fordel for ER. Kommunale og regionale myndigheter produserer reklamemateriell for ER ved hjelp av offentlige budsjetter og viser ofte dette frem i offentlige sammenhenger som ikke er politiske: "This is in fact. A disguised bribery of voters...the campaigning is financed to from to election fund, but from the taxpayers 'pockets'" (2011, 2:3). Til tross for eksplisitt forbud mot denne typen praksis i russisk valglov, er problemet utbredt og økende, mener *Golos*, noe som gjør at jeg tilskriver verdien 5 ("campaign resources were routinely ignored or flouted by some or all contestants"). Reliabiliteten her er god og gis verdien 1, siden opplysningene om slike overtramp floret i det offentlige rom og den uavhengige pressen.

V12: Stemmekjøp. *Golos* mener å ha dokumentasjon på både direkte og indirekte stemmekjøp. Borgermesteren i byen Izjevsk med 600.000 innbyggere lovet for eksempel militære veteranorganisasjoner at neste års bevilgninger skulle styres av prosent stemmer til Forente Russland. Også rektorene ved byens skolen fikk samme type beskjed. (2011, 3:1) I følge andre rapporter ble også penger utdelt på valgdagen enkelte steder, i bytte mot at de deltok i såkalt karusellstemming med fraværbevis (2011, 3:3). Stemmekjøp er vanskelig å dokumentere, men i førstnevnte tilfelle var tilfellet bredt rapportert i uavhengige og sosiale

medier. Her tilskrives verdien 3 ("vote buying was reported in some regions and among some groups, but it was not clear that it altered the result"). Reliabiliteten settes til 2. Første tilfelle godt dokumentert, honorar for karusellstemming mindre godt dokumentert.

V13: Press/trusler mot velgere:

Det anføres flere eksempler på hvordan offentlige ansatte i flere deler av landet er blitt tvunget til aktivt å drive valgkamp for og å stemme på Forente Russland. For det første er flere velgere, spesielt ansatte ved statlige institusjoner blitt truet til å forhåndsstemme eller innhente fraværbevis, for å få opp den totale deltakelse. Enkelte arbeidstakere er blitt hentet ut midt i arbeidsdagen og forflyttet med buss for å forhåndsstemme, og i mange av disse tilfellene er det også blitt gitt anvisninger om at folk skulle stemme på ett bestemt parti, nemlig Forente Russland (2011, 3:1-2). Hvor utbredt slik trusler har vært er vanskelig å angi på grunnlag av *Golos*-rapportene, men jeg føler meg trygg på at variabelen kan kodes med 3 ("voter intimidation/coercion was reported in some regions or among some groups").

Reliabiliteten her taper på at det nesten utelukkende er innringere til organisasjonens *hotline* som er kommet med informasjonen, skjønt meldingene er mange og mønsteret er likt.

Reliabilitet settes til 2.

V14: Press/trusler/hindringer av kandidater: Her peker *Golos* på visse forbedringer siden 2007. Blant annet tiltak som sikrer registrerte partier mulighet til å leie lokaler til valgkampparrangementer, noe som var et vanlig virkemiddel for å hindre lovlig partivirkosomhet før det forrige valget. Likevel er tendensen på andre områder negativ. Blant annet dataangrep på opposisjonspartiets nettsider, hacking og eksponering av emailkontoer og annet (2011, 2:3). Såkalt "svart PR" har vært en typisk praksis. Dette vil si målrettede kampanjer for å sette motstandere i et dårlig lys ved hjelp av falsk informasjon: "The campaigning activities are very often actually paralyzed by 'emerging suspicions' of allegedly 'extremist' nature of the campaign ads or of their 'improper' production". (2011, 2: 3). I rapporten omtales også tilfeller av fysisk press og trusler mot kandidater og valgkamparbeidere, ødeleggelse av valgkampmateriell og sabotasje av valgkampparrangementer (2011, 2:4). Igjen er det uvisst hvor stort omfanget av dette faktisk har vært. Verdien som tilskrives er derfor 3 ("...intimidation, coercion and/or obstruction was reported in some regions or among some parties, but it was not clear that it was widespread or systematic"). Reliabiliteten knyttet til denne verdien settes til 2.

Tabell 16: Kodeskjema 4, Golos 2011

V	Spørsmål	Kilde	År	Score (1-5,0)	Reliabilitet (1-3)
v1	Valglovenes samsvar med internasjonale standarder	Golos	11	3	1
v2	Valgadministrasjonens uavhengighet og upartiskhet	Golos	11	5	1
v3	Kandidatenes mulighet til å stille til valg.	Golos	11	4	1
v4	Manntall og velgernes mulighet til å registrere seg	Golos	11	2	2
v5	Stemmelokalenes plassering, antall, tilstand	Golos	11	2	2
v6	Prosedyrer under stemmegivning i samsvar med internasjonale standarder?	Golos	11	2	3
v7	Opptelling, rapportering av stemmer i samsvar med internasjonale standarder?	Golos	11	5	1
v8	Klageprosesser i samsvar med internasjonale standarder?	Golos	11	5	2
v9	Utenlandske og nasjonale valgobservatørens adgang til å følge valgprosessen.	Golos	11	5	1
v10	Balansert mediedekning?	Golos	11	4	2
v11	Bruk av valgkampmidler i samsvar med internasjonale standarder/administrative ressurser?	Golos	11	5	1
v12	Tilfeller av stemmekjøp?	Golos	11	3	2
v13	Press/trusler mot velgere?	Golos	11	3	2
v14	Kandidater/partier utsatt for hindringer/press /trusler under valgkampen?	Golos	11	3	2

1-5 = Minimalt-maksimalt nivå av manipulasjon

1-3 =Minimalt-maksimal reliabilitet

9 = Ingen verdi

Tabell 17. Kategorisering og utregning av data, Golos 2011

Manipulasjonskategori	Sum	Gjennomsnittsverdi	Reliabilitet
Valglover (V1)	3	3,00	1,00
Valgakten (V2-9)	30	3,75	1,63
Velgeren (V10-14)	18	3,60	1,80
Totalscore/valgkvalitet	51	3,64	1,64

7.3 Kontrollkoding

Tabell 18: KONTROLLKODING PACE/ODIHR 2011 (Foretatt 8-9 april, 2014)

	Spørsmål	Kilde	Score (1-5)	Kilde	Score (1-5)
v1	Valglovenes samsvar med internasjonale standarder	PACE 07	5	ODIHR 11	4
v2	Valgadministrasjonens uavhengighet og upartiskhet	PACE 07	1	ODIHR 11	5
v3	Kandidatenes mulighet til å stille til valg.	PACE 07	4	ODIHR 11	3
v4	Manntall og velgernes mulighet til å registrere seg	PACE 07	9	ODIHR 11	1
v5	Stemmelokalenes plassering, antall, tilstand	PACE 07	1	ODIHR 11	1
v6	Prosedyrer under stemmegivning i samsvar med internasjonale standarder?	PACE 07	3	ODIHR 11	2
v7	Opptelling, rapportering av stemmer i samsvar med internasjonale standarder?	PACE 07	9	ODIHR 11	4
v8	Klageprosesser i samsvar med internasjonale standarder?	PACE 07	1	ODIHR 11	4
v9	Utenlandske og nasjonale valgobservatørens adgang til å følge valgprosessen.	PACE 07	5	ODIHR 11	4
v10	Balansert mediedekning?	PACE 07	5	ODIHR 11	4
v11	Bruk av valgkampmidler i samsvar med internasjonale standarder/administrative ressurser?	PACE 07	5	ODIHR 11	4
v12	Tilfeller av stemmekjøp?	PACE 07	1	ODIHR 11	3
v13	Press/trusler mot velgere?	PACE 07	2	ODIHR 11	4
v14	Kandidater/partier utsatt for hindringer/press /trusler under valgkampen?	PACE 07	5	ODIHR 11	3

1-5 = Minimalt-maksimalt nivå av manipulasjon

1-3 =Minimalt-maksimal reliabilitet

9 = Ingen verdi

Tabell 19: Kontrollkoding. Oppsummering av data PACE 07

Manipulasjonskategori	Sum	Gjennomsnittsverdi
Valglover (V1)	5	5,00
Valgakten (V2-9)	15	1,88
Velgeren (V10-14)	18	3,60
Totalscore/valgkvalitet	33	2,71

Tabell 20: Kontrollkoding. Oppsummering av data ODIHR 11

Manipulasjonskategori	Sum	Gjennomsnittsverdi
Valglover (V1)	4	4,00
Valgakten (V2-9)	24	3,00
Velgeren (V10-14)	18	3,60
Totalscore/valgkvalitet	46	3,29